

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**BONDOWOSO DİNİ MAHKEMESİNİN KÜÇÜKLERİN
EVLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ KARARLARININ TAHLİLİ**

Nur Najmı ANGGRANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Ahmet Selman BAKTI

ŞUBAT - 2025

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BONDOWOSO DİNİ MAHKEMESİNİN KÜÇÜKLERİN
EVLENDİRİLMESİYLE İLGİLİ KARARLARININ TAHLİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur Najmı ANGGRAENI

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku**

“Bu tez 28/02/2025 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Ahmet Selman BAKTI	Başarılı
Doç. Dr. Ahmet Numan ÜNVER	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Yakup KARA	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Nur Najmi ANGGRAENI

28/01/2025

ÖN SÖZ

İlim yolunda olmayı bizlere teşvik eden, ilmin ehemmiyetini daima hatırlatan ve temel islam bilimleri eğitimimi sağlayan Sakarya Üniversitesi Temel İslam Bilimleri hocalarıma şükranlarımı sunarım. Öncelikle tezin tamamlanması büyük bir çaba ve sabır gerektirdi. Özellikle Türkçe'yi anlamakta çeşitli zorluklar ve engellerle karşılaştım. Yorucu bir sürecin akabinde tez, burada anmam gereken bazı kişilerin yardımı, desteği ve rehberliği sayesinde nihayete ermiş bulunuyor. Bu vesileyle, çalışmamın her aşamasında samimi bir şekilde bana rehberlik eden danışmanım Doç. Dr. Ahmet Selman BAKTI'ya teşekkür etmek isterim. Onun yönlendirmeleri ve yardımları olmadan bu araştırmayı tamamlayamazdım. Araştırmam esnasında çeşitli öneri ve düzeltmelerle tezime katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip BAYCAR ve Prof. Dr. Osman GÜMAN'a da teşekkürü borç bilirim.

Ders döneminde kendisiyle tanıştığım Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY'a ve kendilerinden ders aldığım diğer hocalarıma da tezime olan dolaylı katkılarını unutmamalıyım. Zira bu onlar sayesinde İslam hukuku hakkında daha geniş bir perspektife sahip olabildim. Her birine minnettarım.

Sakarya Üniversitesi'ndeki yüksek lisans eğitimim süresince beni destekleyen YTB Kurumu'nu anmadan geçemem. Zira onların destekleri sayesinde Türkiye'de eğitim alma hayalim gerçek oldu. Bana yüksek öğrenim görme fırsatını sundukları ve eğitim ile ders dışı etkinlikler alanında yeni deneyim ve bakış açıları kazandırdıkları için YTB'ye sonsuz teşekkürler. Araştırmam esnasında gerekli olan bilgileri verme konusunda cömert davrandıkları ve bana zaman ayırdıkları için Bondowoso Dinî Mahkemesi Başkanı ve personeline de çok müteşekkirim.

Son olarak, bu eğitimi başarıyla tamamlamam için maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda bulduğum kıymetli aileme ve dostlarıma çok çok teşekkür ederim.

Nur Najmı ANGGRAENI

28/01/2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	v
GÖRSEL LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
GRAFİK LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLMESİ.....	5
1.1. Küçüklerin Evliliği Kavramı	5
1.2. Küçüklerin Evlendirilmesinin Amacı ve Önemi	8
1.3. Küçüklerin Evlendirilmesiyle İlgili Düzenlemeler.....	9
1.4. Küçüklerin Evlendirilmesinin Çiftler Üzerindeki Etkileri	10
1.5. Küçük Yaşta Evliliklerin Önlenmesine İlişkin Hükümet Politikası.....	16
2. BÖLÜM: BONDOWOSO DİNİ MAHKEMESİNDE KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLMESİ.....	19
2.1. Bondowoso Dini Mahkemesinin Biyografisi	19
2.1.1. Bondowoso Dini Mahkemesi ve Yargı Alanı Dahilindeki Yerleşim Yerleri	19
2.1.2. Bondowoso Dini Mahkemesinin Görevleri ve Fonksiyonları.....	21
2.1.3. Bondowoso Dini Mahkemesinde Görülen Davalarda Küçüklerin Evlendirilmesine Etki Eden Faktörler	22
2.1.4. Bondowoso Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlilik Başvurusu Yaşı	26
2.1.5. 2020-2024 Yılları Arası Bondowoso Dinî Mahkemesi'nde Küçüklerin Evlendirilmesi Davası Kararlarına İlişkin Veriler.....	27
2.1.6. Bondowoso Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Diğer Dini Mahkemelerle Karşılaştırılması	30
2.2. Bondowoso Dini Mahkemesinde Hakimlerinin Küçüklerin Evlendirilmesine İlişkin Kararlarının Analizi.....	32
2.2.1. Küçüklerin Evlendirilmesine İlişkin Örnek Davalar	32
2.2.2. Küçüklerin Evlendirilmesine Talep Nedenleri.....	34

2.2.3. Küçüklerin Evlendirilmesine Karar Veren Dini Mahkeme Hakimlerinin Temel Dayanakları	36
2.2.4. Küçük Yaşta Evlilik Başvurularının Reddinin Olumsuz Etkileri.	40
2.3. Bondowoso Dini Mahkemelerinde Küçüklerin Evlilik Davalarını Önlemek İçin Atılan Stratejik Adımlar	46
2.3.1. Tartışma Grubu Forumları (FGD) Kurma.....	46
2.3.2. MoU ve İşbirliği Programı (PKS) Oluşturma	49
2.3.3. Hizmet Akışı ve Küçük Yaşta Evliliklerin Şartlarının Geliştirilmesi	52
2.3.4. Küçüklerin Evliliğe Yeterlilik Testi (SIDIKA) Uygulamasının Geliştirilmesi	54
SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	70
EK	78
ÖZ GEÇMİŞ	79

KISALTMALAR

PA	: Dini Mahkemesi
MA	: Yargıtay
Bdw	: Bondowoso
Pdt.P	: Sulh Hukuk Davaları Uygulama
PTA	: Yüksek Din Mahkemesi
KUA	: Diyanet İşleri Bakanlığı
FGD	: Tartışma Grup Forumları
MoU	: Mutabakat Zaptı
SIDIKA	: Küçüklerin Evliliğin Tes Uygulaması
PKS	: İşbirliği Programı
DISKA	: Küçüklerin Evlendirilmesi
UU	: Anayasa
KHI	: İslam Hukukunun Derlenmesi
SD	: İlokul
SMP	: Ortaokul
SMA	: Lise
SLTP	: Ortaokul
BBLR	: Düşük Doğum Ağırlıklı Bebekler
UMR	: Bölgesel Asgari Ücret
KDRT	: Aile İçi Şiddet
RPJMN	: Ulusal Orta Vadeli Kalkınma Planı
STRANAS	: Ulusal Yolsuzluğu Önleme Stratejisi
PPPA	: Kadın Güçlenmesi ve Çocuk Koruma Mudurluğu
ABH	: Okuma-Yazma Bilmeme Oranı
PUSPAGA	: Aile Öğrenim Merkezi
SSK	: Nüfus Uyarı Okulu
P3AKB	: Kadının Güçlendirilmesi, Çocuk Koruma, Nüfus Kontrolü ve Aile Planması Dairesi Başkanlığı
KTP	: Kimlik Kartı
KEMENAG RI	: Endonezya Cumhuriyeti Din Bakanlığı

DINSOS	: Sosyal Hizmetleri
DINKES	: Halk Sağlığı Ofisi
PTSP	: Tek Noktadan Entegre Hizmet
PERMA	: Yargıtay kuralları
SEMA	: Yargıtay Genelgesi
STBL	: Hollanda Sömürge Hükümeti'nin Hollanda Doğu Hindistanı'ndaki kanun, yönetmelik ve kararnameler derlemesi.
SEK	: Sekreter
SK	: Belge
HIR	: Java ve Madura adalarında uygulanan hukuk ve ceza yargılamasına ilişkin usul hukuku
DDA	: Düşük Doğün Ağırlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bondowoso’da Küçüklerin Evlendirilmesi Oranları, Çocuklarda Bodurluk Oranları, Anne Ölüm Oranları Ve Boşanma Oranlarının Karşılaştırılması...	12
Tablo 2: Küçük Yaşta Evlilik Yapanların Gelir Durumu	14
Tablo 3: Bondowoso Dinî Mahkemesi’nin Yargı Bölgesi Listesi.....	20
Tablo 4: Küçük Yaşta Evlenen Çiftlerin Nişanlanlılık Süresi.....	25
Tablo 5: Bondowoso Dinî Mahkemesi’nde Küçüklerin Evlendirilmesi Başvurularıyla İlgili Yaş Verileri	26
Tablo 6: Bondowoso Dinî Mahkemesi’ndeki Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Özeti	27
Tablo 7: 37 Dinî Mahkemeden Toplanan 2020-2022 Yılları Arasındaki Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Karşılaştırması	31
Tablo 8: 0-17 Yaş Arası Nüfusun Doğum Belgesine Sahip Olanlar ve Doğum Belgesine Sahip Olmayanlara Göre Yüzdelik Dağılımı.....	45
Tablo 9: Bondowoso Dini Mahkemesinde SIDIKA Uygulamasının uygulanmasından Önce ve Sonra Küçüklerin Evlendirilmesi Başvurularında Hizmet Akışındaki Farklılıklar	59

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1: Tartışma Grup Forumları (FGD)	47
Görsel 2: Bondowoso Dini Mahkemesi, Küçüklerin Evlendirilmesi Oranlarını Azaltmak İçin Paydaşlarla İşbirliği Yapmaktadır	49
Görsel 3: Bondowoso Mahkemesi, Küçüklerin Evlendirilmesi Önlemek ve Yüksek Oranları Azaltmak İçin Mutabakat Zaptı İmzaladı	52
Görsel 4: SIDIKA Uyguluk Testi Uygulamasının Ön Görünümü	56
Görsel 5: Küçüklerin Evlendirilmesi Bilgi Talep Uygulamasına Veri Giriş Yapan Bilgi Görevlisi.....	56
Görsel 6: Küçüklerin Evlendirilmesi Bilgi Talep Formu	57
Görsel 7: KEMENAG, Sosyal Hizmetler, P3AKB, Sağlık Bakanlığı, Eğitim Bakanlığına Entegre WhatsApp Bildirimi	57
Görsel 8: SIDIKA Uygunluk Test Kartı.....	58
Görsel 9: SIDIKA Uygunluk Testi İçin Sıra Kartı	58
Görsel 10: Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarındaki Ebeveynler ve Her İki Aday Gelin İçin Beyanname	62
Görsel 11: SIDIKA Uygunluk Testi Soruları	64
Görsel 12: Uygulanabilirlik Testinin Sonuçlarının Açıklaması	64
Görsel 13: SIDIKA Uygulanabilirlik Testi Sonuçları	65

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Bondowoso Dinî Mahkemesi Yapısı	21
Şekil 2: Küçüklerin Evlendirilmesi Hizmetleri için Standart Oprasyon Prosedürü (SOP)	54

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Bondowoso Dinî Mahkemesi’ndeki Küçüklerin Evlendirilmesi Başvuru Sahiplerinin Eğitim Verileri.....	15
Grafik 2: Bondowoso Dinî Mahkemesi’ndeki Yıllık Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Özeti	27
Grafik 3: 2020-2022 Yılında Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi Yargı Bölgesindeki Küçüklerin Evlendirilmesi Davaları İçin En Yüksek 6 Dinî Mahkemenin Verilerinin Özeti	30
Grafik 4: SIDIKA Uygulamasının Sonrası Küçüklerin Evlendirilmesi Başvuru Grafiği (Mayıs-Aralık 2023)	60
Grafik 5: SIDIKA Uygunluk Testi Uygulamasının Uygulanmasından Sonra Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Yıllık Grafiği	60

ÖZET	
Başlık: Bondowoso Dini Mahkemesinin Küçüklerin Evlendirilmesiyle İlgili Kararlarının Tahlili	
Yazar: Nur Najmı ANGGRAENI	
Danışman: Doç. Dr. Ahmet Selman BAKTI	
Kabul Tarihi: 28/02/2025	Sayfa Sayısı: x (ön kısım) + 77 (ana kısım) + 1 (ek)
2019 tarihli 16 Sayılı Kanun, kız çocuklar için asgari evlenme yaşını 16'dan, hem kız hem de erkek çocuklar için 19'a değiştirmektedir. Ancak, bu hüküm mutlak değildir çünkü kanun, küçüklerin evlendirilmesi Dini Mahkeme'ye reş için istisna talebinde bulunarak evlenmelerine izin vermektedir. Bondowoso Dini Mahkemesi'nin SIPP (Sistem Informasi Penelusuran Perkara) verilerine göre, 2020 yılında küçüklerin evlendirilmesi davalarının sayısı 1.077'ye ulaşmış, 2022'de 718 davaya düşmüştür. 2024'ün başlarında 210 davaya düşmüştür. Önceki yüksek rakamlar ve bu keskin düşüş göz önüne alındığında, bu rakamların azalmasına neden olan çeşitli faktörleri bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca, hakimlerin küçüklerin evlendirilmesi taleplerini kabul ederken dikkate aldıkları hususları ve küçüklerin evlendirilmesi ardındaki temel faktörleri bilmek önemlidir. Bu faktörler, Bondowoso Dini Mahkemesi'ndeki küçüklerin evlendirilmesi davalarını anlayan bilgi sahipleriyle yapılan gözlemler ve doğrudan görüşmeler yoluyla elde edilen verilerle nitel bir yaklaşımla incelenabilmektedir. Bu araştırmanın sonuçları, 2024 yılında küçüklerin evlendirilmesine ilişkin uygulamalarının giderek daha katı hale geldiğini tespit etmiştir. Bondowoso İlçe Hükümeti ile Bondowoso Dini Mahkemesi arasında imzalanan Mutabakat Zaptı (MoU) ve İş Birliği Protokolleri (PKS), küçüklerin evlendirilmesinin davalarının keskin bir şekilde azalmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Küçüklerin evlendirilmesi talepleri onaylarken acil nedenler veya çocuğun yüksek menfaati, hâkimlerin bu tür talepleri kabul etmesinde dikkate aldıkları hususlardır. Kültür gelenekler, özellikle nişan gelenekleri, Bondowoso'da küçüklerin evlenmesini yönlendiren başlıca faktör olmaya devam etmektedir.	
Anahtar Kelimeler: Dini Mahkemesi, Küçüklerin Evlendirilmesi, Karar Tahlili, Bondowoso	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Analysis of The Decisions of The Religious Court of Bondowoso on The Marriage Exemption of Minors	
Author of Thesis: Nur Najmı ANGGRAENI	
Supervisor: Assoc. Prof. Ahmet Selman BAKTI	
Accepted Date: 28/02/2025	Number of Pages: x (pre text) + 77 (main body) + 1 (add)
Law No. 16 of 2019 raised the minimum legal age for marriage to 19 years for both males and females. However, this provision is not absolute, as the law permits exceptions by allowing minors to marry upon obtaining marriage authorization from the Religious Court. . According to the SIPP (Case Information Tracking System) of the Bondowoso Religious Court, the number of child marriage cases reached 1,077 in 2020, decreased to 718 in 2022, and further declined to 210 in early 2024. Given the previously high figures and the sharp decline, it is crucial to understand the factors contributing to this reduction. Additionally, it is essential to examine the judicial considerations in granting marriage applications for minors and the underlying factors driving such marriages. These factors were analyzed qualitatively using data gathered from observations and direct interviews with individuals knowledgeable about minor marriage cases in the Bondowoso Religious Court. The findings indicate that in 2024, the requirements for submitting applications for minor marriages became more complex and time-consuming. The signing of Memorandums of Understanding (MoU) and Cooperation Agreements (PKS) between the Bondowoso Regency Government and the Bondowoso Religious Court significantly contributed to the drastic decrease in child marriage cases. When granting requests for minor marriages, judges prioritize the best interests of the child. Local customs, particularly engagement traditions, remain the primary factor driving underage marriages in Bondowoso.	
Keywords: Religious Court, Marriage of Minors, Decision Analysis, Bondowoso	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Hukuki bakımdan son derece önemli bir akit olan evlilik ayrıca dinimizde ibadet kategorisinde yer alır. Ağırlıklı olarak Müslüman nüfustan oluşan Endonezya’da medeni hukukun evlilik konularında süreç içerisinde değişen uygulamaları bulunur. İlgili kanunda evlilik "Yüce Allah'ın emrine istinaden mutlu ve ebedi bir aile (hane) kurma amacıyla bir erkek ve bir kadın arasında kurulan fiziksel ve ruhsal bir bağdır" şeklinde tanımlanır (Republik Indonesia, 1974). Endonezya hükümeti tarafından evlilikle ilgili olarak belirlenen düzenlemeler şunlardır: 1974 tarihli 1 Sayılı Evlilik Kanunu, 1974 tarihli 1 Sayılı Evlilik Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2019 tarihli 16 Sayılı Kanun, Yargıtay Düzenlemeleri (PERMA) ve İslam Hukuku Derlemesi (KHI) (Ulum & Muzawwir, 2023).

Her yıl ortaya çıkan evlilik sorunlarına bağlı olarak Endonezya’da evlilik yasalarının güncellendiği görülür. Endonezya hükümeti tarafından evlilik için asgari yaşla irtibatlı olarak yapılan güncellemeler bunlar arasında dikkat çekicidir (Hadiati & Brilianci, 2023). 1974 yılındaki karara göre “kadın 16 yaşına ve erkek 19 yaşına ulaştığında evliliğe izin verilmekteydi” (Republik Indonesia, 1974). 2019 yılına gelindiğinde kadın için asgari yaş 19’a yükseltilerek erkekle kadının evlilik yaşının eşitlenmesi yoluna gidilmiştir (Undang-Undang, 2019). Malum olduğu üzere İslam’da evlilik için ideal bir yaş belirten özel bir kural yoktur (Fatma, 2019). Bununla birlikte her iki tarafın da fiziksel, psikolojik, zihinsel ve üreme açısından olgun, ekonomik olarak da istikrarlı olmalarını sağlamak ve boşanma oranlarını azaltmak için evlilik yaşı konusunda kısıtlamaların getirilebileceğini söyleyenler de bulunmaktadır (Choirurroziqin, 2020). Bu yaş kısıtlamaları, kanun tarafından sağlanan çeşitli istisnai izinler nedeniyle mutlak değildir. Örneğin Dini Mahkeme tarafından evlilik yaşı hususunda verilen muafiyet kararı (evlilik muafiyeti), acil nedenlerle küçüklerin evlendirilmesine izin veren istisna hükümlerdenidir. İşbu araştırma, küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili dini mahkeme kararlarını tahlil etme çabasının bir sonucudur. Tezin ilk bölümü, incelenen uygulamaları daha iyi anlamak amacıyla genel olarak küçüklerin evlendirilmesi ve buna taalluk eden hususları açıklamaktadır. Tezin ikinci bölümü ise Bondowoso Dini Mahkemesi’ndeki küçüklerin evlendirilmesi davalarının çözüm süreci, sürece ilişkin birtakım veriler ve bunların

açıklamasına ayrılmıştır. Çalışmamız Bondowoso Dini Mahkemesince 2020-2024 yıllarını ihtiva eden dönemde küçüklerin evlendirilmesi hususunda verilen kararlarla sınırlıdır.

Araştırmanın Önemi

Bondowoso Dini Mahkemesi'nde 2019 yılında küçüklerin evlendirilmesi konusunda 299 dava bulunurken bu sayı 2020 yılında şaşırtıcı bir şekilde artarak 1077'ye yükselmiştir. 2021 yılında 831, 2022 yılında 718, 2023 yılında ise 421 tane küçüklerin evlendirilmesi talebiyle açılan dava olduğu dikkate alınırsa bu yöndeki davalarda ciddi bir azalma olduğu görülmektedir. 2024 yılı ile ilgili ulaşabildiğimiz güncel verilere göre Kasım ayı başı itibarıyla Bondowoso Dini Mahkemesi'nde kaydedilen 210 dava bulunmaktadır. Bu düşüşün bu yılda da devam ettiğini göstermektedir. Küçüklerin evlendirilmesi hususunu, teorik olarak, İslam hukuku, sosyoloji, *maslahat*, insan hakları ve hukuk bakımından ele alan çok sayıda makale bulunmaktadır. Bununla birlikte Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesi davalarındaki azalmayı analiz eden hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Bu mahkemenin dini bir hüviyette olup aldığı kararların teoriden ziyade pratiği ifade ettiği dikkate alındığında vereceği kararların ve mahkemeye bu açıdan yapılan başvuruların önemi izahtan varestedir. Diğer yandan Endonezya hukuk sisteminde evlilik yaşı ile ilgili kanunun Bondowoso Dini Mahkemesi tarafından alınan muafiyet kararlarıyla esnetilebilmesi konuya ayrıca dikkat çekici bir özellik katmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesinin altında yatan faktörleri analiz etmeyi, hakimlerin küçüklerin evlendirilmesi davalarını karara bağlarken dikkate aldıkları hususları incelemeyi ve küçüklerin evlendirilmesi davalarındaki azalmanın faktörlerini analiz etmeyi amaçlıyoruz.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel araştırma kapsamında olup bir durum çalışması özelliğini haizdir. Veri toplama yöntemleri arasında Bondowoso Dini Mahkemesi'nde gözlem, küçüklerin evlendirilmesi davaları hakkında bilgi sahibi olan kişilerle yapılan görüşmeler, belgeleme ve veri analizi bulunmaktadır.

Araştırmanın ilk bölümünde, küçüklerin evlendirilmesine genel bakış ve bunların hukuki temelleri ele alınmaktadır. Bu bölümde, küçüklerin evlendirilmesini, evlilik yaş sınırları ve evliliğin etkileri ile ilgili ifadeler de dahil olmak üzere, bu araştırmayla ilgili kaynaklardan elde edilen görüşler karşılaştırmalı olarak toplanmaktadır. Araştırmanın ikinci bölümü küçüklerin evlendirilmesi davalarının çözüm sürecine odaklanmaktadır, Bondowoso Dini Mahkemesi'ndeki küçüklerin evlendirilmesi davalarının nedenleri ile ilgili gerçekleri anlamayı amaçlamaktadır. Bu bölümde, Bondowoso Dini Mahkemesi'ndeki küçüklerin evlendirilmesi uygulamasını birinci bölümde dahil ettiğimiz kaynaklarla ilişkilendireceğiz. Birincil veriler, 2020'den 2024'e kadar Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesi davalarına ilişkin veriler ve görüşme sonuçlarını içermektedir. İkincil veriler, bu araştırmayla ilgili Endonezce, İngilizce ve Türkçe makaleleri içermektedir.

Araştırma Kaynakları

Yapılan literatür taramasına göre, küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Ancak, önceki araştırmalarla bizim araştırmamız arasında birtakım farklılıklar vardır. Sutriyono'nun "Bondowoso İlçesi'nde Küçüklerin Evlendirilmesi Sorunları: Faktörlerine İlişkin Bir Çalışma" başlıklı makalesi, araştırmamıza ışık tutmuştur. Sutriyono, araştırmasında küçüklerin evlendirilmesi davalarının azaldığından bahsetmiş ancak küçüklerin evlendirilmesinin sayısındaki azalmanın arkasındaki faktörleri detaylı bir şekilde ele almamıştır. Ayrıca, makale küçüklerin evlendirilmesi taleplerini kabul ederken hakimlerin dikkate aldığı hususlara hiç yer vermemiştir (Sutriyono, 2023). Bununla birlikte, Bondowoso Dini Mahkemesi'nde taleplerin kabul edilmesinde hakimlerin dikkate aldığı hususlarla küçük yaşta evliliklerin sayısındaki azalmaya katkıda bulunan faktörler, araştırmamızın ana odak noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle, araştırmamızı açıklığa kavuşturmak için aşağıda serdedilen başka kaynaklara da başvurulacaktır.

A. Bondowoso Dini Mahkemesi Küçüklerin Evlendirilmesinin Kararları

Bondowoso Dini Mahkemesi Kararı Numarası 43/Pdt.P/2024/PA.Bdw; Bondowoso Dini Mahkemesi Kararı Numarası 63/Pdt.P/2023/PA.Bdw; Bondowoso Dini Mahkemesi Kararı Numarası 95/Pdt.P/2022/PA.Bdw.

B. Hükümet Düzenlemeleri

Yüksek Mahkeme Yönetmeliği (PERMA) Sayı 05, 2019 Küçüklerin evlendirilmesi Başvurularının Karara Alınmasına İlişkin Kılavuz; 1974 Tarihli 1 Sayılı Evlenme Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 2019 Tarihli 16 Sayılı Kanun; 1974 tarihli ve 1 Sayılı Evlilik Kanunu; Yargı Yetkisine ilişkin 2009 tarih ve 48 Sayılı Kanun.

C. Makaleler

Dini Mahkemelerde Küçüklerin Evlendirilmesinin Dijitalleştirilmesinin Yasallığı: Hukuki Bir Perspektif (2024); Majene Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlendirilmesinin Varlığı: Makasid Şariat Çalışması (2022); Çocuk Koruma Çabası Olarak 2019 Sayılı Endonezya Kanununa Göre Evlenme Yaşı Sınırı (2020); Yasal Politika 2019 Sayılı 16 Sayılı Kanuna Evlenmede Asgari Yaş Sınırının Eklenmesi ve Evlilik Muafiyeti Başvurusunun Basılmasına Yönelik Çalışmalarla İlgisi (2023). Bondowoso Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlendirilmesi Başvurusunda Asgari Yaş Sınırının Belirlenmesine İlişkin Hakimin Görüşleri (2022.)

1. BÖLÜM: KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLMESİ

Bu bölüm, küçüklerin evlendirilmesinin kavramını ve küçüklerin evlendirilmesine yol açan evlilik türlerini inceleyecektir. Ayrıca, bu bölüm nikâh ve küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili yasal düzenlemeleri, küçüklerin evlendirilmesinin etkilerini ve küçüklerin evlendirilmesini önlemek amacıyla Endonezya hükümeti tarafından izlenen politikaları da tartışacaktır. Evlilik ve küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili temel kavramlar da yine bu bölümde ele alınmaktadır.

1.1. Küçüklerin Evliliği Kavramı

Küçük yaşta evlilik, Evlilik Kanunu hükümlerine göre henüz evlenme yaşı gelmemiş bir erkek veya kadının kendileri gibi küçük ya da evlilik yaşına ulaşmış biriyle evlenmesini ifade eder (A. Hakim, 2023) Evlilik hukukunda, 18 yaş altındaki evlilikler "küçüklerin evlendirilmesi" olarak adlandırılmaktadır (Undang-Undang, 2019). Küçüklerin evlendirilmesi 2019 Tarihli PERMA No. 5'in 1. Maddesi, 5. Fıkrasına göre "Mahkeme tarafından 19 yaşının altındaki adaylara evlilik yapma izninin verilmesi" olarak tanımlanmaktadır (Peraturan Mahkamah Agung, 2021).

Çocuk haklarını korumak, insan kaynaklarının kalitesini artırmak, erken evliliğin olumsuz etkilerini önlemek ve küçük yaşta evliliklerin sayısını azaltmak için yargıtay, kızlar için evlilik yaş sınırını 16'dan 19'a yükseltmiştir. Zira kızlar için asgari yaş sınırının erkeklerden daha düşük olması kızların yasal olarak aile kurma yaşına daha erken ulaşabilmelerine imkan verdiğinden bu yaşlarda kız evliliklerine daha sık rastlanılmaktadır (Yunitasari, 2020). Hükümet tarafından korunan çocuk haklarından biri eğitim hakkı olup Endonezya Hükümeti 12 yıllık zorunlu eğitimi zorunlu hale getirmiştir. 7 yaşındaki bir birey, bu zorunlu eğitim programına katılmaya başlayabilir. 12 yıllık zorunlu eğitim programı, 6 yıl ilkokul (SD), 3 yıl ortaokul (SMP) ve 3 yıl lise (SMA) olmak üzere üç aşamadan oluşur. 7 yaşında eğitime başlayan bir çocuk 19 yaşında liseden (SMA) mezun olacaktır.¹ Evlilik için asgari yaş sınırının kız çocukları için 16 olarak belirlenmesi durumunda, kız çocukları eğitim alma haklarını kaybetmektedir. Oysa

¹ Endonezya Cumhuriyeti Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın 2016 Yılı 19 Numaralı Düzenlemesi: Endonezya Akıllı Programı Hakkında. <https://peraturan.bpk.go.id/Details/138486/permendikbud-no-19-tahun-2016> (Erişim 10 Haziran 2024).

erkekler için evlilik yaş sınırı 19 olarak belirlendiğinden onlar bu 12 yıllık eğitimden yararlanabilmektedir. Bu durum, kız ve erkek çocukları arasında adalet açısından bir eşitsizliğe yol açmaktadır (Nahdiyanti et al., 2021). Ne ki 1945 Anayasası'nın 27. maddesi 1. Fıkrasına göre “Bütün vatandaşlar yasa önünde eşittir” (Republik Indonesia, 1974).

Eğitim, ulusun zekâ seviyesini artırma sürecinde önemli ve stratejik bir role sahiptir. Daha nitelikli insan kaynaklarını gerçekleştirebilmek için yükseköğrenim gereklidir. Ancak, kaliteli bir eğitimin sürdürülebilmesi de kaliteli insan kaynağına bağlıdır. Bu bağlamda, eğitim ve insan kaynaklarının birbirine ihtiyaç duyduğu sonucuna varılabilir (E. Ningrum, n.d.). Bir bireyin eğitim seviyesinin artması, daha geniş bir bakış açısına, artan olgunluğa ve çok daha isabetli karar verme yeteneğine sahip olmasına vesile olur. Dahası eğitim seviyesi yükseldikçe ebeveynlerin çocuklarını eğitme becerileri de gelişir (Warseno & Solihah, 2019). Yargıtay bu hususları da dikkate alarak 2019 yılında kızlar için evlilik yaşı sınırını 19 olarak düzenlemiştir. Ancak, bu düzenlemenin uygulanmasından sonra küçük yaşta evliliklerin sayısında bir artış yaşanmıştır. Zira 2019 yılında küçük yaşta evlilik davaları 229 olarak kaydedilirken, 2020 yılında bu sayı 1077'ye ulaşmıştır. Bu, yargıtay tarafından revize edilen düzenlemelerin toplumda etkili bir şekilde uygulanabilmesi için Yargı Kurumları, Yerel Yönetim Kurumları ve Toplumsal Kuruluşlarla iş birliğinin elzem olduğunu gösteren önemli bir veridir. Nitekim sonraki süreçte bu iş birliği sağlanmış ve ardından Bondowoso'da küçüklerin evlendirilmesi sayısında bir azalma gözlenmiştir.

Endonezya'da çok çeşitli etnik gruplar ve kültürler bulunmakta, bunlara ait gelenek ve görenekler evlilik türleri ve evlilik yaşı üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu evlilik türleri arasında gerideki tanım esas alındığında hukuken çocuk evliliği kapsamında değerlendirilebilecek şu türleri sayabiliriz:

- a. “Kawin Gantung” ya da Asma evliliği, Batı Java'da hala sürdürülen bir gelenektir. Bu geleneği devam ettiren köyler arasında Tangerang İlçesi'ne bağlı Cipaeh Serdang Köyü, Tasikmalaya İlçesi'ne bağlı Cikawung Köyü ve Cirebon İlçesi'ne bağlı Ujung Gebang Köyü bulunmaktadır. Asma evliliği, genellikle daha önce eşleştirilmiş ve 19 yaşına ulaşmamış genç bir erkek ile kız arasındaki evliliği tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Asma evliliği süreci, erkek çocuğun henüz reşit olmayan kıza evlenme teklif etmesiyle başlar. Kız çocuklarının çoğu, ilkokul (SD) mezunu olduktan sonra evlenme teklifine maruz kalmaktadır. Teklif sonrasında erkek ve kızın aileleri

arasında bir anlaşma sağlanırsa, ergenlik dönemi tamamlandığında evlenirler. Bu durumdaki kızlar evlilik öncesinde nişanlı statüsündedir. Dolayısıyla artık başka erkeklerle serbestçe ilişkiler kurma hakkına sahip olamazlar. Bazı bölgelerde asma evliliğiyle ilgili olarak, çocukların kendi köyleri dışındaki erkeklerle evlendirilmemesi gibi kuralları da barındırır. Mesela Cijambu köyünde kızlar sadece kendi köylüsü olan erkeklerle evlenebilir. İslam hukuku ve geleneklere göre küçüklerin evlendirilmesini yasaklayan herhangi bir kural veya düzenlemenin bulunmamasının asma evliliklerinin hali hazırda devam etmesi üzerinde etkili olduğunu düşündürmektedir (Hidatilah & Bastian, 2022). Asma evliliğinde, evlilik sözleşmesi yapılmış olsa da çiftler derhal birlikte yaşamaya başlamazlar. Her biri hala ebeveynleriyle yaşamakta ve ebeveynlerinin gözetimi altında bulunmaktadır. Bu evlilik türünde, cinsel ilişkiler, kız reşit olana veya her iki aile de düğün törenini gerçekleştirebilecek duruma gelene kadar ertelenmektedir (Bemmelen & Grijns, 2018).

- b. “Kawin Pacul”, olgunlaşmamış bir kızın yetişkin bir erkekle evlendiği ve daha sonra kızın ebeveynlerinin evinde birlikte yaşadığı bir evlilik türünü ifade eden bir terimdir (Bemmelen & Grijns, 2018). Genellikle, kayınpederinin evinde yaşayan bir damat, hizmetçi olarak kabul edilir ve ücret almaksızın ev işlerinde veya tarım faaliyetlerinde çalıştırılır. “Kawin Pacul” uygulaması günümüzde varlığını sürdürmemektedir. (Administrator, 2014)
- c. Gizli Evlilik, terimi Arapça kökenli olup “sirrun” kelimesinden türetilmiştir ve bu kelime gizli anlamına gelir (Waid, 2020). Fakat burada nikahın toplumdaki veya ebeveynlerden saklanması değil resmi kurum nezdinde yapılmamış, dini nikah kıyılmış olması kastedilmektedir. Bu sebeple anne babadan gizli olabileceği gibi onların onayı ile yasal yaşa ulaşmamış bireyler arasında kıyılan dini nikah da gizli nikah/evlilik nikah-ı sır kavramına dahildir. Bu evlilik resmi olarak evlilik kayıt bürosunda kaydedilmez (Zakaria & Saad, 2021). Her ne kadar dini olarak geçerli olsa da, merî hukuk nezdinde yasa dışı olarak kabul edildiğinden bu tür evlilikler özellikle kadınlar ve hatta doğacak çocuklar üzerinde birçok kayba neden olabilir. Ancak bu tür evlilikler hala sıkça karşılaşılan ve hatta çocuklar arasında görülebilen durumlardır (Lestari, 2022). Endonezya'da gizli evliliklerin önlenmesi oldukça zordur çünkü bu evlilikler genellikle geleneklere uygun olarak yapılır. Hatta dini liderlerin bazen bu türden evlilikler gerçekleştirdikleri bilinmektedir (Shabrina, 2023).

Endonezya'da Lumajang Bölgesi'nde, 16 yaşında bir kız Yatılı Okul Yöneticisi tarafından gizlice evlendirilmiş dahası bu evlilikte kızın ailesine de herhangi bir bilgi verilmemiştir. Durum kızın hamile olmasıyla anlaşılmıştır (Rinanda, 2024). 2022 yılında Bangka Belitung Bölgesi'nde de bir çocuğun gizli bir şekilde evlendirilmesi söz konusudur. Bu davada, çocuğun gizli evliliğini gerçekleştiren iki fail de küçük yaşta iki öğrenciydi (Bangka Belitung Hari Ini, 2022). Bu örnekler dışında da Endonezya'da gizli evlilikler sıklıkla meydana gelmektedir. Çocuklar arasında gerçekleşen gizli evliliklere ekonomik sorunlar, cinsel eğitim ve evlilik konusundaki bilgi eksikliklerinin sebep olduğu söylenebilir.

1.2. Küçüklerin Evlendirilmesinin Amacı ve Önemi

Küçüklerin Evlendirilmesine izin verilmesi pozitif hukuk kapsamında geçerli bir evlilik için yasal gereklilikleri yerine getirmeyenlere hukuki bir esneklik sağlama amacını gütmektedir. Bu nedenle kanun bir taraftan evlilikle alakalı geride zikredilen yaş sınırını getirirken diğer taraftan dini mahkemelere küçüklerin evlendirilmesi verme yetkisi tanımaktadır (Pengadilan Agama Subang, 2024).

Evlilik Hukuku'na göre, evlilik yaşı şartlarını karşılayan kişiler bizzat evlenebilir. Bu şartları karşılamayanlar ise mahkeme tarafından izin verilmediği sürece evlilik yapılamaz. Söz konusu izin, küçüklerin evlendirilmesi olarak adlandırılır ve bu iznin verilmesi yürürlükteki kanun ve düzenlemelere uygun olmalıdır. Küçüklerin evlendirilmesi, Mahkeme tarafından, henüz reşit olmayan kişilerin evliliklerinin gerçekleştirilmesine yönelik verilen bir istisnadır. Ve evlilik ancak bu istisna tanındıktan sonra gerçekleştirilebilir. Küçüklerin evlendirilmesi taleplerinin sorunsuz bir şekilde karara bağlanması için Endonezya Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi, Küçüklerin evlendirilmesi Talepleri hakkında 2019 tarihli 5 Numaralı Yüksek Mahkeme Tüzüğü'nü yürürlüğe koymuştur. Hakimlerin küçüklerin evlendirilmesi taleplerini karara bağlarken esas aldıkları yasal gerekçeler veya ilkeler aşağıdaki gibidir: “Madde 2: a). Çocuğun en yüksek yararı, b). Çocuğun yaşam ve gelişim hakkı, c). Çocuğun görüşlerine saygı, ç). İnsan onuru ve değerine saygı, d). Ayrımcılık yapmama, e). Toplumsal cinsiyet sağlığı, f). Adalet, g). Faydacılık, h). Hukuki kesinlik” (Peraturan Mahkamah Agung, 2021).

Küçüklerin evlendirilmesi konusunda yapılan düzenlemelerin amacı, II. Bölüm, Madde 3'te şu şekilde açıklanmaktadır:

“Madde 3: a). Küçüklerin evlendirilmesi taleplerini yargılama kılavuzları şu amaçları taşır, b). Madde 2’de belirtilen ilkeleri uygulamak, c). Çocuk haklarını koruyan bir yargı sisteminin uygulanmasını sağlamak, ç). Çocuk evliliklerinin önlenmesinde ebeveyn sorumluluğunu artırmak, d). Küçüklerin evlendirilmesi talebinin arkasında herhangi bir zorlamanın olup olmadığını belirlemek, e). Mahkemede küçüklerin evlendirilmesi taleplerini yargılamaya yönelik standartlaştırılmış prosedürler oluşturmak” (Peraturan Mahkamah Agung, 2021).

1.3. Küçüklerin Evlendirilmesiyle İlgili Düzenlemeler

Endonezya hükümeti, küçüklerin evlendirilmesi ele alan hukuki düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerle konumuzla ilgisi bağlamında, evlilik için asgari yaş sınırındaki sapmalar konusunda kanun tarafından sağlanan istisnayı kastetmekteyiz. Endonezya’da, 1974 tarihli Evlilik Kanunu’nun 1 numaralı maddesinde şu şekilde belirtilmiştir: "Evlilik, erkek 19 yaşına ve kadın 16 yaşına ulaşmışsa izin verilir” (Republik Indonesia, 1974). Daha sonra bu düzenleme, 2019 tarihli 16 numaralı Kanun ile 1. maddede şu şekilde revize edilmiştir: "Evliliğe erkek ve kadının 19 yaşına ulaşmış olmaları halinde izin verilir” (Undang-Undang, 2019).

2019 tarihinde yapılan evlilik için gerekli asgari yaş konusundaki bu değişiklik neticesinde küçüklerin evlendirilmesi davalarının sayısı önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu durum, Dinî Mahkeme Başkan Yardımcısı tarafından bir röportajda şu şekilde açıklanmıştır:

“2019 tarihli ve 16 Sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce Dinî Mahkeme’ye yapılan küçüklerin evlendirilmesi başvuruları zaten oldukça fazlaydı. Ancak, 16 Sayılı Kanun’un uygulanmasından sonra başvuru sayısı arttı. Bunun nedeni, asgari yasal evlilik yaşının 16’dan 19’a yükseltilmesidir. Sonuç olarak, önceden 15 yaş ve altındaki bireylerden gelen başvurular, şimdi 18 yaş ve altını da içermektedir”. (Röportaj, Bondowoso, 21 Ekim 2024).²

Belirli bölgelerde geleneksel hukuka göre çocukların evlendirilmesine yönelik bir yasak bulunmamakta, ancak bazı bölgelerde küçüklerin evlendirilmesi yasaklanmaktadır. Bu bölgeler, küçük yaşta olanların evlilik için uygun olmadığını öne sürmektedir. Öte yandan

² M, M. (2024). Nur Najmı Anggraeni’nin röportajı, 21 Ekim. Bilgi verenlerin isimleri, gizliliklerini korumak amacıyla kendi talepleri doğrultusunda gizli tutulmuştur.

hukuk sisteminde yetişkin veya reşit olmayan yaş aralığını belirten bir yaş sınırı bulunmamaktadır. İslam hukukunda, evlilik için asgari yaşa dair özel bir düzenleme bulunmamakta, Kur'an ve Sünnet'te minimum evlilik yaşı ile ilgili özel bir belirleme yapılmamaktadır. Evlilikte taraf olabilmesi için genel olarak, bireyin olgunluk, akıl sağlığı ve iyi ile kötü arasında ayırım yapabilme gibi şartları haiz olması aranmakta böylece birey kendi rızasını verebilecek durumunda olması gözetilmektedir (Darondos, 2014).

Evlilik Yönetmeliklerinde, evlilik için asgari yaş sınırındaki sapmalarla ilgili olarak Kanun tarafından sağlanan istisnalar bulunmaktadır. Evlilik Kanunu, 2. ve 3. Maddelerde yer alan genel şartlardan sapmalara izin vermektedir. Bu maddelerde belirtilen düzenlemeler şunlardır:

"(2) Bu maddenin (1) numaralı fıkrasında belirtilen sapmalar durumunda, erkek ve kadın taraflarının her iki ebeveyni tarafından atanmış olan Mahkeme veya diğer Yetkili Kurumdan bir muafiyet talep edilebilir ³"(3) Ebeveynlerin durumu ile ilgili düzenlemeler, bu Kanunun 6. Maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında yer almakta olup, 6. Maddede belirtilen (2) numaralı fıkranın anlamını değiştirmemektedir" (Undang-Undang, 2019).

Yukarıda belirtilen 7. Madde (2) ve (3) numaralı fıkralarda, dini mahkemeye küçüklerin evlendirilmesi başvurusu yapılırken gerekli nedenler veya şartlar açıkça belirtilmemiştir. Bu nedenle, evlilik yaş sınırına ulaşmamış çocukları için küçüklerin evlendirilmesi (evlilik muafiyeti) başvurusu yapacak ebeveynler için belirli bir kısıtlama bulunmamaktadır. Ebeveynler, yalnızca küçüklerin evlendirilmesi konusunu düzenleyen yasal düzenlemelerin varlığından haberdardır. Ebeveynlerin yanı sıra, Mahkeme de küçüklerin evlendirilmesi başvurularını sınırlandıramaz veya reddedemez; zira Mahkeme, davayı çözme ve hukuki çözüm bulma yükümlülüğüne sahip bir hukuk kurumu olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, Yargı Gücü Kanunu'nun 10. Maddesinde belirtilmiştir.

1.4. Küçüklerin Evlendirilmesinin Çiftler Üzerindeki Etkileri

Küçüklerin evlendirilmesi, evlenen taraflar üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler yaratabilir. Gençler arasında flört etme fenomeni, internet teknolojilerindeki ilerlemelerin

³ 2019 Tarihli Kanun No. 16'nın 2. Maddeleri.

partner bulma aracı olarak destek sağladığı bir ortamda kaçınılması güç bir durum haline gelmiştir. Flört etme faaliyetleri yalnızca ortaokul veya lise öğrencileri arasında değil, aynı zamanda ilkokul çağındaki çocuklar arasında da görülmektedir. Küçüklerin evlendirilmesi, uzun süre flört eden genç çiftler için, zina riskini önlemek ve evlilik dışı gebeliği engellemek amacıyla bir çözüm olabilir. Ayrıca, ekonomik olarak düşük seviyede olan ebeveynler, çocuklarını ekonomik olarak daha iyi durumda olan biriyle evlendirerek üzerlerindeki yükü hafifletmek isteyebilirler; zira çocuk evlendirildiğinde, tüm ihtiyaçları kocası tarafından karşılanacaktır (Permatasari & Luthfi, 2022).

Küçüklerin evlendirilmesinin olumsuz etkileri de bulunur. Bunların başında çocuklarda bodurluk oranlarının artması gelir. Çocuk evliliklerinin sayısı arttıkça, çocuklarda bodurluk oranı da artmaktadır (Ayudha et al., 2023). Küçüklerin evlendirilmesi halinde anneler prematüre doğum riskiyle karşılaşabilirler (Hanifah & Stefani, 2022). Ayrıca bu çiftler, gebelik sırasında yeterli beslenme gereksinimlerini anlama konusunda yetersiz, uygun ebeveynlik modelleri hakkında bilgi sahibi olmayan ve psikolojik olgunluk ile üreme organları henüz gelişmemiş bireyler olarak değerlendirilir (Administrator, 2023b).

Anayasa Mahkemesi tarafından (evlilik için asgari yaş) yasası onaylanmadan önce mahkeme bu yasanın normlarını incelemek üzere kadın hastalıkları ve doğum alanında iki uzmanın da yer aldığı bir oturum gerçekleştirmiştir. Uzmanlardan Julianto Witjaksono⁴, kızların üreme organlarının gelişiminin yaş faktöründen etkilendiğini ve bu organların 20-25 yaş arasında olgunlaştığını belirtmiş, kızlar için üremedeki en güvenli yaş aralığının 20 ila 35 olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan ona göre 19 yaş öncesindeki hamileliklerde kızların üreme organlarının zarar görme olasılığının yüksektir. Ayrıca hamileliğin bu mezkur yaş aralığında olması anne ve çocuk ölüm oranlarını azaltabileceği gibi bebeklerde yetersiz beslenmenin önlenmesine de katkı sağlayabilecektir. Kartono⁵ ise duruşmada yaptığı açıklamada anne karnındaki son dört ay ile ergenlik döneminin insan hayatının en önemli evreleri olduğunu belirtmiştir. Bu iki dönemde büyümenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için yoğun bir besin ihtiyacı bulunmaktadır. Ergenlik dönemindeki bir kızın hamilelik yaşaması durumunda, anne ile taşıdığı fetüs arasında

⁴ Siloam Hastanesi Jakarta'da aktif olarak hasta kabul eden ve otuz üç yıllık mesleki deneyime sahip danışman kadın hastalıkları ve doğum uzmanı.

⁵ 1985-1988 ve 1991-1994 dönemlerinde Endonezya Doktorlar Birliği (IDI) Yürütme Kurulu Başkanı olarak görev yapan bir pratisyen hekim.

besin ve oksijen için bir mücadele meydana gelebilir. Bu durum, bebeğin engelli doğmasına, düşük doğum ağırlığına sahip olmasına ve hatta hem bebek hem de anne için ölümle sonuçlanabilecek ciddi risklere yol açabilir (İlham, 2014).

Küçüklerin evlendirilmesi üreme sağlığı alanında da sorunlara yol açmaktadır. Bu tür evliliklerde kızlar, üreme sağlığı problemleri açısından yüksek risk altındadır. Zira üreme sorunlarının yanı sıra, doğum sırasında bir annenin ölüm riski de bulunmaktadır. Doğum sırasında ölüm riski yaklaşık %55, düşük doğum ağırlığı (DDA) ile doğan bebeklerde risk ise %17,1'dir (R. W. K. Ningrum & Anjarwati, 2021). Ayrıca, küçüklerin evlendirilmesi rahim ağzı kanseri riski ve cinsel ilişki sırasında kadın genital bölgelerinde ağrı gibi sorunlara da yol açabilmektedir (Rahmatillah & Nurlina, 2018).

Boşanma oranlarının çok yüksek olduğu Endonezya'da bu yüksek boşanma oranına sebep olan faktörlerden biri de küçük yaşta evliliklerdir. Zira çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilen bu dönemde çocuklar temel olarak hayatı daha fazla keşfetmek ve arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirmek istemektedir. Ancak evlilik buna tabiatı itibarıyla engel teşkil etmektedir. Ayrıca ergenlik döneminde, çocuklarda zihinsel istikrarsızlık da yaşanabilir; duygusal gelgitler ve bencillik hala yüksek seviyede olabilir. Bu da evlilik içindeki sorunlara olgun bir şekilde yaklaşmalarına engel olabilir. Bu durumun evlilik süresi 10 yıldan az olan genç çiftler arasında boşanma oranlarının yüksek olmasının sebepleri arasında yer aldığı söylenmektedir (Octaviani & Nurwati, 2020).

Bondowoso Dini Mahkemesi'nde boşanmalara neden olan en önemli etken ekonomik faktörlerdir. Ekonomik faktörler özellikle aile içi çatışmaların başlıca tetikleyicisidir (Ijal, 2022). Bondowoso'da boşanmayı tercih eden evli çiftlerin çoğunluğunu, üretken yaş grubundaki bireyler oluşturmaktadır (Samsudi, 2024). Bondowoso Dini Mahkemesinde boşanma başvurusunda bulunanların ortalama yaş aralığı 30'dur. (Arifianto, 2023).

Yılı	Küçük yaşta evlilik	Çocuklarda bodurluk	Anne ölümleri	Boşanma oranları
2023	420	4,1%	10	1852
2022	717	32,0%	17	1954
2021	830	37,0%	43	1795

Tablo 1: Bondowoso'da Küçüklerin Evlendirilmesi Oranları, Çocuklarda Bodurluk Oranları, Anne Ölüm Oranları Ve Boşanma Oranlarının Karşılaştırılması

Kaynak: Veriler Doğu Java merkezi istatistik kurumundan alınmıştır.

Not: Anne ölüm oranı, doğumdan sonraki 45 gün içinde annelerde meydana gelen ölüm oranını ifade eder.

Yukarıda tartışıldığı gibi, kk yaşta evliliğin anne ve ocuk sağlığından başlayarak boşanma problemlerine kadar uzanan olumsuz etkileri bulunmaktadır. Tablo analiz edilip veriler ilişkilendirildiğinde kk yaşta evliliklerle çocuklarda bodurluk, anne ölümleri ve boşanma oranları arasında doğru orantı olduğu görülür. Kk yaşta evliliklerin sayısı azaldığında ise çocuklarda bodurluk, anne ölümleri ve boşanma oranı da azalmaktadır. Bu da yukarıdaki tablonun kk yaşta evliliklerin kimi olumsuz sonuçlara yol açtığına dair nesnel bir veri teşkil etmektedir.

Kklerin evlendirilmesi ailelerde yoksulluk döngüsünün nedenlerinden biri olarak da sıklıkla karşımıza çıkar. Çünkü evlendirilen çocuklar olgunluk yaşına ulaşmadıklarından yetişkinlerin üstesinden gelebileceği işkollarında uygun bir iş bulmada zorluk ekerler. ocuk evliliklerine bakıldığında çiftlerin ekonomik durumunun genellikle standartların altında olduğu görülür. Zira günlük gelirleri, İl Asgari cret (UMR) seviyesinin oldukça altındadır (Prasetya, 2024). Endonezya'da Asgari cret, 2023 tarihli 51 numaralı Hükümet Kararnamesi ile düzenlenmiş ve 2021 tarihli 36 numaralı Hükümet Kararnamesi'nde yapılan değişiklikler çerçevesinde belirlenmiştir (Administrator, 2024).

Küçük Yaşta Evlenen	Meslek	Durum	Yaş	Adres	Gelir	Son Eğitim Seviyesi
HT	Çiftçi	Karı	21 yıl 6 ay	Bondowoso	1.500.000/aylık	-
NM	Ev hanımı	Koca	17 yıl 1 ay	Bondowoso	-	İlkokul
JS	Çiftçi	Karı	24 yıl	Bondowoso	1.500.000/aylık	-
HS	Ev hanımı	Koca	16 yıl 9 ay	Bondowoso	-	İlkokul
SA	Tüccar	Karı	27 yıl 4 ay	Bondowoso	2.400.000/aylık	-
SAS	Ev hanımı	Koca	18 yıl 8 ay	Bondowoso	-	İlkokul
BA	Mağaza Çalışanı	Karı	18 yıl 8 ay	Kediri	1.500.000/aylık	İlkokul
DA	Ev hanımı	Koca	20 yıl	Kediri	-	Ortaokul
DD	Mağaza Çalışanı	Karı	19 yıl	Kediri	1.500.000/aylık	İlkokul
BK	Ev hanımı	Koca	17 yıl 5 ay	Kediri	-	Ortaokul

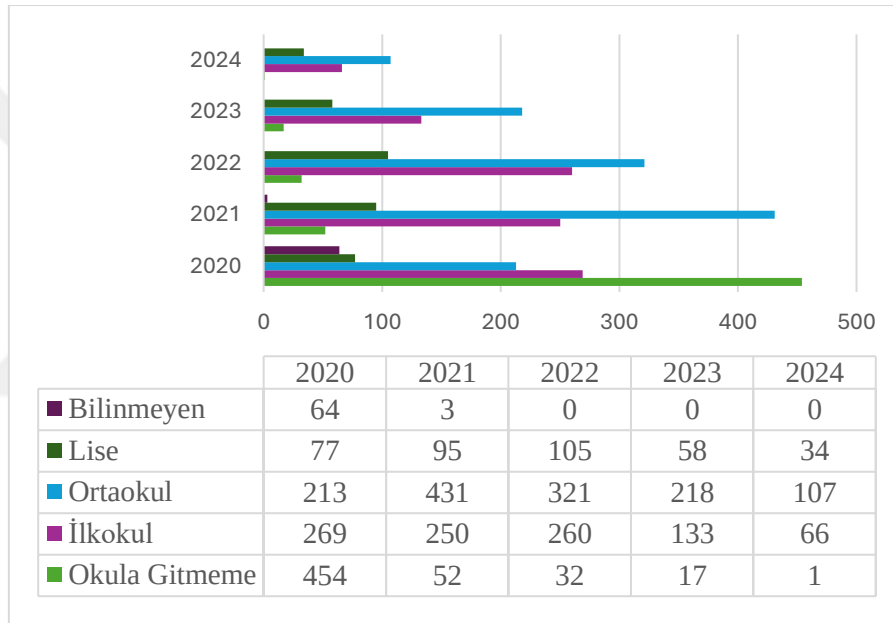
Tablo 2: Küçük Yaşta Evlilik Yapanların Gelir Durumu⁶

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda, küçük yaşta evlenenlerin çoğunluğunu kızlar oluşturmaktadır. Evlenmelerinin ardından, kızlar ev hanımı olmakta ve çalışmamaktadır. Kocalarının aylık gelirleri dışında başka bir gelir kaynağı bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, hane ihtiyaçlarını karşılamak için yalnızca kocalarının aylık gelirine bağımlıdırlar. Oysa kocalarının aylık geliri yalnızca 1.500.000 Rp'dir. Doğu Java Bölgesi için belirlenen asgari ücret düzenlemesi ise 2.165.244,30 IDR (iki milyon yüz altmış beş bin iki yüz kırk dört rupiah) olarak belirlenmiştir. Bir hanede, karşılanması gereken birçok ihtiyaç bulunmaktadır; ancak ekonomik koşullar sınırlı olduğundan, küçük yaşta evlenen bireylerin hane ihtiyaçları genellikle aileleri tarafından desteklenmektedir. Hatta bazen,

⁶ Kullanılan para birimi Endonezya Rupiahıdır.

günlük yaşam masraflarını karşılayabilmek için geniş ailelerinden borç almak zorunda kalmaktadırlar (Layyinah et al., 2024). Küçük yaşta evlenen kızlar evlilik sonrasında çoğunlukla ev hanımı olmayı tercih etmektedirler, çünkü küçük yaşta evlenen bireyler iş bulmakta zorluk yaşamaktadır. Asgari ücrete uygun bir iş başvurusu yaparken yaş ve eğitim düzeyi gibi gereklilikler bulunmaktadır. Çoğu iş için lise mezuniyeti minimum eğitim seviyesi olarak belirlenmiştir. Küçük yaşta çiftlerin çoğu gündelik işçi veya ev hanımı olarak çalışmaktadır. Bu durum, düşük eğitim seviyesinin yanı sıra bilgi ve beceri eksikliği nedeniyle iş seçeneklerinin sınırlı olduğunu yansıtmaktadır (Kamila et al., 2024). Endonezya'daki boşanma oranlarını etkileyenler arasında ekonomik faktörler bulunmaktadır.

Grafik 1: Bondowoso Dinî Mahkemesi'ndeki Küçüklerin Evlendirilmesi Başvuru Sahiplerinin Eğitim Verileri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çocuk evlilikleri, kız çocuklarının okul eğitimi alması üzerinde de olumsuz bir etkiye sahiptir. Küçüklerin evlendirilmesi sebebiyle birçok çocuk eğitime devam edememektedir (Wodon et al., 2017). Yukarıdaki tabloda, küçük yaşta evlilik yapanların çoğunluğunun okula gitmeyenler veya ilkokul (SD) mezunları olduğu görülmektedir. Oysa, çocukların Ortaokul (SMP) ve Lise (SMA) gibi daha yüksek eğitim seviyelerine, hatta Üniversiteye kadar devam edebilme imkanı olmalıydı. Ancak küçük yaşta evlenen

çocuklar genellikle gebelik, ev işleri, çocuk bakımı gibi yükümlülüklerle meşgul olmakta ve birçok eş, aile gelirini artırmak amacıyla çalışmak zorunda kalmaktadır.

Yukarıdaki veriler daha detaylı incelendiğinde lise mezunlarının ilkokul ve ortaokul mezunlarına göre daha az küçük yaşta evlilik yaptığı görülebilir. Bu durum kadınların eğitim düzeyi arttıkça ufkunun genişlediğini ve küçük yaşta evliliklerin olumsuz etkilerine ilişkin bilgi düzeylerinin daha da arttığını gösterir. Ayrıca eğitime odaklanan çocukların çoğu okul işleriyle meşgul olduğundan çocuk yaşta evlilik yapma fikrine kapılmaları daha güçtür.

Aile eğitimi, çocuğun karakterinin şekillendirilmesinde temel bir yapı taşıdır. Ebeveynler de çocukları evde yetiştirme, geliştirme ve eğitme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bir çocuğun karakterini inşa etmek için aileden bağımsız bir şekilde sadece okul eğitimi tek başına yeterli değildir. Deneyimli ve eğitilmiş ebeveynler, çocuklarına daha iyi bir eğitim sunacaklardır. Takdir edileceği üzere çocukça davranışlar sergileyen ebeveynler, çocuklarına yeterince etkili bir eğitim sağlayamaz. Bu da erken yaşta ebeveyn olmuş çocukların genellikle sorunlarla karşılaşmasına neden olur. Zira erken yaşta evlenen ebeveynler yüksek egolara sahip olabilir ve hala kendilerini çocuklarına önceleyebilirler. Oysa ebeveynler, çocuklarına en iyi eğitimi verme yükümlülüğüne sahiptir (İhsan, 2021). Birçok kişi yüksek eğitimin yalnızca iş bulmak için olduğunu düşünse de yüksek eğitim sadece iş bulmaya vesile olarak görülmemelidir. Yüksek eğitimin daha uygun bir iş ve asgari ücrete uygun bir maaş elde etme hususundaki katkısı tabii ki yadsınamaz. Bununla birlikte yüksek eğitimin ailede çocukları iyi bir şekilde eğiterek gelecekte daha iyi insan kaynakları oluşturmaya vesile olduğu unutulmamalıdır. Bu ise dolaylı olarak ulusu ve devleti inşa etmeye katkı sunar. (Astuti, 2020).

1.5. Küçük Yaşta Evliliklerin Önlenmesine İlişkin Hükümet Politikası

Çocuk evlilikleri, iç şiddet (KDRT), çocukların özgürlüklerinin kısıtlanması ve çocuk haklarının ihlali gibi çeşitli sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, küçüklerin evlendirilmesini ortadan kaldırmak için önleyici tedbirler gereklidir. Toplum ve hükümet, çocuk evliliklerinin artan davalarını önlemek için iş birliği yapmalıdır. Endonezya'da küçüklerin evlendirilmesini azaltmak amacıyla bazı adımlar atılmaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu 23 numaralı 2022 sayılı Kanunun oluşturulması, Çocuk haklarını koruma amacıyla yapılmış bir düzenlemedir. Ancak zamanla sektörel düzenlemeler ve çocuk tanımı arasındaki örtüşmeler nedeniyle bu yasanın artık geçerliğini yitirdiği kanaati oluşmuş ve bu sebeple yasa, 2014 tarihli 35 numaralı Çocuk Koruma Kanunu olarak revize edilmiştir. Yeni yasada, Çocuklara yönelik suçlara karşı yaptırımlar daha fazla vurgulanmaktadır. Madde 26, fıkra (1), bent (c) “ebeveynlerin çocuk evliliklerini önlemekle yükümlü olduklarını” belirtirken, Madde 76, bent (d) ise “bir çocuğu cinsel ilişkiyle zorlamaya yönelik şiddet uygulamasının yasak olduğu vurgulanmaktadır” (Tantimin, 2022).

Çocuk Evliliklerinin Önlenmesine Yönelik Ulusal Strateji Programı (Stranas PPA) 2020-2021 yıllarında hükümet, küçüklerin evlendirilmesini önlemeye yönelik 216 program uygulamıştır. Ancak bu 216 program yalnızca çocuk evliliklerini önlemeye odaklanmış olup, evli veya hamile çocuklara yönelik program sayısı oldukça azdır. Hükümet tarafından takip edilen politikalar da çeşitli engeller ve zorluklarla karşılaşmıştır. Bu nedenle Endonezya'da çocuk evliliklerinin sayısı arzu edilen şekilde azalabilmiş değildir. Batı Sulawesi, Bengkulu, Maluku, DKI Jakarta ve DI Yogyakarta çocuk evliliklerinin arttığı illerdir (Handayani & Rofii, 2023).

Zorunlu Eğitim Programı Zorunlu eğitim programı, küçüklerin evlendirilmesini önlemeyi hedefleyen yaklaşımlardan biridir. Çünkü zorunlu eğitim programı, erken evliliğin risklerinin etkileri konusundaki farkındalığı artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yüksek eğitim düzeyleri çocukların kalitesini artırabilir ve çocukların gelecekte doğru seçimler yapmalarını sağlayabilir (Ahmed et al., 2013). Zorunlu eğitim programı, öncelikle okulu terk oranını azaltmayı hedefler; okul terk oranının düşüşü de çocuk evliliklerinin sayısının azalmasına yardımcı olur. Çünkü Endonezya'da okuldan ayrılan çocukların büyük çoğunluğu ebeveynleri tarafından evlendirilmektedir. İkinci olarak zorunlu eğitim tüm bireyler için eğitime eşit bir şekilde erişimi artırmayı amaçlar; Endonezya'daki eğitimsizlik ve bilgisizliği azaltmak zorunlu eğitimi icbar etmektedir. Üçüncü olarak okul, küçük yaşta evliliğin önüne geçme konusunda rol alması ve aktif olması gereken kurumlardan biridir. Çünkü okullarda erken evliliğin etkileri hakkında bilgi eğitim müfredatına dahil edilebilir (Hasanah & Jabar, 2017). Endonezya'da 12 yıl zorunlu eğitim için hukuki çerçeve hâlâ geliştirilmektedir. Ayrıca, bu zorunlu eğitim politikası, küçüklerin evlendirilmesi oranlarını önleme amacıyla yasanın uygulanmasını desteklese

de, bu tek başına çocuk evliliklerini kapsamlı bir şekilde ortadan kaldırmak için yeterli değildir (Yana et al., 2022). Kamu kurumları aracılığıyla eğitim düzenleyerek küçük yaşta evliliklerin sayısını düşürmeye yönelik olarak hükümet, küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili yasa uygulamasını artırmak için bir strateji geliştirmiştir. Bu strateji kapsamında, hükümet, Din Hizmetleri Dairesi'ne küçüklerin evlendirilmesi etkileri hakkında eğitim sağlamaktadır. Bu eğitim, Din Hizmetleri Dairesi'nin evlilik kayıtlarını yöneten bir kurum olarak, küçüklerin evlendirilmesini önlemeye katılmasını ve Yerel Dini Mahkeme'den izin almadan küçüklerin evlendirilmesi başvurularını kaydetmemelerini amaçlamaktadır (Afrianti et al., 2023).

2. BÖLÜM: BONDOWOSO DİNİ MAHKEMESİNDE KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLMESİ

Bu bölümde çalışmanın ana tartışma konuları olan Bondowoso Dini Mahkemesi'nin biyografisi, görevleri ve işlevleri incelenecektir. Ayrıca Bondowoso Dini Mahkemesi'nde kayıtlı küçüklerin evlendirilmesi davalar, Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesinin arka planını oluşturan faktörler ve küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunan çocukların yaşları da gözden geçirilecektir. Bu bölüm, Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili verileri, 2020-2024 yılları arasındaki çocuk evliliği verilerinin karşılaştırmasını ve Endonezya'daki Dini Mahkemelerde küçük yaşta evliliklerle ilgili verilerin karşılaştırmasını ele alacaktır.

2.1. Bondowoso Dini Mahkemesinin Biyografisi

2.1.1. Bondowoso Dini Mahkemesi ve Yargı Alanı Dahilindeki Yerleşim Yerleri

Bondowoso Dinî Mahkemesi, Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi yetki alanında bulunan I. Sınıf Dinî Mahkemedir. Bu mahkeme, diğer Dinî Mahkemelerle birlikte *Staatsblad* 1882 Sayı 152 Jo STBL 1937 Yılı Sayı 116 Sayı 610, 1 Mart 1952 tarihli ve 1952 Sayılı Diyanet Bakanlığı Kararı ve 813/SEK/SK/VII/2022 Sayılı Endonezya Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Sekreterliği Kararı uyarınca kurulmuş ve resmen teşkil edilmiştir. Bondowoso Dinî Mahkemesi, daha önce Santawi Cad. No. 94-A, Tamansari Köyü, Bondowoso adresinde bulunmaktayken, 11 Aralık 2019 tarihinde Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi Başkanı tarafından açılışı yapılmış ve Jaksa Agung Suprpto Cad. No. 1, Dabasah Köyü, Bondowoso İlçesi, Bondowoso Bölgesi'nde yeni yerine taşınmıştır. Bondowoso Bölgesi, Endonezya'nın Doğu Java Eyaleti içinde yer alan ve Java Adası'nın doğu kısmında bulunan bir ilçedir. “Tapal Kuda” olarak bilinen bu bölgede bulunan Bondowoso Bölgesi'nin merkezi Bondowoso şehri olup burası 1.560,10 km² yüzölçümüne sahiptir. Coğrafi olarak, 113°48'10" – 113°48'26" D ve 7°50'10" – 7°56'41" G koordinatları arasında yer almaktadır. Bondowoso Bölgesi, kuzeydeki Raung Dağı ve Ijen Dağı gibi zirveleri bulunan Kuzey Kendeng Dağları ile güneydeki Argopuro Dağı, Krincing Dağı ve Kilap Dağı gibi zirveleri bulunan Hyang Dağları arasında yer aldığından, nispeten serin bir iklime sahiptir ve sıcaklıkları 15,40°C ile 25,10°C arasında

değişmektedir. Ayrıca, kuzeyde Alas Sereh Dağı, Biser Dağı ve Bendusa Dağı da bulunmaktadır (*Sejarah Singkat*, n.d.).

Numara	İlçe	Mahalle
1	Bondowoso	11
2	Tenggarang	12
3	Tegalampel	8
4	Curahdami	12
5	Binakal	8
6	Grujugan	11
7	Jambesari Darus Sholah	9
8	Wonasari	12
9	Pujer	11
10	Taman Krocok	7
11	Maesan	12
12	Tamanan	9
13	Tapen	9
14	Wringin	13
15	Tlogosiri	10
16	Pakem	8
17	Klabang	11
18	Sukosari	4
19	Prajekan	7
20	Botolinggo	8
21	Cermee	15
22	Ijen	6

Tablo 3: Bondowoso Dinî Mahkemesi'nin Yargı Bölgesi Listesi

Kaynak: Bondowoso Dinî Mahkemesi Web Sitesinden Erişilmiştir.

Şekil 1: Bondowoso Dinî Mahkemesi Yapısı

Kaynak: Bondowoso Dinî Mahkemesi Web Sitesinden Erişilmiştir.

2.1.2. Bondowoso Dini Mahkemesinin Görevleri ve Fonksiyonları

Bondowoso Dinî Mahkemesi, 1989 tarihli 7 sayılı Kanun'un değişiklikleri hakkında 2006 tarihli 3 sayılı Kanun'un 2. ve 49. maddeleri uyarınca temel görevlerini yerine getirmektedir. Bu mahkemenin sorumlulukları, İslam inancına sahip bireyler arasında evlilik, miras, vasiyet, bağışlar, vakıflar, zekat (hayırseverlik), infak (Allah yolunda harcama), sadaka (gönüllü hayır) ve İslam ekonomisi alanlarında belirli davaları inceleme, yargılama ve çözüme işlemlerini kapsamaktadır (*Tugas Pokok Dan Fungsi*, n.d.).

Bondowoso Dinî Mahkemesi örnek alınan bir kurum olarak tesis edilmiş olmayı kendisine vizyon edinmiştir. Bağımsızlığını korumayı, adalet arayanlara adil hukuki hizmetler sunmayı, mahkemenin liderlik kalitesini, güvenilirliğini ve şeffaflığını iyileştirmeyi ise misyon edinmiştir (*Visi Dan Misi*, n.d.). Bondowoso Dinî Mahkemesi'nin temel görevleri arasında aşağıdaki hususlar bulunmaktadır:

- Yargı Fonksiyonu:** Bondowoso Dinî Mahkemesi için belirlenen yetki alanındaki davaları inceleme ve yargılama.⁷
- Denetim Fonksiyonu:** Hakimler, Mahkeme Sekreterleri ve diğer tüm personelin görevlerinin ve davranışlarının yanı sıra adaletin yönetimini denetleme. Bu denetim, her alanda "Denetim Hakimi" tarafından belirli aralıklarla gerçekleştirilmektedir.⁸

⁷ 1989 tarihli 7 sayılı Kanun'un 49. maddesi, 2006 tarihli 3 sayılı Kanunla birlikte.

⁸ 1989 tarihli 7 sayılı Kanun'un 53. maddesinin (1) fıkrası, 2006 tarihli 3 sayılı Kanunla birlikte.

- c. Rehberlik Fonksiyonu: Personeline teknik yargı görevleri, mahkeme yönetimi ve genel idare konularında yönlendirme, rehberlik ve talimat verme.⁹
- ç. İdari Fonksiyon: Birinci derece davalar için idari hizmetler sağlama, bunlar arasında el koyma ve icra, temyiz, yargıtay ve dava incelemeleri ile diğer mahkeme işlemleri de bulunur. Ayrıca, Bondowoso Dinî Mahkemesi içindeki tüm birimlere genel idari hizmetler sunar (Personel İşleri, Mali İşler ve Genel İşler).
- d. Danışmanlık Fonksiyonu: Yetki alanındaki hükümet kuruluşlarına İslam hukuku hakkında bilgi, değerlendirme ve danışmanlık sağlama.¹⁰
- e. Diğer Fonksiyonlar: Hukuki danışmanlık, araştırma ve diğer hizmetleri sağlama, Endonezya Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Başkanlığı'nın 1991 tarihli KMA/004/SK/II/1991 sayılı Kararı uyarınca düzenlenmiştir (*Tugas Pokok Dan Fungsi*, n.d.).

2.1.3. Bondowoso Dini Mahkemesinde Görülen Davalarda Küçüklerin Evlendirilmesine Etki Eden Faktörler

Bondowoso Dinî Mahkemesi'nde çocuk evlilikleriyle ilgili davaların varlığı sebepsiz değildir. Bu davaların ortaya çıkmasına sebep olan çeşitli faktörler bulunur. Gerçekten de Bondowoso Dinî Mahkemesi'ndeki çocuk evlilikleri sayısı nispeten yüksek olsa da bu yıl (2024) önemli bir azalma göstermiştir. Çocuk evliliklerinin temel faktörleri şu şekildedir:

a. Eğitim Faktörleri:

Çocuk evliliklerinin yüksek oranına katkıda bulunan bir faktör, eğitimin önemi hakkında farkındalık eksikliğidir. Küçükleri evlendirme fikrini benimseyen bireylerin ve ailelerinin çoğu, sadece ilkokul düzeyinde eğitim almıştır. 2021 yılı verilerine göre Bondowoso Bölgesi, Doğu Java Eyaleti'nde en yüksek okuryazarlık oranına sahip bölgelerden biri olarak belirtilmiştir (Jatim, 2022). Düşük eğitim seviyeleri, bireylerin evliliği ve amacını anlama biçimini etkilemektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip kişiler, çocuk evliliklerinin risklerini ve sonuçlarını anlamadan çocuklarını evlendirmeyi düşünme eğilimindedir. Genellikle, çocuklarını eğitimsiz, işsiz ve potansiyel olarak utanç kaynağı olmaksızın evlendirmelerinin daha iyi olduğunu düşünürler (Khakim & Thobroni, 2019).

⁹ 1989 tarihli 7 sayılı Kanun'un 53. maddesinin (3) fıkrası, 2006 tarihli 3 sayılı Kanun ile birlikte.

¹⁰ 1989 tarihli 7 sayılı Kanun'un 52. maddesinin 1. Fıkrası.

b. Geleneksel/Kültürel Faktörler

Beş Bondowoso Dinî Mahkemesi memuruyla yapılan bir röportaja göre:

“Bondowoso bölgesindeki küçüklerin evlendirilmesinin başlıca nedeni geleneksel uygulamalardır. Bondowoso toplumu, çocuklarını henüz okul sıralarındayken nişanlama geleneğine sahiptir. Ancak nişanlanmış olmalarına rağmen, bu çocuklar genellikle eğitimlerine devam etmektedir” (Röportaj, Bondowoso, 3 Kasım 2024).¹¹

Bondowoso'nun büyük kısmını oluşturan Maduralı etnik grubunun kültürel uygulaması, çocuklarını 20 yaşına gelmeden evlendirmeyi öngörmektedir. Ayrıca çocuklarının bir evlilik teklifini reddedemeyeceklerine inanırlar. Bu etnik gruba göre kız çocukları reşit olmamış olsalar da kendilerine yapılan evlilik tekliflerini kabul etmelidir. Zira bir teklifi reddetmek, adayın ailesine hakaret olarak görülmektedir. Ayrıca Bondowoso'da birçok kişi, bir kızın erken yaşta evlenmemesi durumunda istenmeyen biri olarak değerlendirileceğine inanır (*Ummi Persameda Dan Bunda Kespro Di Bondowoso*, 2016). Genel olarak, bir evlilik öncesinde, gelin adayı ve damat adayı arasında resmi bir nişan töreni yapılır. Ancak Bondowoso'da uygulama farklıdır. Bondowoso'da, evlilik öncesinde damadın ailesi, gelinin evini ziyaret ederek onun evlenmeye istekli olup olmadığını görüşmekte ve çeşitli hediyeler, örneğin pastalar, altınlar, makyaj malzemeleri ve giysiler getirmektedir. Bir anlaşmaya varıldığında ve gelinin ailesi evliliğe onay verdiğinde, genellikle bir hafta veya bir ay sonra damadın ailesine iade-i ziyarette bulunulur. Bu ziyarete *Balesi* denir. *Balesi* olayının ardından, gelin adayı genellikle gelecekteki eşinin evinde geçici olarak kalır ve bu süreçte damadın ailesi ile daha fazla nişan görüşmeleri yapılır, ardından kendi evine döner (Wasik, 2023).

c. Ekonomik Faktörler

Ekonomik sınırlamalar topluluklar için ciddi bir sorun teşkil etmekte ve eğitimin devamını sağlamak için gerekli fonların eksikliği gibi çeşitli engellere yol açmaktadır. Bu nedenle, birçok ebeveyn kızlarını kendi ailelerinin ekonomik durumundan daha iyi ekonomik duruma sahip erkeklerle evlendirmeyi tercih eder, böylece kızlarının daha iyi bir geleceğe sahip olacağını umarlar (Khakim & Thobroni, 2019). Gerçekte, bu çocuklar eğitimlerine devam etmek istemektedir, ancak ebeveynlerinin kötü ekonomik koşulları bu isteği zorlaştırmaktadır. Birçok ebeveyn, çocuklarının okul yerine para kazanmalarına

¹¹ Y, A., N, M., T, A., H, M., S, M. (2024). Nur Najmı Anggraeni'nin röportajı, 3 Kasım. Bilgi verenlerin isimleri, gizliliklerini korumak amacıyla kendi talepleri doğrultusunda gizli tutulmuştur.

yardımcı olmalarını tercih etmektedir. Eğer çocukları okula gitmezse ve mutlu bir yaşam sürmezse bu durumda ekonomik durumlarını iyileştirmek için onları evlendirme kararı almaktadırlar (Khakim & Thobroni, 2019). Daha yüksek gelirli ebeveynler çocuklarını genç yaşta evlendirmekten kaçınırken, daha düşük gelirli ebeveynler bunu daha olası görür. Erken yaşta çocuklarını evlendiren çoğu ebeveynin fazla sayıda çocuğu ve çok düşük bir geliri vardır. Bu da ailelerinin yaşam giderlerini karşılamak için yetersiz kalmaktadır. Sonuç olarak, birçok çocuk finansal kısıtlamalar nedeniyle eğitimlerine devam edememektedir. Öte yandan aile ahlaki sorunlar ve potansiyel utançtan kaçınmak için evliliği bir çözüm olarak seçmektedir (Yuti & Citra, 2020).

ç. Ebeveyn Etkisi Faktörleri

Küçüklerin evlendirilmesinin davalarında, ebeveyn teşvikleri Endonezya'daki çocuk evliliklerinin artmasına katkıda bulunan faktörlerden biridir. Çocukları hala çok genç yaşlarda olsa bile, bazı ebeveynler onlara potansiyel eşler aramaya başlamaktadır. Ayrıca, bazı ebeveynler çocuklarının yakında evlenmemesi ve uzun süreli bir ilişkide bulunması durumunda ahlaka aykırı davranışlara maruz kalma riskinin bulunduğunu düşünmektedir (Dahriah et al., 2020). Daha yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynler genellikle çocuklarını genç yaşta evlendirmemekte, buna karşın daha düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocuklarını erken yaşta evlendirme eğiliminde olduğu birçok dava bulunmaktadır. Bu nedenle, ebeveynlerin eğitim düzeyi, çocuklarının evliliği hakkındaki düşüncelerini etkileyebilir. Daha yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynler, daha geniş ve açık bir bilgiye sahip olup çocuklarını eğitimi öncelikli olarak görmeye teşvik eder ve onların hayallerine ulaşmalarına destek olurlar (Yuti & Citra, 2020). Geleneksel düşünce yapısına sahip ebeveynler, çevrelerinden kolayca etkilendikleri için çocuklarının uzun süre evlenmemesi durumunda endişe, korku ve huzursuzluk hissi yaşayabilirler. Bazen, ebeveynler, çocuklarının evlenmemiş olmasından ve evlenme çağında olmalarına rağmen komşular arasında dedikodu konusu olmaktan korkabilirler (Hikmah, 2019).

d. Nişan Faktörleri

Dava Kayıt Numarası	Dava Kayıt Tarihi	Küçük Yaşta Evlenen Çiftler	Nişanlılık Süresi	Mahkeme
43/Pdt.P/2024/PA.Bdw	23-01-2024	NM dan HT	1 yıl 6 ay	Bondowoso Dinî Mahkemesi
65/Pdt.P/2023/PA.Bdw	01-02-2023	HF dan JS	1 yıl	Bondowoso Dinî Mahkemesi
95/Pdt.P/2022/PA.Bdw	03-02-2022	SAS dan SA	5 yıl	Bondowoso Dinî Mahkemesi

Tablo 4: Küçük Yaşta Evlenen Çiftlerin Nişanlılık Süresi

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Not: İsimler kendi istekleri üzerine gizli tutulmuştur.

Bondowoso Bölgesi'nde küçüklerin evlendirilmesinde çiftlerin genellikle evliliklerinden önce uzun bir nişan döneminden geçmiş olmalarının etkili olduğu söylenebilir. Nişan, Bondowoso toplumunda bir gelenek haline gelmiş olup, nişanlı çiftler arasında *Ter Ater* adı verilen bir gelenek sıklıkla uygulanmaktadır. *Ter Ater* geleneği, Madurali etnik grubundan kaynaklanmakta olup, karşılıklı alışveriş anlamına gelmektedir. Bu gelenek, nişanlı çiftlerin aileleri tarafından bayram günlerinde yaygın olarak uygulanmaktadır. *Ter Ater* geleneği, geleneksel bir şekilde devam ettirilmekte olup her ailenin ekonomik koşullarına göre uyarlanabilmektedir. Genellikle *Ter Ater* sırasında, insanlar nişanlılarının ailesine özel bayram yiyecekleri veya pastalar gibi hediyeler sunmaktadır. Madurali kültüründe ayrıca *mas* adı verilen bir gelenek de vardır ve bu gelenek, nişanlı gençler arasında oldukça yaygındır. *Bekalan*, *bekal* kelimesinden türemiş olup, provizyon veya gelecekteki eş anlamına gelir. Bu bağlamda, *Bekalan* nişanlı veya gelecekteki eş anlamına gelebilir. Bondowoso'da, *Ter Ater* geleneği yerel topluluk için neredeyse zorunludur. Bir genç, nişanlısını getirmeden ziyaret ettiğinde, ev sahibi ilk olarak *Dimmah Bekalah?* yani “Nişanlın nerede” şeklinde bir soru soracaktır. Bu nedenle, uzun süredir süregelen gelenekler nedeniyle birçok gencin erken yaşta evlenmesi şaşırtıcı değildir. Ayrıca, *bekalan* veya nişanlılarının, kaçınılmaz olarak eşleri olacak kişiler olarak görüldüğü düşünülmektedir. Bu durum, nişanlı çiftlerin sıkça bir araya gelerek ayrılmaz hale gelmelerine yol açmakta ve ebeveynlerinin iş yükü nedeniyle onları yakından denetlemelerini zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, endişeli ebeveynler

çocuklarını yasal evlenme yaşına gelmeden evlendirmeye karar verebilmektedir (Samsudi, 2022).

e. Zinadan Kaçınmak için

Bondowoso Dini Mahkemesi Başkanına göre “küçüklerin evlendirilmesi ile evlenmenin temel nedeni olarak, kültürel geleneklerle birlikte zina korkusunun ikinci en yaygın faktör olduğunu belirtmiştir” (Röportaj, Bondowoso, 3 Kasım 2024).¹²

Uzun süre nişanlı kalan ve sık sık birlikte vakit geçiren çocukların ebeveynleri, zina gibi dini yasakların ihlal edilmesi ihtimalinden endişe duymaktadır. Böyle eylemleri önlemek amacıyla çocuklarını evlendirmeye karar verirler. Ancak, çocuklarının yasalara göre evlilik için belirlenen asgari yaş sınırına ulaşmamış olması nedeniyle, ebeveynlerden biri Dini Mahkemesi'ne küçüklerin evlendirilmesi başvurusu onayı için başvuruda bulunur. Aslında farklı yöntemlerle de zinanın önüne geçmek mümkün iken, birçok kişi hala küçüklerin evlendirilmesini bunu önlemenin bir yolu olarak görmektedir. Diğer yandan küçüklerin evlendirilmesi toplumda sosyal iftiraları önlemenin bir yolu olarak da algılanmaktadır. Örneğin, karşı cinsiyetten iki kişinin sık sık birlikte görülmesi, toplumda ahlaka aykırı davranış suçlamalarına ve söylentilere yol açabilir (Suprima, 2022). Nurselin'in araştırmasına göre, küçüklerin evlendirilmesi genellikle aileler tarafından çocuklarının evlilik dışı hamilelik problemlerini çözmek için tercih edilmektedir (Nurselin et al., 2021). Eğer küçüklerin evlendirilmesi, çiftlerin zinadan kaçınması için bir çözüm olarak görülüyorsa, özellikle her iki tarafın da yeterli hazırlık ve uygunluğa sahip olması sağlanmalıdır. Bu, boşanma gibi gelecekteki çatışmaların önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Rahmawati, 2020).

2.1.4. Bondowoso Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlilik Başvurusu Yaşı

15 Yaş Altı		15-19 Yaş Arası		Kabul Edilen Toplam Davalar
2022	18	2022	700	718
2023	5	2023	416	421
2024	0	2024	208	208

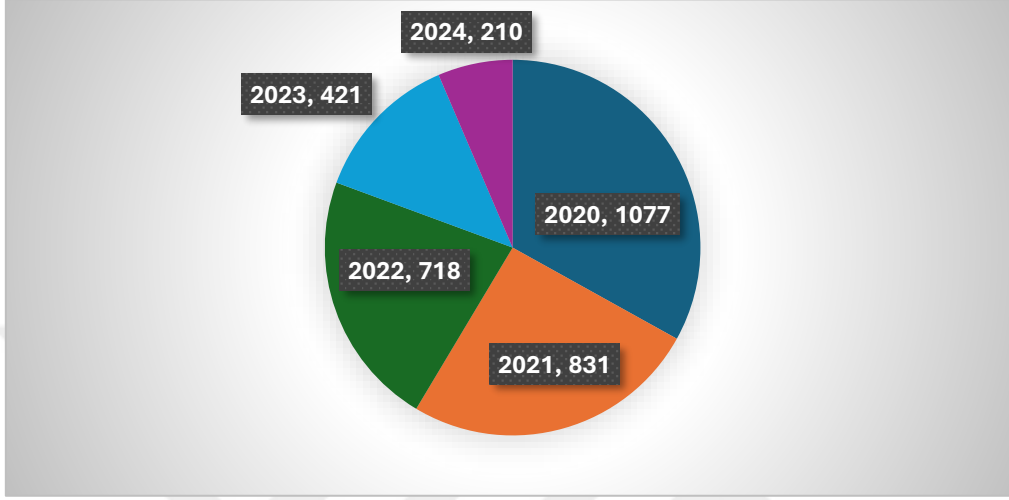
Tablo 5: Bondowoso Dinî Mahkemesi'nde Küçüklerin Evlendirilmesi Başvurularıyla İlgili Yaş Verileri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

¹² M., S. (2024). Nur Najmı Anggraeni'nin röportajı, 3 Kasım. Bilgi verenlerin isimleri, gizliliklerini korumak amacıyla kendi talepleri doğrultusunda gizli tutulmuştur.

2.1.5. 2020-2024 Yılları Arası Bondowoso Dinî Mahkemesi'nde Küçüklerin Evlendirilmesi Davası Kararlarına İlişkin Veriler

Bondowoso Dinî Mahkemesi'nde Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarına İlişkin Veriler, alınan ve yargılanan dava raporlarında toplanmıştır; ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Grafik 2: Bondowoso Dinî Mahkemesi'ndeki Yıllık Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Özeti

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Numara	Yıl	Yeni Davalar Kaydedildi	Dava Kabul Edildi	Dava Geri Çekildi	Dava Reddedildi	Dava Kabul Edildi	Dava Düşürüldü	Davanın Kayıtlan Çıkarıldı	Kabul Edilen Toplam Davalar
1	2020	1077	1047	23	0	4	3	0	1077
2	2021	831	792	20	10	5	3	1	831
3	2022	718	704	8	6	-	-	-	718
4	2023	421	416	4	0	0	1	0	421
5	2024	210	205	3	-	-	-	-	208

Tablo 6: Bondowoso Dinî Mahkemesi'ndeki Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Özeti

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Not: 2024 yılında girilen en son veriler, Kasım ayına kadar olan verilerdir ve karara bağlanmamış iki dava bulunmaktadır.

Yukarıdaki tablo verilerinde kabul edile, eri çekilen, reddedilen, kabul edilmeyen, düşürülen ve kayıttan çıkarılan davalara ilişkin veriler yer almaktadır. Açıklama aşağıdaki gibidir:

- a. Dava, başvuranın duruşmada başvurusundaki iddialarını delillere dayalı olarak ispat etmesi halinde kabul edilir.
- b. Başvuranın, mahkeme tarafından nihai karar verilmeden önce sunmuş olduğu başvuruyu geri çekmek amacıyla yaptığı hukuki bir işlemdir. Dava geri çekme işlemi, inceleme başlamadan önce veya başvuran henüz bir cevap sunmamışken gerçekleştirilir (Rumawi et al., 2022).
- c. Dava, başvuranın mahkemeye sunduğu başvurusundaki iddiaları ispat edememesi durumunda reddedilir (Harahap, 2019).
- ç. Dava, başvuruda çeşitli şekilsel eksikliklerin tespit edildiği ve bu eksiklikler söz konusu olduğunda başvuru sırasında kabul edilemez. HIR'nin 123. Maddesi 1. Fıkrası ve SEMA 4/1996'ya göre şekilsel eksiklikler içeren bir başvuru şunları kapsar (Mahkamah Agung Republik Indonesia, 2007):
 - 1) Başvuruda taraf hatası bulunması *error in persona*, veya *plurium litis consortium*: Taraf hatasına bir örnek, başvurucunun/davacının koşulları karşılamaması (ehliyetsizlik) durumudur. Örneğin: İlk olarak, başvuru uyuşmazlık konusu üzerinde dava açma hakkına sahip değildir. Örneğin, Andi anlaşmaya taraf olmamasına rağmen anlaşmanın iptalini talep eden başvuru olarak hareket etmektedir. İkinci olarak, başvuru reşit değildir veya vesayet altındadır ve hukuki işlem yapma ehliyetine sahip değildir. Üçüncü olarak, başvuru olarak hareket eden taraf eksiktir; mahkemede başvuru olarak hareket etmesi gereken başka bir kişinin de bulunması gerekmektedir.
 - 2) Dava/ Başvurunun şekilsel eksiklikler veya belirsizlik (*obscur libel*) içermesi, Dava/başvuru, açık olmayan veya belirsiz ifadeler *obscur libel* içermesi durumunda, örneğin davacı/başvurucunun *petitum*'u açık ve kesin bir şekilde formüle etmemesi, dava/başvurunun şekil şartlarını karşılamamasına yol açar. Belirsiz ve kesin olmayan bir *petitum* (talep), davalının/karşı tarafın *petitum* 'a cevap vermesini engelleyebilir (Hadrian & Hakim, 2020)

- 3) Dava/Başvurunun yetkiyi (mutlak ya da nispi yetki) ihlal etmesi: Dava/başvuru, yetki açısından ihlal içerebilir; örneğin, davacı/başvurucunun davayı/başvuruyu yanlış bir yargı mercine sunması durumunda. Davacı/başvurucunun karşı karşıya olduğu uyuşmazlık konusu, yetkili merci olarak Bondowoso Dini Mahkemesine sunulması gerekirken, davacı/başvurucu bu davayı yetkili olmayan Kraksaan Dini Mahkemesine sunmuştur. Kraksaan Dini Mahkemesi, söz konusu davayı yargılama yetkisine sahip değildir (Mahkamah Agung Republik Indonesia, 2007)

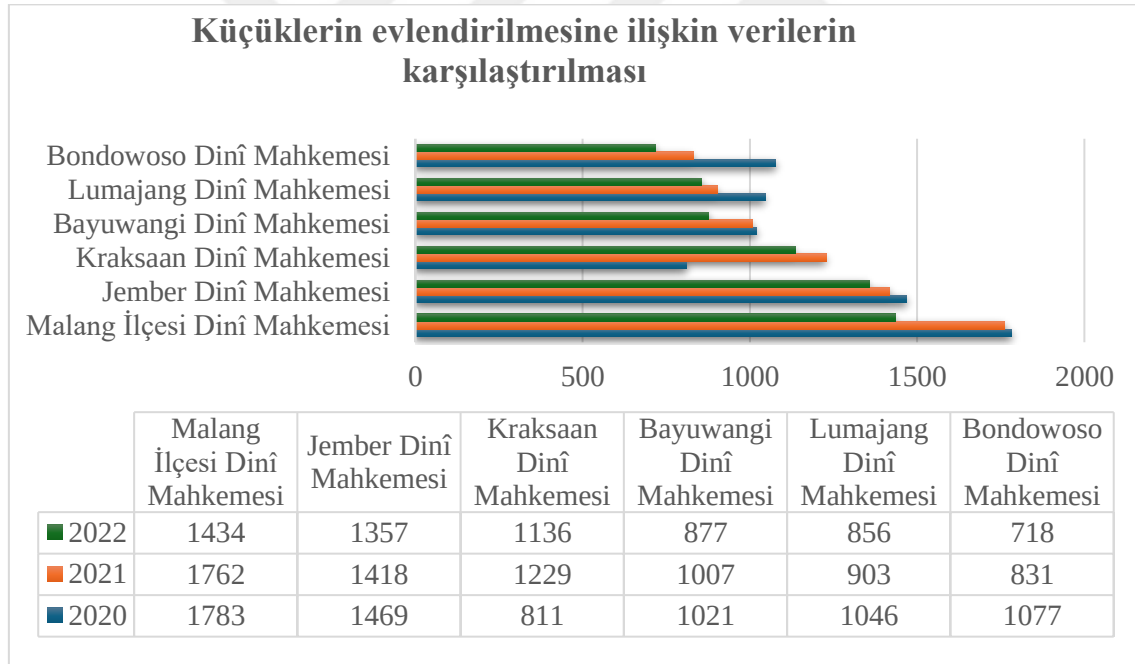
Şekilsel eksiklikler içeren bir başvuru, (kabul edilemez) *niet ontvankelijke verklaard* şeklinde karara bağlanır.

Medeni davalarda iki tür yetki bulunmaktadır: 1). Nispi Yetki, aynı yargı merciileri arasında, tarafların özellikle davalının/karşı tarafın ikametgâhı veya yerleşim yerine göre yargı yetkisinin dağılımını düzenler (Mahkamah Agung Republik Indonesia, n.d.). Örnek: Koca (davacı), Bondowoso'da ikamet eden karısından (davalı) boşanmak istemektedir. Bu durumda davacı, davayı Bondowoso Dini Mahkemesine açmalıdır. 2). Mutlak Yetki, yargı mercileri arasındaki yetki veya görev ayrımını mahkeme türüne göre belirler. Örneğin, Dini Mahkemesi, Müslüman vatandaşlarla ilgili Miras, Boşanma, İslam Ekonomisi gibi davaları yargılama yetkisine sahiptir. Buna karşın, Ceza Davaları ise Genel Mahkemelerde görülmektedir.

- d. Dava, davacı veya başvuranların, usulüne uygun şekilde davet edilmiş olmalarına rağmen duruşmanın ilk günü ve sonraki duruşmalara katılmamaları ve ayrıca geçerli bir vekil göndermemeleri durumunda düşer. Bu sırada, başvuru veya davalının geçerli vekili duruşma salonunda hazır bulunmuşsa, hâkim, başvuranın davayı takip etme konusunda ciddi olmadığına kanaat getirerek davanın düştüğünü beyan eder ve başvuranın yargılama masraflarını ödemesine karar verir (Batubara, 2021)
- e. Dava süreci sırasında Davacı veya başvuru bazen gelip bazen gelmediğinde, davacı veya başvuru için mahkeme masraflarının ortaya çıkmasına neden olarak dava kayıttan çizilir. Masraflar ortaya çıktığında, mahkeme davacı veya başvurucuya bir ay içinde dava teminatını ödemesi için uyarıda bulunur. Teminat bir ay içinde ödenmezse, dava kayıttan çizilir (Wahyuni, 2022).

2.1.6. Bondowoso Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Diğer Dini Mahkemelerle Karşılaştırılması

Kadın ve Çocuk Koruma Bakanlığı'na (PPPA Bakanlığı) göre, en yüksek çocuk evliliği izni başvuru sayısı Doğu Java, Batı Java ve Güney Sulawesi eyaletlerinde görülmektedir (Mufarida, 2023). Dinî Mahkeme İdari Gelişim Direktörü, 2022 yılında Endonezya'da en yüksek küçüklerin evlendirilmesi sayısının Malang İlçesi'nde görüldüğünü belirtmiştir. Malang İlçesi, Surabaya Dinî Yüksek Mahkemesi'nin yetki alanına girmektedir. 2022 yılında, Surabaya Dinî Yüksek Mahkemesi 15.339 küçüklerin evlendirilmesi başvurusunu kayıt altına almıştır. Malang İlçesi'nde küçüklerin evlendirilmesi başvurularının başlıca nedeni okuldan ayrılma iken, Surabaya Dinî Yüksek Mahkemesi'nde başlıca nedenler arasında aşk (10.836 dava), hamilelik (3.393 dava), ekonomik nedenler (977 dava) ve diğer nedenlerle yapılan (133 dava) bulunmaktadır (Dewi, 2023).

Grafik 3: 2020-2022 Yılında Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi Yargı Bölgesindeki Küçüklerin Evlendirilmesi Davaları İçin En Yüksek 6 Dinî Mahkemenin Verilerinin Özeti

Kaynak: Kinsatker Badilag tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki verilere bakıldığında, 2020-2024 yılları arasında Malang İlçesi Dini Mahkemesi'nin en yüksek sayıda küçüklerin evlendirilmesi davasını kaydettiği

görülmektedir. Bu yüksek sayı, kısmen Malang İlçesi Dini Mahkemesi'nin diğer Dini Mahkemelere kıyasla daha geniş bir yargı yetki alanına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. 2020 yılında Bondowoso Dini Mahkemesi, küçüklerin evlendirilmesi davalarında üçüncü sırada yer almış, ancak 2021 ve 2022 yıllarında davaların sayısı azalmış ve Bondowoso Dini Mahkemesi, en az davaya sahip olan mahkeme konumuna gerilemiştir. Dikkat çekici bir şekilde, küçüklerin evlendirilmesi davalarının sayısındaki bu ardışık düşüş yalnızca Bondowoso Dini Mahkemesi'nde değil, aynı zamanda Malang İlçesi, Jember, Banyuwangi ve Lumajang Dini Mahkemeleri'nde de gözlemlenmiştir. Öte yandan, Kraksaan Dini Mahkemesi'nde 2021 yılında küçüklerin evlendirilmesi davalarında bir artış meydana gelmiş, ardından 2022 yılında bu davalar azalmıştır. Çeşitli Dini Mahkemeler arasındaki küçüklerin evlendirilmesi davalarındaki dalgalanmalar, Endonezya yargı sistemindeki küçüklerin evlendirilmesi davalarının toplam yüzdesini etkilemiştir. Ancak, 2022 yılında küçüklerin evlendirilmesi davalarının sayısında bir azalma olduğu sonucuna varılmaktadır.

Numara	Mahkeme	Geçen Yılda Kalan Davaları	Yeni Davalar Kaydedildi	Kabul Edilen Toplam Davalar	Dava Geri Çekildi	Karara Bağlanan Davalar	Şuan Kalan Davalar
2022	Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi	147	15.339	15.486	180	15.253	53
2021	Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi	120	17.581	17.701	197	17.357	147
2020	Surabaya Yüksek Dinî Mahkemesi	147	17.575	17.722	216	17.386	120

Tablo 7: 37 Dinî Mahkemeden Toplanan 2020-2022 Yılları Arasındaki Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Karşılaştırması

Kaynak: Kinsatker Badilag tarafından oluşturulmuştur.

2.2. Bondowoso Dini Mahkemesinde Hakimlerinin Küçüklerin Evlendirilmesine İlişkin Kararlarının Analizi

2.2.1. Küçüklerin Evlendirilmesine İlişkin Örnek Davalar

Bondowoso Dini Mahkemesi, 23 Ocak 2024 tarihinde kaydedilen 43/Pdt/P/2024/PA.Bdw numaralı küçüklerin evlendirilmesi davası'nı inceleyip karara bağlamıştır. Dava, reşit olmayan bir kız çocuğunun babası tarafından açılmıştır. Davacı, 17 yaşında kızını evlendirmeyi amaçlamaktadır; kız, hali hazırda her iki ebeveyniyle birlikte yaşamaktadır. Damat adayı 21 yaş 6 aylıktır, çiftçi olarak çalışmakta ve Bondowoso İli, Sumber Wringin İlçesi, Sukorejo Köyü'nde ikamet etmektedir. Davacı, küçüklerin evlendirilmesi başvurusunu yapma gerekçesi olarak, kızı ile damat adayının 1 yıl 6 aydır nişanlı olduklarını ve kızının şu anda 6 aylık hamile olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, çift arasında duygusal bakımdan oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Damat adayı, Sumber Wringin İlçesi'ndeki Diyanet İşleri Bakanlığı'na (KUA) evliliği resmen kaydettirmek için başvuruda bulunmuş, ancak KUA kızın yaşının reşit olmaması sebebiyle bu başvuruyu reddetmiştir. Duruşma sırasında, davacı yargıca Diyanet İşleri Bakanlığında (KUA) alınmış B-221/Kua.13.6.17/Pw.01/XII/2023 numaralı ve evliliği gerçekleştirmeyi reddeden bir mektubu kanıt olarak sunmuştur. Davacı ayrıca iki tanık çağırmıştır: ilki davacının bir aile üyesi, ikincisi ise damat adayının komşusudur.¹³ Burada bir hususa dikkat etmek gerekir. KUA Müslümanların resmi nikah için onay almaları gereken bir kurumdur. Fakat bu kurum asgari yaş sınırı, daha önce hiç evlilik yapmamış kızın babasının onayı gibi yasal şartların yerine getirilmiş olması halinde çiftlere evlilik onayı vermekte aksi halde reddetmektedir. Bu kurumun onay verdiği çiftler resmen evlenebilir duruma gelirler. KUA tarafından reddedilen başvuru durumunda ise çiftlerin ya da küçüğün velisinin dini mahkemeye başvurması ve mahkeme kararıyla evlenebilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu sebeple mahkemeye KUA'nın evliliği onaylamadığına dair yazı kanıt olarak sunulmaktadır.

1 Şubat 2023 tarihinde Bondowoso Dini Mahkemesi siciline kaydedilen ve Bondowoso Dini Hakimi tarafından incelenip karara bağlanan 65/Pdt.P/2023/PA.Bdw numaralı dava. Dilekçede, davacının çocuğunun 16 yaş 9 aylık olduğu ve halen Bondowoso Eyaleti, Sumber Wringin Bölgesi, Sikorejo Köyü'nde ailesiyle birlikte yaşadığı belirtilmektedir.

¹³ Karar Dava Numarası: 43/Pdt/P/2024/PA.Bdw.

Davacının kızının nişanlı olduğu damat adayı ise 24 yaş 2 aylık olup çiftçi olarak çalışan ve Bondowoso İli, Sumber Wringin İlçesi, Sukorejo Köyü'nde ikamet eden bir erkektir. Davacının Bondowoso Dini Mahkemesi'ne küçüklerin evlendirilmesi başvurusu yapmasının sebebi, kızları ve damat adayının bir yıldır nişanlı olmaları ve aralarındaki ilişkinin oldukça yakın olmasıdır. Davacıların kızları damat adayına büyük bir sevgi beslemekte olup, uzun süredir bir romantik ilişki içerisindeyler. Ayrıca, davacının kızı artık okula gitmediğinden ebeveynler sürekli olarak onları gözetim altında tutmakta zorlandıklarını ifade etmektedir. Ebeveynler, çiftin evlenmesinin gecikmesi halinde dini ve yasal açıdan uygunsuz davranışların meydana gelmesinden endişe duymaktadırlar. Davacılar, kızlarının evliliğini kaydettirmek üzere Diyanet İşleri Bakanlığı'na (KUA) başvurmuşlar, ancak kızlarının henüz 19 yaşında olmaması sebebiyle KUA, evlilik başvurusunu reddetmiştir. Duruşmada, davacı KUA tarafından verilen ve evliliğin gerçekleştirilmesini reddeden B-20/Kua.13.06.17/Pw.01/I/2023 numaralı belgeyi kanıt olarak sunmuştur.¹⁴

Bondowoso Dini Mahkemesi, 3 Şubat 2022 tarihinde kaydedilen 95/Pdt.P/2022/PA.Bdw numaralı davayı birinci derecede incelemiş ve karara bağlamıştır. Dava, 18 yaş 8 aylık kız çocuğunun ebeveynleri tarafından açılmıştır. Duruşmada, davacılar kızlarını en kısa sürede, 27 yaş 4 aylık ve tüccar olarak çalışan damat adayıyla evlendirmek istemiştir. Davacının küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunmasının diğer gerekçesi, kızları ve damat adayının 5 aydır nişanlı olmaları ve aralarındaki ilişkinin oldukça yakın hale gelmiş olmasıdır. Davacılar, çiftin sürekli gözetim altında tutulmasının zor ve yük olduğunu ifade etmişlerdir. Hem kız hem de ebeveynler, evliliklerinin bir an önce gerçekleşmesinin daha iyi olacağını, çünkü bu durumun dini ve yasal açıdan uygun olmayan eylemleri önleyeceğine inanmaktadırlar. Davacılar, Diyanet İşleri Bakanlığından (KUA) alınan ve kızları için evliliğin gerçekleştirilmesine dair ret kararını içeren B-033/Kua.13.06.16/Pw.01/I/2022 numaralı belgeyi kanıt olarak sunmuşlardır.¹⁵ 2017 yılında, 1974 tarihli ve 1 nolu kanun esas alınarak, evlenme yaşı kızlar için asgari 16, erkekler için ise 19 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde, erkek tarafından açılan küçüklerin evlendirilmesi başvuruları da bulunmaktadır. Zira küçüklerin evlendirilmesi davası erkeğin velileri tarafından açılmışsa bu erkeğin küçük yaşta, kızın velileri

¹⁴ Karar Dava Numarası 65/Pdt.P/2023/PA.Bdw.

¹⁵ Karar Dava Numarası 95/Pdt.P/2022/PA.Bdw.

tarafından açılmışsa da kızın küçük yaşta olduğunu gösterir. Yaptığımız araştırmada sadece kızların değil erkeklerin de küçük yaşta evlendirilmesi hususunda mahkemeye başvuruda bulunulduğu görülmüştür. Bu hususta şu davalara rastlanmıştır: 3 Ocak 2017 13/Pdt.P/2017/PA.Bdw, 12 Ekim 2017 180/Pdt.P/2017/PA.Bdw, 4 Aralık 2017 647/Pdt.P/2017/PA.Bdw, 4 Eylül 2017 187/Pdt.P/2017/PA.Bdw, , 19 Aralık 2017 647/Pdt.P/2017/PA.Bdw. Hem erkeğin ve hem de kızın yasal asgari yaşa ulaşmadığı davalar da bulunmaktadır. 19 Haziran 2017'deki 114/Pdt.P/2017/PA.Bdw ile 113/Pdt.P/2017/PA.Bdw iki dava buna örnek olarak verilebilir. 114 numaralı dava FF'nın ebeveynleri tarafından açılmıştır. FF 113 numaralı başvuru sahibi olan IW'nın müstakbel kocasıdır.¹⁶

2.2.2. Küçüklerin Evlendirilmesine Talep Nedenleri

Küçüklerin evlendirilmesi, genç çiftlerin serbest sosyal etkileşimler nedeniyle evlilik dışı cinsel ilişkiye girmelerini önleyerek dini ahlaki normları korumanın bir yolu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, böylesi eylemlerden kaçınmak isteyen bazı kimseler genç yaşta evlenmeyi tercih etmektedir. Örneğin 43/Pdt.P/2024.PA.Bdw sayılı Küçüklerin Evlendirilmesi Başvurusu Kararı'nda, başvuru sahibi tarafından çeşitli gerekçeler sunulmuştur. Bu gerekçeler arasında, başvuru sahibi kızının 18 aydır bir erkekle ilişki içinde olduğunu ve şu anda altı aylık hamile olduğunu belirtilmiştir. Başvuru sahibinin kızı, evliliğin sonuçlarını tam olarak farkında olarak evlenmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Müstakbel damat ise iş gücü sahibi olduğunu ve müstakbel eşini maddi olarak desteklemeye istekli olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca hem başvuru sahibinin kızı hem de müstakbel eşi, başka taraflarla evlilik bağı içinde değildirler. Öte yandan kızın ebeveynleri, kızları ve müstakbel eşi arasındaki ilişkinin artan yakınlık ve samimiyeti nedeniyle sürekli denetim sağlamada zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Müstakbel eş, dini normlara aykırı davranmadığını, çünkü dini açıdan ergenlik ve olgunluk (akıl ve baliğ) yaşına geldiğini düşünmektedir. Ayrıca, o, başvuru sahibinin kızıyla evlenme konusunda ciddi olduğunu dile getirmiş ve evliliklerini kaydettirmek amacıyla Diyanet

¹⁶ Bu dava, Endonezya Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi'nin internet sitesinden alınmıştır. Ancak, yukarıda belirtilen davaya ilişkin kararın PDF kopyası internet sitesinde bulunmamaktadır, çünkü site bir dönem hasar görmüş ve bu durum çok sayıda verinin kaybolmasına neden olmuştur. https://putusan3.mahkamahagung.go.id/search.html?q=dispensasi%20kawin&jenis_doc=&cat=d7ba6e357df1542a8a115d4ad3de69b1&jd=&tp=&court=401344PA774&t_put=2017&t_reg=2017&t_upl=&t_pr= (Erişim 09 Aralık 2024).

İşleri Diyanet İşleri Bakanlığını (KUA) da ziyaret etmiştir. Ancak, başvuru sahibinin kızı henüz evlilik için yasal asgari yaşa ulaşmadığından, KUA bu kaydı reddetmiştir. Başka bir çaresi kalmadığından başvuru sahibi Bondowoso Dini Mahkemesi'nden küçük kızın evlendirilmesi talep etmek durumunda kalmıştır.¹⁷ Ayrıca hamilelik gibi acil bir durum söz konusu olup, çocuğun yasal statüsünün netleşmesi için resmi bir evlilik gerekmektedir. Bu durum, başvuru sahibinin kızının ebeveynlerinin Bondowoso Dini Mahkemesi'nden küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunmalarının önemli bir nedeni olmuştur.

65/Pdt.P/2023/PA.Bdw numaralı dosyada yer alan bir diğer vakıada sunulan gerekçeler ise şu şekildedir: Başvuru sahibinin kızı artık okula devam etmemekte olup bir yıldır bir erkekle ilişki içerisinde ve nişanlıdır. Başvuru sahibinin kızı ve müstakbel eşi, hem fiziksel hem de duygusal olarak bir aile kurmaya hazır olduklarını beyan etmişlerdir. Başvuru sahibinin kızı ile müstakbel eşi arasında akrabalık bağı ya da evlenmeleri yasak olan (neseb veya mahrem) bir ilişki bulunmadığından, dini bakımdan evlenmelerine engel bir durum da yoktur. Müstakbel damat maddi açıdan istikrarlı olup, gelecekteki eşine hem maddi hem de duygusal destek sağlayacağına dair taahhütte bulunmuştur. Başvuru sahibinin kızı ile müstakbel eşi arasındaki yakın ilişki göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynler özellikle her zaman gözetim sağlayamadıkları için endişe duymaktadır. Ayrıca, söz konusu erkek, başvuru sahibinin kızına resmî olarak evlilik teklifi yapmış olup, istenmeyen durumların önüne geçmek amacıyla, ebeveynler kızlarının henüz yasal evlilik yaşı olan 19'a ulaşmamış olmasına rağmen bu evliliğe onay vermiştir. Bu nedenle, evliliğin gerçekleştirilmesi için, başvuru sahibinin kızının ebeveynleri Bondowoso İslam Mahkemesi'ne küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunmuşlardır.¹⁸

95/Pdt.P/2022/PA.Bdw numaralı dosyada yer alan küçüklerin evlendirilmesi talebine ilişkin başvurudaki gerekçeler de şu şekildedir: Başvuru sahibinin kızı beş aydır bir erkekle ilişki içerisinde olup nişanlıdır. İlişkileri giderek daha yakın hale gelmiş, ebeveynlerin bilgisi olmadan sık sık bir araya gelmişler ve gezilere çıkmışlardır. Başvuru sahibinin kızı, müstakbel eşine derin bir sevgi beslemekte olup, hem fiziksel hem de duygusal olarak evlenmeye ve eş olmanın sorumluluklarını üstlenmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Kızı ile müstakbel eşi arasında akrabalık bağı (neseb) bulunmadığından

¹⁷ Karar Dava Numarası 43/Pdt.P/2024.PA.Bdw.

¹⁸ Karar Dava Numarası 65/Pdt.P/2023/PA.Bdw.

evlenmelerine engel bir durum da yoktur. Müstakbel damat maddi açıdan bağımsız olup ticaretle uğraşmaktadır. Gelecekteki eşine hem maddi hem de duygusal açıdan destek sağlamaya hazır olduğunu beyan etmiştir. Başvuru sahibinin kızı ve müstakbel eşi bekar olup, her ikisinin de önceki bir evlilikten kaynaklanan bir bağı bulunmamaktadır. Ayrıca, başvuru sahiplerinin ebeveynleri erken evliliğin daha uygun olacağını düşünmekte ve evliliğin ertelenmesi halinde sosyal normlara ve dini ilkelere aykırı hareketlerde bulunulabileceği endişesini taşımaktadırlar. Başvuru sahibinin kızı henüz reşit olmadığından, ebeveynler Bondowoso İslam Mahkemesi'ne küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunmuşlardır.¹⁹

Daha yakından incelendiğinde, başvuru sahipleri tarafından sunulan gerekçelerin benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Temel endişe, başvuru sahiplerinin çocukları ile müstakbel eşleri arasındaki giderek yakınlaşan ve samimi ilişkidir. Ebeveynler tarafından takibi zor olan bu yakın ilişkinin evlilikle resmileştirilmemesi durumunda olumsuz sonuçlar doğurabileceği yönündeki endişeler küçüklerin evlendirilmesi hususunda yapılan başvurularda baskın rol oynamaktadır.

2.2.3. Küçüklerin Evlendirilmesine Karar Veren Dini Mahkeme Hakimlerinin Temel Dayanakları

Yargısal değerlendirmeler adalet ve hukuki güvenilirlik unsurlarını içerir. Hakimlerin değerlendirmeleri, bir davadaki mahkeme kararının izahında mühim bir unsur olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, hakim değerlendirmeleri, bir talep veya davanın mahkemede kabul edilip edilmeyeceğini belirleyen temel unsurdur (İhsan, 2021). Diğer yandan küçüklerin evlendirilmesi kapsamındaki davaların yargı tekniği bakımından kendine has bir özelliği de bulunmaktadır. Zira bu davalar anlaşmazlık veya ihtilaf içermediği için bir davalıyı hedef alan bilindik bir dava hüviyetinde değildir. Dolayısıyla bu kapsamdaki “davalar” dilekçe (gönüllü) olarak sınıflandırılmaktadır. Aynı gerekçeyle bu davaların sonucu bir mahkeme kararı olup, hukuki bir yargılama yerine karar olarak kabul edilir. Küçüklerin evlendirilmesi dilekçesini kabul etme veya reddetme kararını verirken, hakimler hukuku keşfetme, hukuki ilkeleri ortaya çıkarma, hukuku yorumlama ve mevcut küçüklerin evlendirilmesi davası için en uygun ve ilgili kuralları seçme konusunda serbest bırakılmıştır (I. R. Hakim, 2017). Hakimlerin küçüklerin evlendirilmesi dilekçesini

¹⁹ Karar Dava Numarası 95/Pdt.P/2022/PA.Bdw.

onaylamadaki değerlendirmeleri, yazılı delilleri, tanık ifadelerini ve dilekçe sahiplerinin beyanlarını incelemeyi içermelidir.

Bondowoso Dinî Mahkemesi'ne sunulan küçüklerin evlendirilmesi dilekçesi, evliliğin ilerleyebilmesi için hukuki güvenilirlik elde etme arzusunu temsil etmektedir. 43/Pdt.P/2024/PA.Bdw numaralı kararda, hakim küçüklerin evlendirilmesi davasını kabul ederken birkaç faktörü göz önünde bulundurmuştur:

1. Dilekçeyi veren kişi ve gelecekteki eşi, sağlık departmanından her ikisinin de fiziksel ve zihinsel olarak sağlıklı olduğunu doğrulayan raporlar almışlardır.
2. Dilekçeyi veren kişinin yaşı evlilik için gerekli asgari sınırın altındadır. Fakat bu kişi ergenlik dönemine ulaşmıştır ve akli dengesi de yerindedir.
3. Dilekçeyi veren kişinin yaşı dışında, evlenmeleri için herhangi bir engeli bulunmamaktadır.
4. Dilekçeyi veren kişi ve gelecekteki eşi, 1 yıl 6 aydır ilişki içerisinde ve şu anda 6 aylık hamiledir.

Evlilik gerçekleşmezse, bu durumun daha büyük zararlar doğurabileceği, örneğin evliliği kayıtsız olarak sürdürme veya resmi olarak kayıtlı olmayan bir evlilik (nikah-ı sır/gizli nikah) yoluna gitme riski taşımaktadır. Kayıtsız bir evlilik devlet tarafından tanınmadığından, gelecekte özellikle kadın ve çocuk üzerinde olumsuz etkileri olabilir. Çocuğun soyunun belirsizliğinden kaynaklanan sorunları önlemek ve çocuğun yasal haklarını korumak amacıyla, hakim küçüklerin evlendirilmesi dilekçesini kabul etmiş ve daha büyük zararların önlenmesini öncelikli hedef olarak belirlemiştir.

65/Pdt.P/2023/PA.Bdw numaralı küçüklerin evlendirilmesi dilekçesinin kabul edilmesinde hakim yedi hususu göz önünde bulundurduğu görülür.

1. Dilekçeyi veren kişinin çocuğu ile gelecekteki eşi arasındaki ilişki oldukça yakındır ve bir yıl boyunca nişanlı kalmışlardır.
2. Hem gelin hem de damadın aileleri birbirlerini tanımaktadır.
3. Dilekçeyi veren kişinin çocuğu henüz reşit olmamakla birlikte, ergenlik dönemine ulaşmış ve akli dengesi yerindedir.
4. Fiziksel ve zihinsel olarak, dilekçeyi veren kişinin çocuğu eş olarak gerekli görevleri yerine getirebilecek durumda kabul edilmektedir.
5. Dilekçeyi veren kişinin çocuğu ile gelecekteki eşi arasında soy bağı veya yasaklanmış akrabalık ilişkisi bulunmamaktadır.

6. Dilekçeyi veren kişinin ebeveynleri, çocuklarının gelecekteki eşiyle yakın bir ilişki içinde olduğu için dinleri tarafından yasaklanan eylemler gerçekleştirebileceğinden endişe etmektedir.
7. Bondowoso'da, çoğunluğu Müslüman olan toplulukta, okulu bırakmış ve gelecekteki eşiyle yakın bir ilişkisi olan çocukların, 19 yaşından küçük olsalar bile evlendirilmesi geleneksel bir uygulamadır. Birçok kişi, resmi evlilik öncesinde dini normlara göre kayıtlı olmayan bir evlilik (nikah-ı sır) gerçekleştirmiştir.

Hakim, dilekçeyi veren kişinin çocuğu ile gelecekteki eşi arasındaki evliliğin zamanında yapılmaması durumunda, hem hukuki hem de dini normları ihlal edebilecek eylemler gerçekleştirme riski taşıyacaklarını değerlendirmiştir. Hakim, bu değerlendirmede def'i mazarrat celb-i menâfiden evlâdır (Zararın defedilmesi, fayda sağlamaktan evlâdır) şeklindeki fikhî küllî kaideyi dikkate almıştır.

Bu davada, kayıtlı olmayan bir evlilik dini nikah vasıtasıyla gerçekleşirse bu, gelecekte özellikle kadın ve doğacak çocuk için olumsuz etkiler doğurabilir. Örneğin, resmi nikahtan bağımsız bir şekilde dini nikah sonucunda doğan bir çocuk için evlilik resmi mercilerce yani devlet tarafından tanınmadığından doğum belgesi alınamaz. Doğum belgesi olmayan çocuk ise kimlik edinme ve eğitim kurumlarına kayıt yaptırmada zorluklar yaşayacaktır. Diğer yandan böylesi durumlarda muafiyet tanınarak evlilik süreci hızlandırılmazsa, dilekçeyi veren kişinin çocuğu ve gelecekteki eşi, hukuki ve dini normları ihlal eden, örneğin evlilik dışı hamileliğe yol açan yasa dışı cinsel ilişkilerde bulunabilirler. Bu nedenleri göz önünde bulundurarak hakim dilekçeyi veren kişinin talebini kabul etmiştir.

95/Pdt.P/2022/PA.Bdw numaralı kararda, hakim, küçüklerin evlendirilmesi talebinin kabul edilmesine temel oluşturan değerlendirmeleri şu şekilde açıklamıştır:

1. Dilekçeyi veren kişinin kızı ve müstakbel eşinin evliliği, kızın henüz 19 yaşına ulaşmamış olması nedeniyle Diyanet İşleri Bakanlığını (KUA) tarafından reddedilmiştir.
2. Dilekçeyi veren kişinin çocuğu artık okulda değildir.
3. Dilekçeyi veren kişinin ebeveynleri, çocuklarını denetleme yeteneğinin yetersiz olduğunu hissetmekte ve evlilik hızlandırılmazsa çocuğun dini normları ihlal eden eylemlere yönelmesinden endişe duymaktadırlar.

4. Bondowoso'da, okuldan ayrılan ve müstakbel eşiyle yakın bir ilişkiye sahip olan çocukların 19 yaşından küçük olmalarına rağmen evlendirilmesi yaygın bir uygulamadır.
5. Hakim kararını verirken def'i mazarrat celb-i menâfiden evlâdır (Zararın defedilmesi, fayda sağlamaktan evlâdır) şeklindeki fikhî küllî kaideyi dikkate almıştır.

Bu değerlendirmelere dayanarak, hakim küçüklerin evlendirilmesi talebini kabul etmiş ve dilekçeyi veren kişinin çocuğu ile gelecekteki eşi arasındaki evliliğin zamanında düzenlenmemesi durumunda, hukuki veya dini normları ihlal edebilecek eylemlere yönelme riski olduğunu belirtmiştir. Hakim ayrıca, dilekçeyi verenlerin dini mahkemeden küçüklerin evlendirilmesi talep etmeleri için acil bir neden bulunduğunu da vurgulamıştır. Olayın gerçeklerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan yargılama sürecinde hakim, dilekçeyi verenlerin sunduğu delilleri toplamalı, kızın, müstakbel damadın, damadın ebeveynlerinin ve varsa diğer tanıkların ifadelerini dinlemelidir. Ayrıca, hakim, kızın fiziksel ve psikolojik durumunu da gözlemlemeli, ebeveynlerden herhangi bir zorlamanın veya baskının olup olmadığını değerlendirmelidir. Yasalarda belirtilen asgari yaşın öncesinde talep edilen bu evliliğin gerçekten çocuğun isteği olup olmadığına bakmalı, sadece ebeveynlerin veya diğer aile üyelerinin arzusu olup olmadığını belirlemelidir.

Yargılama sırasında yukarıda sayılan hususlar belirlendikten sonra hakim, hukuki değerlendirmesini yapar. Tabi ki o bu değerlendirmeyi yaparken Evlilik Kanunu'na, Evlilik Kanunu'nun Uygulama Yönetmeliği'ne ve 2019 tarihli Yargıtay 5 numaralı genelgede yayınlanan Evlilik İzni Başvuruları Kılavuzu'na başvuracaktır. Ayrıca hakim değerlendirmesinde fayda-zarar konusundaki hukuki ilkeleri de göz önünde bulunduracaktır. Hukuki değerlendirmede hakim, dilekçe sahibinin sunduğu küçüklerin evlendirilmesi başvurusunun ana içeriklerini de gözden geçirecektir. Hakim, yargılama sırasında dilekçeyi verenlerin sunduğu delilleri inceleyecek ve deliller hem şekli hem de esas bakımından gereklilikleri karşılıyorsa, kabul edip değerlendirecektir. Hakim ancak bu adımlar tamamlandıktan sonra davada bir karar verebilecektir. Bondowoso Dinî Mahkemesi Başkanı ile yapılan bir röportajda şu ifade edilmiştir: “Başvuruların kabul edilmesinde, hâkimler evlenmek isteyen çocukların yaşını dikkate almaktadır. Kabul

edilen başvuruların çoğunluğu, çocukların yaşlarının yasal evlilik yaşı olan 19'a yakın olduğu durumları içermektedir" (Röportaj, Bondowoso, 3 Kasım 2024).²⁰

Örneğin, yukarıda belirtilen davalara bakıldığında kızların yaşlarının 17, 16 yıl 9 ay ve 18 yıl 8 ay olduğu görülmektedir. Bu da röportajda verilen bilgiyi teyit etmektedir. Çocukların yaşı 14 veya 15 olduğunda, bu tür başvuruların çoğu mahkemeye reddedilmekte ve hâkimler genellikle evliliğin, çocukların en azından 19 yaşına yaklaşına kadar ertelenmesini tavsiye etmektedir.

Bondowoso Dini Mahkemesi'nden olumlu neticelenen üç karar (Karar No: 43/Pdt.P/2024/PA.Bdw, Karar No: 65/Pdt.P/2023/PA.Bdw ve Karar No: 95/Pdt.P/2022/PA.Bdw) incelendiğinde adayların Evlilik Kanunu'nun 7. Maddesi'nde belirlenen asgari yaş sınırının altında olduğu (19 yaş) bununla birlikte ergenliğe ulaşmış ve akli dengesi yerinde bulunduğu görülmüştür. Diğer değerlendirmeler arasında uzun süreli bir flört dönemi, nişan, ebeveyn onayı ve her iki çocuğun sağlık durumu ve özellikle kadınlarda üreme sağlığı yer almaktadır. Bu üç kararda hakimler küçüklerin evlendirilmesi taleplerini kabul def'i mazarrat celb-i menâfiden evlâdır (Zararın defedilmesi, fayda sağlamaktan evlâdır) şeklindeki fikhî küllî kaideyi dikkate almıştır. Kaldı ki evlilik izninin verilmesi bir taraftan hali hazırdaki mukadder zararı def ederken diğer yandan olumsuz sonuçları izale etmesi bakımından aileler için faydayı da celbetmiş olmaktadır.

2.2.4. Küçük Yaşta Evlilik Başvurularının Reddinin Olumsuz Etkileri.

Evlilik Kanununun ikinci maddesinin bir ve ikinci fıkrasına göre her dinin ve inancın kurallarına uygun olarak fiilen gerçekleştirilen ve yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uygun şekilde resmen kaydedilen evlilikler geçerlidir.²¹ Rachmadi Usman'ın araştırmasına göre çocuklar doğumları bakımından üç farklı statüdedir. Geçerli bir evlilik içinde veya bu evliliğin sonucu olarak doğan çocuklar, resmi bir nikah akdi olmamakla birlikte dinlerin kurallarına göre gerçekleştirilen evliliklerden doğan çocuklar ve bu ikisi dışında zina sonucu dünyaya gelen çocuklar (Usman, 2014). İslam hukukuna göre yapılan evlilikler ikinci kısımda yer alır. Maddi açıdan geçerli kabul edilse de bu evliliğin hukuki bir bağlayıcılığı bulunmaz. Bu evlilik maddi unsurlar yerine getirildiği için dini açıdan

²⁰ S, M. (2024). Nur Najmı Anggraeni'nin röportajı, 3 Kasım. Bilgi verenlerin isimleri, gizliliklerini korumak amacıyla kendi talepleri doğrultusunda gizli tutulmuştur.

²¹ 1974 tarihli 1 sayılı Evlilik Kanunu'nun 2. madde'de 1 ve 2 fıkrası.

meşru kabul edilse de Diyanet İşleri Bakanlığında (KUA) kayıt altına alınmamış olması nedeniyle resmen geçersiz olduğundan doğan çocuk hukuken tanınmamaktadır.

Evlilik Hukuku'nun 55. Maddesi, (KHI) İslam Hukuku Derlemesi'nin 103. Maddesi ile ilişkilidir²²:

1. Bir çocuğun soy bağı yalnızca yetkili bir makam tarafından düzenlenmiş resmi bir doğum belgesi ile kanıtlanabilir.
2. Doğum belgesinin bulunmaması durumunda, çocuğun soy bağına ilişkin bir inceleme yapıldıktan sonra mahkeme bir tespit kararı verebilir.
3. Mahkemenin bir karar vermesinin ardından, doğum kayıt kurumu bir doğum belgesi düzenleyecektir.

Yukarıdaki kurallara bakıldığında, yasal bir evlilikten doğan çocukların doğum belgesi alması kolaydır. Ancak zina ilişkisinden doğan çocukların doğum belgelerinde yalnızca annelerinin adı yazılır. Biyolojik baba tarafından çocuğun nesebine ilişkin bir talepte bulunulamaz. Çocuğun annesi, çocuğun biyolojik babasıyla soy bağının tespiti için mahkemeye başvurursa dahi bu talep mahkeme tarafından reddedilecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin 17 Şubat 2012 tarihli ve 46/PUU-VIII/2010 sayılı kararı temelinde, 1974-1 tarih ve sayılı Evlilik Kanunu'nun 43. maddesinin birinci fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir: "Evlilik dışında doğan bir çocuk, yalnızca annesi ve annesinin ailesi ile, ayrıca yürürlükteki hukuka uygun şekilde kanıtlanabilecek biyolojik babasıyla hukuki bir ilişkiye sahiptir" (Republik Indonesia, 1974).

Dini nikâhtan doğan ve soy bağı hem anneye hem de babaya bağlı olarak bir doğum belgesi almak isteyen çocuklar için çeşitli yöntemler bulunmaktadır:

a. Evliliğin Tescil Başvurusu²³

İslam Hukuku Derlemesi (KHI) 7. madde 2. fıkrası uyarınca yalnızca dini esaslara göre gerçekleştirilen evliliklerin hukuki bir geçerliliği bulunmaz (Peraturan Mahkamah Agung, 2011). Hukuki geçerliliğin sağlanması için evliliğin tescili amacıyla dini mahkemeye başvurulması gerekir. Evlilik tesciline ilişkin başvuru kabul edilirse Dini Mahkeme bir karar verir ve bu karar, KUA'nın (Diyanet İşleri Bakanlığı) aile cüzdanı düzenlemesi için hukuki bir temel oluşturur. Evlilik tesciline ilişkin

²² Evlilik Hukuku'nun 55. Maddesi, (KHI) İslam Hukuku Derlemesi'nin 103. Maddesi ile ilişkilidir.

²³ İslam hukukuna göre gerçekleştirilmiş ancak KUA (Diyanet İşleri Bakanlığı) tarafından kaydedilmemiş bir evliliğin tescil edilmesidir. Endonezya Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Başkanı'nın, Mahkeme Görevleri ve İdari İşlemlerin Uygulama Kılavuzlarına ilişkin KMA/032/SK/2006 sayılı Kararı.

verilen bu karar dini evliliğin gerçekleştirildiği tarihten itibaren geçerli kabul edilir. Aile cüzdanı alındıktan sonra, dini nikâhla evlenen çiftin çocuğunun doğum belgesi, Nüfus ve Vatandaşlık Kayıt Dairesi'nde işleme (Disdukcapi) alınabilir. Evliliğin tescili yapıldıktan sonra, dini nikâhla evli olan çiftin artık çocukların soyunun belirlenmesi için Dini Mahkemeye başvuruda bulunmaları gerekmez.

Bu konuda şu olayı örnek verebiliriz: A ve B 3 Şubat 1995 tarihinde Bondowoso bölgesinde dini bir nikâhla evlenmiş, 7 Mayıs 1997 tarihinde bir kız çocukları dünyaya gelmiştir. 10 Haziran 2000 tarihinde A ve B çifti, çocuklarının doğum belgesini çıkarmak için Nüfus ve Vatandaşlık Kayıt Dairesi'ne (Disdukcapi) başvurmuş, ancak A ve B çiftine ait bir aile cüzdanı bulunmadığı için başvuru reddedilmiştir. Aile cüzdanı alabilmek için A ve B çifti, Bondowoso Dini Mahkemesi'ne evliliğin tesciline ilişkin bir başvuru yapmak zorunda kalmıştır. Medeni Usul Hukuku'na uygun şekilde yapılan incelemenin ardından, A ve B çiftinin evli oldukları kanıtlanmış bunun üzerine Mahkeme A ve B çiftinin 3 Şubat 1995 tarihinde gerçekleştirmiş olduğu evliliğin geçerli olduğunu beyan etmiştir (Mahkamah Agung Republik Indonesia, 2010). A ve B çifti, evliliğin tesciline ilişkin mahkeme kararının kopyası Bondowoso Diyanet İşleri Bakanlığına (KUA) sunmuş ardından Bondowoso Diyanet İşleri Bakanlığı (KUA) aile cüzdanını yayınlamıştır. Aile cüzdanında dini nikahın yapıldığı 3 Şubat 1995 evlilik tarihi olarak kaydedilmiştir. Böylece çiftin 7 Mayıs 2000 tarihinde dünyaya gelen kızları evlilik sonrası dünyaya gelmiş olmaktadır (Asrofi, n.d.).

b. Nikah Akdi ve Çocuğun Nesebine İlişkin Başvuru Yoluyla

Yukarıdaki A-B çifti, Evlilik Tescili başvurusunda bulunmayıp yeni bir nikâh akdi yaparsa çocuğun nesebiyle ilgili süreç şu şekildedir: A ve B çifti daha önce dini olarak evlenmiş ve 7 Mayıs 1997 tarihinde bir kız çocukları doğmuş, ancak evlilikleri devlet tarafından geçersiz kabul edilmiştir. Bu nedenle, 8 Mayıs 2000 tarihinde Diyanet İşleri Bakanlığın'da (KUA) yeniden evlenmişlerdir (yeni bir nikâh akdi gerçekleştirmişlerdir). Bu evlilik hukuku açısından geçerli olup kendilerine bu tarihli (8 Mayıs 2000) bir aile cüzdanı da verilir. Ancak, çocukları 1997 yılında doğduğu için nesep bakımından bir problem ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun giderilmesi ve kızlarının doğum tarihiyle uyumlu bir doğum belgesi alabilmek için A ve B çifti Dini Mahkeme'ye nesep başvurusunda bulunur. Hakim çocuğun ebeveynleri tarafından sunulan delilleri inceler. Çocuğun A ve B çiftinin önceki dini evliliğinden doğduğunun

kanıtlanması halinde Bondowoso Dini Mahkemesi 7 Mayıs 1997 tarihinde Bondowoso'da doğan C adlı kız çocuğunun, A ve B adlı karı kocanın biyolojik çocuğu olduğunu tespit etmiştir, şeklinde karar verir. Bu kararın akabinde çocuğun 7 Mayıs 1997 tarihinde doğduğu ve A-B adlı karı kocaya ait olduğu belirten bir doğum belgesi verilir (Asrofi, n.d.).

Medeni Kanunun 272. maddesine göre, gayrimeşru bir çocuk yalnızca annesi ve annenin ailesi ile hukuki bir ilişkiye sahiptir. Mahkeme kararıyla nesebi sübut bulmadıkça gayrimeşru ilişkiden doğan çocuk biyolojik babasından miras hakkı elde edemez.²⁴ Bununla birlikte Medeni Kanunu'nun 283. maddesi, babası tarafından tanınan bir gayri meşru çocuğun yetişkin olana kadar babasından nafaka alma hakkına sahip olduğunu belirtir.²⁵

İslam Hukuku Derlenmesi (KHI) 19. Maddeye göre: Nikâh akdinde gelin adayının velisi bulunmak zorundadır. Veli nikâhın geçerliliği açısından son derece önemlidir. Zina sonucu doğan kız çocuğunun evliliği söz konusu olduğunda biyolojik babanın bu çocuğu evlendirme hakkına sahip olmadığı, bu görevi hakimnin atayacağı bir vasinin ifa edeceği belirtilmiştir.²⁶ Resmi düzenlemelere göre biyolojik babanın zina sonucu doğan çocuğuna karşı nafaka yükümlülüğü bulunmaz. Zira bu ikisi arasındaki bağ hukuki değil sadece biyolojik olduğundan kanuni hak ve sorumluluklara konu olmaz (Indriyana et al., 2022). Bu sebeple zina sonucu doğan çocukların bakımı anne ve annenin ailesinin sorumluluğundadır. Toplumda biyolojik babanın nafaka verdiği durumlara rastlansa da bunların hukuki bir temeli bulunmaz. Zina sonucu doğan çocuklar yalnızca anne ve anne tarafından miras alabilirler (Alerida, 2017).

2019 yılında, İçişleri Bakanlığı Yönetmeliği (Permendagri) 2019-108 tarih ve sayılı kanunun 43. maddesinin 4. fıkrası uyarınca aşağıdaki şartların yerine getirilmesi halinde gayrimeşru ilişkiden doğan çocuklar için doğum belgesi alma hakkı bulunmaktadır²⁷:

- a. Doktor veya ebe tarafından düzenlenmiş doğum raporu,
- b. Çocuğun doğumuna tanıklık eden kişinin adı ve kimlik bilgileri,
- c. Annenin kimlik kartı (KTP),
- ç. Annenin aile kartı,

²⁴ Medeni Kanunu 272. Maddesi.

²⁵ Medeni Kanunu 283. Maddesi.

²⁶ İslam Hukukunun Derlenmesi (KHI) 19. Maddesi.

²⁷ İçişleri Bakanlığı Yönetmeliği (Permendagri) 2019 tarihi Sayı 108, 43. Madde, (4) fıkrası.

d. Ebeveynlerin evlilik belgesi.

Gayri meşru bir çocuğun doğum belgesine babasının adı dahil edilemez. Bu durum, gayrimeşru bir çocuğun soy bağının yalnızca annesine ve annenin ailesine bağlı olduğu anlamına gelir (Administrator, 2020b). Ancak, sahada yapılan gözlemlerde, birçok ebeveynin çocuklarının doğumunu, çocuk doğduktan hemen sonra kaydettirmediği görülmektedir. Doğum belgesi çıkarma şartlarını bilmemek, çocuk doğduğundan beri doğum belgesi çıkarmak için zaman bulamamak, aile kartına sahip olmamak, evliliğin yalnızca dini olarak gerçekleştirilmesi nedeniyle aile cüzdanına sahip olmamak gibi nedenler çocukların doğar doğmaz kaydının yapılmamasının nedenleri arasında sayılabilir (Karim, 2021). Mataram Şehri Nüfus ve Vatandaşlık Kayıt Hizmetleri (Disdukcapil) Müdürü'ne göre, birçok ebeveyn aile cüzdanına sahip olmadığından çocuklarının doğum belgelerini düzenleme işlemlerini gerçekleştirememektedir (Administrator, 2020a).

Nüfus ve Vatandaşlık Kayıt Hizmetleri (Disdukcapil) tarafından düzenlenen doğum belgesinin aşağıdaki işlevleri bulunmaktadır: (Siswosoediro, 2008).

- a) Doğum belgesinde anne-baba adı yazılı olduğundan çocuğun her iki ebeveyniyle olan hukuki ilişkisini yasal olarak gösterir.
- b) Doğum belgesi çocuğun devlet tarafından tanındığının ve vatandaşlık sahibi olduğunun kanıtıdır. Doğum belgesiyle çocuğun, eğitim, sağlık ve sosyal koruma sisteminden yararlanma gibi medeni hakları hukuki koruma altına alınmış olur.

Doğum belgesi, okula kayıt ve okul sınavlarına girmek için de zorunludur. Doğum belgesi sayesinde çocuklar, hükümet tarafından sağlanan sosyal yardımlar ve desteklerden faydalanabilir. Yine gerek pasaport düzenlemek gerekse Diyanet İşleri Bakanlığı'nda (KUA) evlilik kaydı yaptırmak için doğum belgesi talep edilmektedir.

İlçe	Erkek ve Kadın		
	Doğum Belgesi Var	Doğum Belgesi Yok	Bilinmeyen
Bondowoso	94,42 %	5,08	0,50
Malang	86,13	13,59	0,28
Situbondo	87,77	11,69	0,30
Jember	79,07	20,66	0,26
Bangkalan	72,22	25,90	1,88
Sampang	76,91	22,72	0,37

Tablo 8: 0-17 Yaş Arası Nüfusun Doğum Belgesine Sahip Olanlar ve Doğum Belgesine Sahip Olmayanlara Göre Yüzdelik Dağılımı

Kaynak: Doğu Cava Eyaleti Merkez İstatistik Kurumundan alınmıştır.

Notlar: Veri, 30 Mayıs 2023 tarihinde güncellenmiştir.

Hâkimin küçüklerin evlendirilmesi talebini kabul etmesinin nedeni, yalnızca dini nikâhla gerçekleştirilen evlilik veya evlilik dışı hamilelik gibi dinen yasaklanmış fiillerin önlenmesidir. Yukarıda görüldüğü üzere, dini nikâh ve evlilik dışı hamileliğin özellikle bu durumlar sonucunda doğan çocukların vatandaşlık hakları üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır.

Küçüklerin evliliğinin hukuken dikkate alınmasının olumlu etkilerini şu şekilde sıralayabiliriz: a). Dini nikâhla yapılan evliliklerin önlenmesi: Dinî mahkeme, küçük yaşta evlilik başvurusunu reddederse, dini nikâhla evlilik yapılma olasılığı artar. b). Serbest cinsel ilişki veya zinanın önlenmesi: Ebeveynler, nişanlı ya da sevgili olan çocuklarının ilişkilerinin çok yakın olması durumunda endişe duymaktadır. İlişkinin taraflarından birinin küçük olması nedeniyle evlenme arzusu engellenmektedir. Bu durumda, ebeveynler zinanın önüne geçmek için dinî mahkemeye küçük olan çocukları adına küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunmayı tercih etmektedir. c). Evlilik ve evlilikten doğan çocukların statüsünün netleştirilmesi: Hâkim, küçüklerin evlendirilmesi başvurusunu kabul ederse, başvuru sahipleri dinen ve hukuken geçerli bir evlilik gerçekleştirebilir. Bu evlilikten bir çocuk doğarsa, çocuk her iki ebeveyniyle de medeni bir ilişkiye sahip olur ve ebeveynlerin ileride vefat etmesi durumunda miras hakkına sahip olur. c). Bir çocuğun, özellikle bir kız çocuğunun onurunun korunması: Evlilik dışı bir hamilelik, ebeveynler ve aile için bir utanç kaynağıdır. Bu nedenle, ebeveynler çocuklarını, yaşları tutmasa da evlendirmeyi tercih etmektedir (Nanda et al., 2023).

Bondowoso Dinî Mahkemesi, küçük yaşta olanlar için evlilik taleplerini gerekçesiz olarak kabul etmemektedir. Bondowoso toplumunun geleneklerine bakıldığında,

kabilelerin çocuklarını henüz küçük yaşlardayken eşleştirip nişanladıkları görülmektedir. Bu durum, çocuk evliliklerinin gerçekleşmesini şaşırtıcı kılmamaktadır. Çocuklarla ilgili yasa dışı evliliklerin ve evlilik dışı hamileliklerin önüne geçmek amacıyla, Bondowoso Dinî Mahkemesi, mahkeme incelemesinden sonra küçüklerin evlendirilmesi taleplerini kabul etmiştir.

2.3. Bondowoso Dini Mahkemelerinde Küçüklerin Evlilik Davalarını Önlemek İçin Atılan Stratejik Adımlar

Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesi davalarının görüşme analizi yoluyla elde edilen bulgular vasıtasıyla Bondowoso Dini Mahkemesi ve Bondowoso İlçe Yönetimi tarafından küçük yaşta evliliklerin sayısını azaltmaya yönelik bazı politikalar uygulanmaktadır. Bondowoso İlçesi'nde küçüklerin evlendirilmesinin sayısının diğer bölgelere kıyasla hızla azaldığına bakılırsa takip edilen bu politikaların başarılı olup amacına ulaştığını söyleyebiliriz. Bu politikalar aşağıda ele alınacaktır. Fakat küçük yaşta evliliklerle ilgili sayının genel olarak yüksek seyretmesi hükümet tarafından yapılan düzenlemelere beklenen şekilde ilginin bulunmadığını göstermektedir. Bu nedenle Bondowoso Dinî Mahkemesi küçüklerin evlendirilmesiyle ilgili sayıyı azaltmak için çözümler bulmaya çalışmakta bazı adımlar atmaktadır. Bu yönde atılan adımlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir:

2.3.1. Tartışma Grubu Forumları (FGD) Kurma

22 Haziran 2023 tarihinde, Bondowoso Dinî Mahkemesi, Bondowoso İlçe Kadın Güçlendirme, Çocuk Koruma ve Aile Planlaması Sosyal Hizmetleri, Bondowoso İlçe Sağlık Müdürlüğü, Bondowoso İlçe Eğitim Müdürlüğü, Bondowoso İlçe Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü, Bondowoso İlçe Eğitim Müdürlüğü, Çocuk Bakım Kuruluşları Temsilcileri ve Üniversite Temsilcileri arasında yapılan işbirliği anlaşması veya MoU çerçevesinde bir etkinliğe ev sahipliği yapmıştır. Bu kurumlarla yapılan işbirliğinin amacı, Bondowoso İlçe Hükümeti'nin Bondowoso İlçesi'ndeki küçüklerin evlendirilmesi davalarını azaltma yönündeki çabalarının bir kanıtı olarak görülmektedir (Turut Serta Cegah Pernikahan Dini Pengadilan Agama Bondowoso Menjadi Tuan Rumah Diskusi Penanganan Dispensasi Kawin, 2023).

Tartışma Grup Forumları (FGD), Bondowoso Dinî Mahkemesi'nin Bondowoso İlçesi hükümet kurumlarıyla işbirliğini başlatmak amacıyla attığı ilk adımdır. Bu Forumda, hem Bondowoso İlçe Hükümeti hem de Bondowoso Dinî Mahkemesi, Bondowoso İlçesi'ndeki küçük yaşta evlilikler neden yüksek sayıda seyrettiğini tartışmışlardır. Bu faaliyet sadece tartışma zemininde kalmamış yanı sıra, taraflar bazı çözümlere de sunmuşlardır. Ayrıca, bu Forumda işbirliği belgesine ve anlaşma belgesine nelerin dahil edileceği de ele alınmıştır. Tartışma Grup Forumları (FGD) kapsamında, Dinî Mahkeme, Bondowoso İlçesi'ndeki hükümet kurumlarının, okulların ve hatta İslam Yüksek Okulları'nın temsilcilerini davet edecektir.

Görsel 1: Tartışma Grup Forumları (FGD)

Kaynak: Atik Yuliana (2024)

Tartışma Grup Forumlarının (FGD) bir devam biçimi olarak çeşitli alanlarda topluluk güçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

1. Dini alanda, Bondowoso bölgesindeki halkın çoğunluğu Müslümandır ve topluluk sıklıkla dini sohbet gibi dini etkinlikler düzenlemektedir. Dahası her dini etkinlikte toplum liderleri, dini liderler, kuran öğretmenleri ve devlet yetkilileri devamlı surette yer almaktadır. Bu dini etkinliklerde topluma küçüklerin evlendirilmesi riskleri hakkında bilgi sağlanmaktadır.
2. Sağlık sektöründe, genç kadınlara serbest ilişkilerin ve üreme sağlığının tehlikeleri hakkında sağlık rehberliği sağlanmaktadır. Ayrıca hamile kadınlar için anne ve çocuk ölümlerini ve bebeklerdeki büyüme geriliğini önlemek amacıyla sağlık rehberliği verilmektedir. Buna ek olarak küçük yaşta evliliklerin olumsuz etkileri hakkında ailelere bilgi verilmesi amacıyla sağlık rehberliği de sunulmaktadır. Köy yetkilileri ve

sağlık kuruluşları Bondowoso bölgesinde sağlık faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması için işbirliği içerisinde.

3. Bondowoso topluluğundaki düşük eğitim seviyesine bakıldığında, topluluk kaynaklarının da düşük olması beklenir. Bu nedenle küçüklerin evlendirilmesinin riskleri hakkında bilginin hala asgari düzeyde olması şaşırtıcı değildir. Küçüklerin evlendirilmesini önleme çabaları, topluluk tarafından düzenlenen etkinliklerde yapılan sosyalizasyon ile gerçekleştirilmektedir (Saifullah, 2019). Diğer yandan Diyanet İşleri Başkanlığı, bir evlilik kayıt kurumu olarak, küçüklerin evlendirilmesine yönelik rehberlik ve danışmanlık faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetlere okullar ve dini yatılı okullar tarafından katılmaktadır. Faaliyet kapsamında bireysel olgunlaşma, yaşam düzeni ve evlilik aşamasına geçiş gibi konulara dair eğitimler verilmektedir (Dzulfikri, 2019).

Bondowoso Dini Mahkemesi, küçüklerin evlendirilmesinin sayısını azaltma konusunda aşağıda zikredilecek olan diğer paydaşlarla da işbirliği yapmaktadır: (Yuliana et al., 2024).

- a. Devlet; evlilik yaşının olgunlaştırılmasına ilişkin düzenlemeleri formüle etme, düzenleme ve uygulama yükümlülüğünü üstlenir.
- b. Aileler; devlet politikalarının başarısını sağlamakla yükümlüdürler. Çocuk evliliğinin riskleri hakkında çocuklarına bilgi vererek çocuk evliliklerini önlemeye çalışırlar. Yine üreme sağlığıyla ilgili bilgi verip çocukların uygun eğitim ve sağlık hizmetlerini alma haklarını anlamalarını sağlarlar.
- c. Kuruluşlar; ebeveynlere ve çocuklara çocuk evliliğinin riskleri konusunda eğitim vermekle yükümlüdürler.
- ç. Mahkemeler; küçüklerin evlendirilmesi davalarını incelerken çocuğun beyanını dinlemeli, çocuğun eğitimini, sağlığını ve diğer etkilerini göz önünde bulundurmalıdır.

Görsel 2: Bondowoso Dini Mahkemesi, Küçüklerin Evlendirilmesi Oranlarını Azaltmak İçin Paydaşlarla İşbirliği Yapmaktadır

Kaynak: Bondowoso News'den (BSTV) erişilmiştir.

2.3.2. MoU ve İşbirliği Programı (PKS) Oluşturma

Bondowoso Dini Mahkemesi, yetki alanındaki küçüklerin evlendirilmesi başvurularının sayısını azaltmada başarılı olmuştur. Bondowoso Dini Mahkemesi Başkan Yardımcısı Moch. Ali Muchdor'a göre: “Küçüklerin evlendirilmesi başvuru sayısındaki düşüş, Bondowoso Dinî Mahkemesi ile Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Eğitim Müdürlüğü ve Sağlık Müdürlüğü arasında imzalanan Mutabakat Zaptı'nın (MoU) uygulanmasına dayandırılmaktadır. Bondowoso Dinî Mahkemesi, 31 Temmuz 2023 tarihinde bu kurumlarla MoU'yu resmileştirmiştir” (Röportaj, Bondowoso, 21 Ekim 2024).²⁸

Bondowoso Dini Mahkemesi, bu Mutabakat Zaptı'nı çeşitli kurumlarla 31 Temmuz 2023 tarihinde imzalamıştır. Bondowoso Dini Mahkemesi ile Bondowoso Bölge Hükümeti tarafından gerçekleştirilen MoU ve PKS, üç yıl süreyle geçerlidir. Bu Mutabakat Zaptı ile küçüklerin evlendirilmesi başvurularının sayısında %27,5 oranında bir azalma sağlanmıştır (Sukses Tekan Angka Pernikahan Dini, Hakim Pengadilan Agama Bondowoso Menjadi Narasumber Dalam Webinar, 2023).

Bondowoso Dini Mahkemesi ile Bondowoso İlçe Yönetimi arasında yapılan MoU ve PKS'nin uygulanmasının amacı, küçüklerin evlendirilmesi davalarında gelin ve damat

²⁸ M, M. (2024). Nur Najmı Anggraeni'nin röportajı, 21 Ekim. Bilgi verenlerin isimleri, gizliliklerini korumak amacıyla kendi talepleri doğrultusunda gizli tutulmuştur.

adaylarına hak ve koruma sağlama konusunda her iki tarafın taahhütte bulunmasıdır. Ortak anlaşmanın hedefleri şunlardır: (Administrator, 2023a).

- a. Gelin ve damat adaylarına üreme sağlığı, sosyal yaşam, ekonomi, ebeveynlik ve eğitim konularında eğitim ve çalışma sağlamak.
- b. Gelin ve damat adaylarının evlilik süreçlerine yönelik fiziksel, zihinsel ve ekonomik hazırlıklarını artırmak için destek sunmak.
- c. Gelin ve damat adayları için yeni sorunların ortaya çıkmasını önlemek amacıyla çaba göstermek.

Bondowoso Dini Mahkemesi ile Bondowoso İlçe Yönetimi arasında yapılan Ortak Anlaşmanın kapsamı şunları içermektedir: (Administrator, 2023a).

- a. Bondowoso İlçesi'nde küçük yaştaki olan gelin ve damat adaylarının hak ve korunma ihtiyaçlarının karşılanması için destek ve tesislerin sağlanması.
- b. Küçük yaştaki gelin ve damat adaylarının, Bondowoso İlçesi Sağlık Merkezi'nde yetkin sağlık çalışanları tarafından fiziksel sağlık kontrolleri ve üreme sağlığı eğitimi alması.
- c. Küçük yaştaki gelin ve damat adaylarının, Bondowoso İlçesi'ndeki Uygar Aile Eğitim Merkezi (PUSPAGA) tarafından psikolojik sağlık muayenesi ve evlilik öncesi eğitim alması. Bu, küçük yaşta evlilik uygulamasının gerçekleştirilmesi konusundaki önerilerin oluşturulması amacıyla yapılmaktadır.
- ç. Küçüklerin evlendirilmesi davalarında çocuğun yüksek menfaati gözetilerek onların hak ve korunma gereksinimlerinin karşılanmasına azami özen gösterilecektir.

Bondowoso Dini Mahkemesi, Bondowoso İlçe Yönetimi ile yaptığı Ortak Anlaşmanın ardından, Bondowoso İlçesi'ndeki dört devlet kurumuyla (Bondowoso İlçe Kadın Güçlendirme, Çocuk Koruma ve Aile Planlaması Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Bondowoso İlçe Sağlık Müdürlüğü ve Bondowoso İlçe Eğitim Müdürlüğü) işbirliği anlaşması yapmıştır. Bu dört kurum, küçüklerin evlendirilmesi başvuruları için yetkililerden ve evlilik muafiyeti sonrası (post-muafiyet) işlemlerini üstlenecek taraflardan alınacak tavsiyeler yoluyla gerekli şartların yerine getirilmesinde rol oynamaktadır. Bondowoso Dini Mahkemesi'nin bu dört kurum ile yaptığı işbirliği anlaşmasının amacı, çocuk evliliklerini önlemeye yönelik tavsiyelerin verilmesi yoluyla işbirliğinin uygulanmasına ilişkin bir kılavuz sağlamaktır. Tavsiyeler, küçüklerin

evlendirilmesi başvurusunun bir parçası olarak gereklidir. İşbirliği anlaşmasının uygulanması şu şekildedir: (Administrator, 2023a).

- a. Küçüklerin evlendirilmesi başvurusu yapan gelin ve damat adayları Dini Mahkemeye gelir ve Dini Mahkeme onları, Sosyal Hizmetler'e ve psikolojik muayene için Sağlık Hizmetleri'ne yönlendirir.
- b. Sosyal Hizmetler, gelin ve damat adaylarından gerekli belgeleri tamamlamalarını ister ve ardından psikolojik muayene sürecine geçilir.
- c. Sağlık Hizmetleri, gelin ve damat adaylarının sağlık durumlarını değerlendirir.
- ç. Eğitim Hizmetleri, gelin ve damat adaylarının aktif öğrenci statüsüne sahip olduklarına dair bir belge veya okuldan ayrıldıklarına dair bir beyan düzenler.
- d. Uygulama sürecinde, taraflar çocuk evliliklerini önlemek amacıyla gelin ve damat adaylarına evlilik yaşına olgunlaşmaları konusunda sürekli eğitim sağlamaya devam etmelidir.

Küçüklerin evlendirilmesi başvurusu durumunda, Sosyal Hizmetler, başvuru sahiplerine psikolojik muayeneler sağlamak için Psikologlar ve Danışmanlar tahsis etmekle yükümlüdür. Ayrıca muayene hizmeti ile tavsiye mektubu işlemleri ücretsizdir. Benzer şekilde, Sağlık Hizmetleri, sağlık muayenesi hizmetlerini yürütmesi için bir Toplum Sağlığı Merkezini görevlendirmekle yükümlüdür. Sağlık muayenesi hizmetleri ile tavsiye mektubu işlemleri de yine ücretsizdir. Eğitim Müdürlüğü, evlilik yaşının olgunlaşması konusunda farkındalığı artırmak amacıyla Nüfus Bilgilendirme Eğitimleri (SSK) sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca, Eğitim Müdürlüğü, okulları, öğrenci ebeveynleriyle anlaşmalar yapmaya teşvik ederek çocukların eğitimlerini tamamlamalarını ve çocukların 19 yaşına gelmeden evlendirilmemelerini sağlamalıdır.

Görsel 3: Bondowoso Mahkemesi, Küçüklerin Evlendirilmesi Önlemek ve Yüksek Oranları Azaltmak İçin Mutabakat Zaptı İmzaladı

Kaynak: Bondowoso News'den (BSTV) erişilmiştir.

2.3.3. Hizmet Akışı ve Küçük Yaşta Evliliklerin Şartlarının Geliştirilmesi

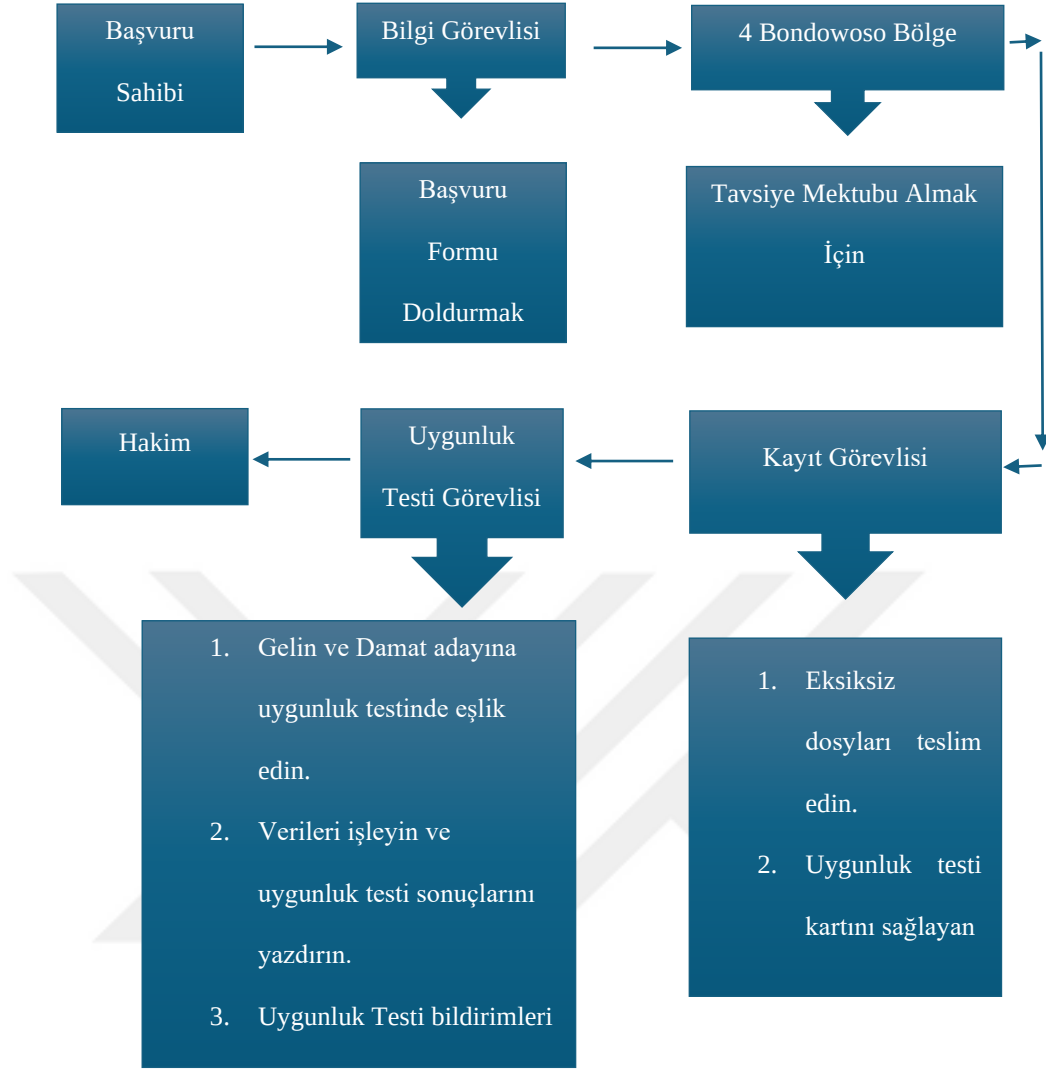
Bondowoso'daki Dini Mahkeme için bir Küçüklerin evlendirilmesi Başvuru Hizmetleri için Standart Operasyon Prosedürü oluşturmuştur. Küçüklerin evlendirilmesi başvuru hizmet prosedürü, Dini Mahkeme ile Bondowoso İlçe Yönetimi kurumları tarafından imzalanan MuO & PKS'ye göre düzenlenmiştir. Bondowoso Dini Mahkemesi'ne küçüklerin evlendirilmesi başvurusu süreci şu şekilde işlemektedir: (Administrator, 2023a).

- Başvuru sahibi (gelin veya damadın ebeveynleri) Bondowoso Dini Mahkemesi Bilgi Görevlisine başvurur.
- Başvuru sahibi (gelin veya damadın ebeveynleri) küçüklerin evlendirilmesi başvuru formunu doldurur ve bu süreçte görevli tarafından yardımcı olunur.
- Bilgi Görevlisi, küçüklerin evlendirilmesi bilgi talebini WhatsApp aracılığıyla Bondowoso İlçe Yönetimi kurumlarına, yani Sosyal ve P3AKB Hizmeti, Sağlık Hizmeti, Dini İşler Bakanlığı ve Eğitim Hizmeti'ne gönderir.
- Ardından Bilgi Görevlisi, Küçüklerin evlendirilmesi Sahibinin gerekli belgeleri tamamlamak üzere bu kurumlara gitmesini sağlar.
- Küçüklerin evlendirilmesi dosyası tamamlandığında, Başvuru Sahibi dosyayı Bondowoso Dini Mahkemesi Dava Kayıt Görevlisine teslim eder.

- e. Kayıt Görevlisi, Başvuru Sahibine küçüklerin evlendirilmesi yeterlilik sınavına girmesi için bir kart verir.
- f. Aday gelin ve damat, yeterlilik sınavını, yeterlilik sınavı görevlisinin eşliğinde alır.
- g. Aday gelin ve damat yeterlilik sınavını tamamladıktan sonra, yeterlilik sınavı görevlisi verileri işler, sınav sonuçlarını yazdırır ve ardından bu sonuçları dört ilgili kuruma WhatsApp bildirimleri aracılığıyla gönderir.
- ğ. Yeterlilik sınav görevlisi, yeterlilik sınavının gerçekleştirildiğine dair kanıtları aday gelin ve damada teslim eder.
- h. Yeterlilik görevlisi, sınav sonuçlarının basılı belgesini küçüklerin evlendirilmesi dosyasına ekler.
- ı. Hakim, küçüklerin evlendirilmesi davasında karar vermede değerlendirmek üzere yeterlilik sınavı sonuçlarını inceler.

Küçüklerin evlendirilmesi başvurusu yapabilmek için tamamlanması gereken evraklar şunlardır: (Agama, 2021).

- a. Küçük yaşta evlilik yapacak adayın her iki ebeveynine ait fotokopi nüfus cüzdanı fotokopisi.
- b. Ebeveynlerin aile cüzdanı fotokopisi.
- c. Çocuğun doğum belgesinin fotokopisi.
- ç. Çocuğun diplomaya sahip olması durumunda diplomanın fotokopisi.
- d. Evlenmeye uygun yaşta olan aday eşin kimlik fotokopisi.
- e. Aday gelin ve damadın hala küçüklerin evlendirilmesi nedeniyle Dini İşler Ofisi'nden alınmış red mektubu.
- f. Kadın ve Çocuk Koruma Sosyal Hizmetleri ile yapılan danışmanlık sonuçlarından elde edilen tavsiye mektubu.
- g. Sağlık hizmetlerinden alınmış sağlık/psikoloji raporu.
- ğ. Eğitimine devam etmeyen aday gelin ve damatlar için bilgi/beyan mektubu.

Şekil 2: Küçüklerin Evlendirilmesi Hizmetleri için Standart Oprasyon Prosedürü (SOP)

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

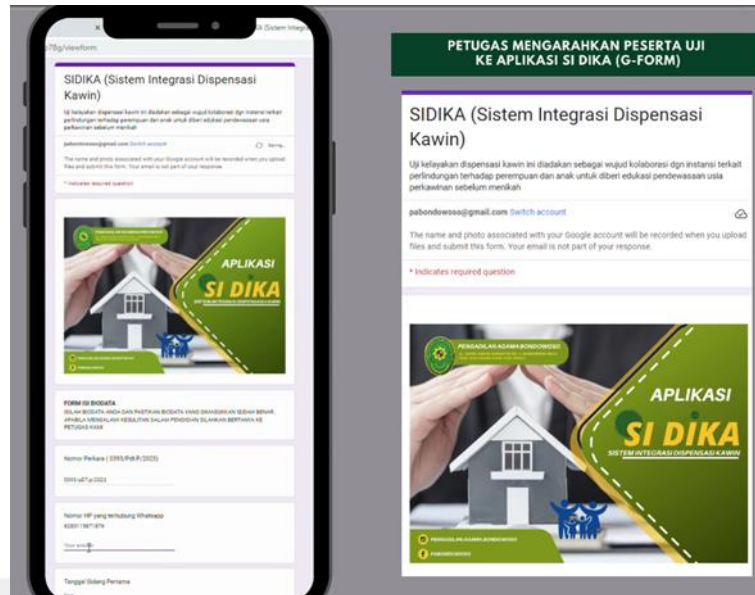
2.3.4. Küçüklerin Evliliğe Yeterlilik Testi (SIDIKA) Uygulamasının Geliştirilmesi

Yerel kurumlarla iş birliği yaptıktan sonra, Bondowoso Dini Mahkemesi ayrıca küçüklerin evliliğe elverişliliğini belirlemek için bir yeterlilik testi oluşturmuştur. Yeterlilik testi, Bondowoso Dini Mahkemesi tarafından Bondowoso İlçe hükümeti ile iş birliği içinde yapılan yeni ve yenilikçi bir uygulamadır. Bu test (SIDIKA) küçüklerin evliliğe elverişliliğini ölçmek için geliştirilmiş olup başvuru yapacak küçük aday gelin ve damatlar için tasarlanmıştır. Ayrıca, bu yeterlilik testi, Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesi başvurusu yapacak aday gelin ve damatların bilgi seviyelerini de ölçmektedir (Turut Serta Cegah Pernikahan Dini Pengadilan Agama Bondowoso Menjadi Tuan Rumah Diskusi Penanganan Dispensasi Kawin, 2023).

SIDIKA uygulamasındaki testin dijitalleşmesinde entegre mekanizma aşamaları şu şekildedir: Entegre WhatsApp Bildirim Uygulaması, Yeterlilik Testi Uygulaması (SIDIKA) şeklindeki Google Formu, Yeterlilik Testine Katılım Sonuçlarının Entegre WhatsApp Bildirimi ve Küçüklerin Evlendirilmesi Kararının Web Sitesi Üzerinden Yayınlanması.

Küçüklerin Evlendirilmesi hizmet akışının ayrıntılı açıklamaları ise aşağıdaki gibidir: (Agama, 2021).

- a. Küçük yastaki gelin ve[ya] damadın ebeveynleri, Bondowoso Dini Mahkemesi'nin Bilgi Görevlisi bölümüne başvururlar.
- b. Bilgi Görevlisi, küçüklerin evlendirilmesi dosyalarının tamamlanmışlığını kontrol eder ve gerekli verileri girer; bu dosyalar şunları içerir: Sosyal Hizmetler Sertifikası (Dinsos), Kadınların Güçlendirilmesi, Çocuk Koruma ve Aile Planlaması Hizmeti Sertifikası (DP3AKB), ve Bondowoso İlçesi Sağlık Hizmeti (DinKes) sağlık sertifikası.
- c. Görevli, ilgili kurumlara, yani Endonezya Cumhuriyeti Dini İşler Bakanlığı (Kemenag RI), Sosyal Hizmetler (Dinsos), Kadınların Güçlendirilmesi, Çocuk Koruma ve Aile Planlaması Hizmeti (DP3AKB), Sağlık Hizmeti ve Eğitim Hizmeti'ne WhatsApp bildirimi gönderir.
- ç. Görevli, küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda gerekli olan ve tamamlanması gereken belgelerle ilgili bilgileri hazır eder.
- d. Bilgi Görevlisi, MoU'da bulunan bilgileri dört ilgili kuruma WhatsApp bildirim uygulaması aracılığıyla iletecektir.
- e. Küçüklerin evlendirilmesi konusunda gerekenleri tamamlayan başvuru sahipleri, PTSP Kayıt Görevlisine başvururlar.
- f. Kayıt Görevlisi, SIDIKA yeterlilik testi için sıralama başvuru formunu doldurur ve bu formu, SIDIKA yeterlilik testini almak için gösterir. Aynı zamanda aday gelin ve damada test kartonunu ve Yeterlilik Testi Sıra Kolyesini hazırlar.
- g. Başvuru Sahipleri (gelin ve damadın ebeveynleri) ve aday gelin ve damatlar, SIDIKA yeterlilik testi odasına hizmet elçisi tarafından yönlendirilir ve görevli nezaretinde SIDIKA başvurusunu doldurur.

Görsel 4: SIDIKA Uyguluk Testi Uygulamasının Ön Görünümü

Kaynak: Atik Yuliana (2024).

Görsel 5: Küçüklerin Evlendirilmesi Bilgi Talep Uygulamasına Veri Giriş Yapan Bilgi Görevlisi

Kaynak: Atik Yuliana (2024).

Küçüklerin Evlendirilmesi Bilgi Talep Formu

Bondowoso Dini Mahkemesi Jaksa Agung Suprpto Caddesi Bina No.1 Telefon Numarası (0332) 421862 Email: pabondowoso@gmail.com Website https://pa-bondowoso.go.id Bondowoso KÜÇÜKLERİN EVLENDİRİLMESİ BİLGİ TALEP FORMU	
Bilgi Talep Tarihi	...
Kayıt Numarası	...
Adı Soyadı	
Adres	
İs	
Telefon Numarası	
Gerekli Bilgilerin Detayları	
Bilgilerin Kullanım Amacı	
Bilgi Görevlisi İmza Abdus Somat	

Görsel 6: Küçüklerin Evlendirilmesi Bilgi Talep Formu

Kaynak: Atik Yuliana (2024).

NOTIFIKASI WA TERPADU
PERMOHONAN INFORMASI DISPENSASI KAWIN

Ke Pihak Dinsos P3KB

4/7/2023

• Pesan terenkripsi secara end-to-end. Tidak seorang pun di luar chat ini, termasuk WhatsApp, yang dapat membaca atau mendengarkannya. Klik untuk info selengkapnya.

[PENGADILAN AGAMA BONDOWOSO Data: Informasi Pengajuan Dispensasi Kawin]
Nomor Surat: 0013/VI/2023
Nama: Mayuno (35111501017500013)
No HP:
Alamat: Desa Suling Wetan Kecamatan Cermee Kabupaten Bondowoso
Belum mempunyai surat rekomendasi edukasi dan konseling dari pihak Pusat Pembelajaran Keluarga (Puspaga Harmonis) untuk syarat pengajuan Dispensasi Kawin

Ke Pihak Kemenag

HASR 001

• Pesan terenkripsi secara end-to-end. Tidak seorang pun di luar chat ini, termasuk WhatsApp, yang dapat membaca atau mendengarkannya. Klik untuk info selengkapnya.

[Data: Informasi Pengajuan Dispensasi Kawin]
Nomor Surat: 0005/VI/2023
Nama: Muhammad Satta (35110118080900002)
No HP: 6282131292945
Alamat: Dusun Kebung Desa Suco Ior RT.024 RW.006 Kecamatan Maesan Kabupaten Bondowoso
Belum mempunyai surat keterangan memenuhi syarat pernikahan/penolakan dari KIA untuk syarat pengajuan Dispensasi Kawin

Ke Pihak Dinkes

[Data: Informasi Pengajuan Dispensasi Kawin]
Nomor Surat: 0005/VI/2023
Nama: Muhammad Satta (35110118080900002)
No HP: 6282131292945
Alamat: Dusun Kebung Desa Suco Ior RT.024 RW.006 Kecamatan Maesan Kabupaten Bondowoso
Belum mempunyai surat keterangan kesehatan fisik dari dinas kesehatan untuk syarat pengajuan Dispensasi Kawin

Görsel 7: KEMENAG, Sosial Hizmetler, P3AKB, Sağlık Bakanlığı, Eğitim Bakanlığına Entegre WhatsApp Bildirimi

Kaynak: Atik Yuliana (2024).

Bondowoso Dini Mahkemesi
Jaksa Agung Suprpto Caddesi 01. Numarası

UYGUNLUK SINAVI KARTI:

Uygunluk Sınavı Katılımcı Bilgi Kartı:

Dava Numarası :
a. Başvuru Sahibinin Adı :
b. Dava Numarası :
c. Kayıt Tarihi (gün/ay/yıl) :
d. Uygunluk Sınavı Tarihi (gün/ay/yıl) :
e. Uygunluk Sınavı Yeri :
f. Uygunluk Sınavı Saati :

Bondowoso Dini Mahkemesi'nde, [dava numarası] ile evlenme muafiyeti başvurusu yapılmış olan (küçüklerin evlendirilmesi) gelin ve damat adaylarının, belirlenen gün ve saatte Uygunluk Testine **KATILMALARI** gerekmektedir. Lütfen Aile Kartınızı, Kimlik Kartınızı (KTP) ve Kayıt Belgenizi yanınızda getiriniz. Teşekkür ederiz.

Bondowoso, .../....../....
Mahkeme Yazı İşleri Müdürü

(Sugiono Hariyadi, S.H.I)
NIP: 197211181997031002

Görsel 8: SIDIKA Uygunluk Test Kartı

Kaynak: Atik Yuliana (2024).

Görsel 9: SIDIKA Uygunluk Testi İçin Sıra Kartı

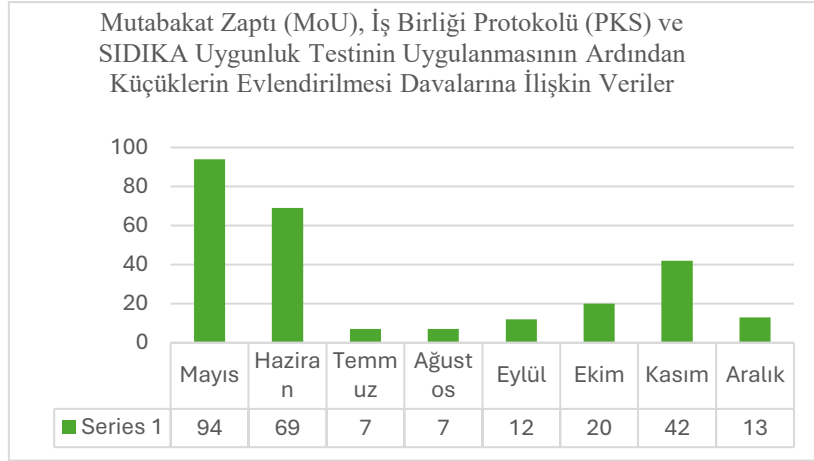
Kaynak: Atik Yuliana (2024).

SIDIKA Uygulamasını kullanmadan önce ve kullandıktan sonra Bondowoso Dini Mahkemesinde Küçüklerin Evlendirilmesi Uygulamalarına İlişkin Hizmet Akışındaki Farklılıklar:

No	Bileşen	Uygulamadan Önce	Uygulamadan Sonra
1	Kolaylık	Küçüklerin evlendirilmesi başvuru sahipleri kimlik kartlarını (KTP) ve yerel KUA'dan bir ret mektubu getirmektedir.	Evlilik yaşı altında evlenmek isteyen kişi tarafından aşağıdaki şartları yerine getirmektedir: 1. Küçüğün babasının kimlik kartı fotokopisi 2. Küçüğün annesinin kimlik kartı fotokopisi 3. Aile belgesinin kopyası 4. Çocuğun doğum belgesinin kopyası veya Çocuk kimlik kartı 5. Çocuğun eğitim diplomasının fotokopisi 6. Gelin/Damat adayının kimlik kartının fotokopisi 7. Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan (KUA) Ret Mektubu Orijinaldir 8. P3AKB Sosyal Ofisinden Tavsiye Kararı (Danışmanlık Sonucu) 9. Sağlık Bakanlığın'ndan Sağlık Sertifikası 10. En son Eğitim Diploması.
2	Vakit	Küçüklerin evlendirilmesi izin başvurusu hızlı bir şekilde sonuçlandırıldı.	Küçüklerin evlendirilmesi izin başvurusu, birkaç adımı tamamlamak gerektiği için daha uzun bir sürede sonuçlandırıldı.
3	Prosedür	Küçüklerin evlendirilmesi izin başvurusunun sahipleri, gereklilikleri yalnızca mahalle muhtarlığı ve KUA'ya sunmalıdır.	Küçüklerin evlendirilmesi izni için başvuran bir kişi aşağıdaki birimlere gerekli belgeleri sunmalıdır: 1. Köy liderleri 2. KUA 3. Sosyal Hizmetleri, P3AKB 4. Sağlık Bakanlığı 5. Milli Eğitim Bakanlığı
4	Rahatlık	Kabul edilen küçüklerin evlendirilmesi izni başvuruları yalnızca birkaç şart gerekmektedir	Küçüklerin Evlendirilmesi başvuru süreci, müstakbel eşleri evliliğe daha iyi hazırlamak amacıyla giderek daha karmaşık ve çok yönlü bir hale gelmiştir.

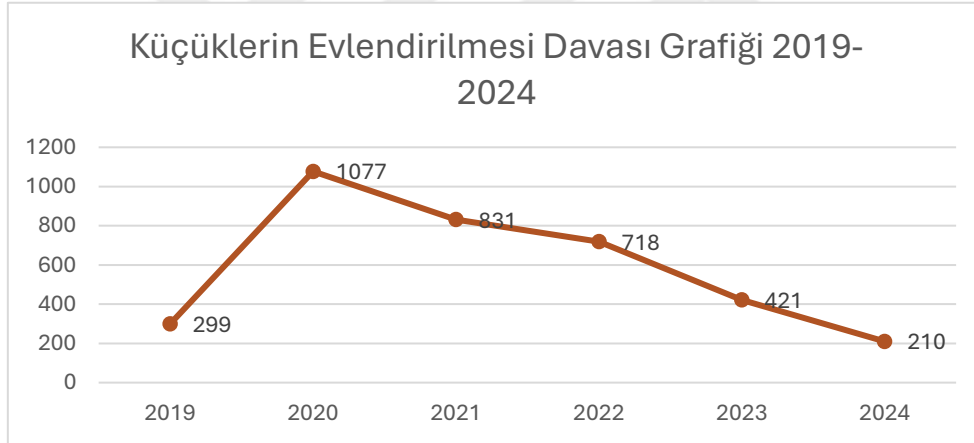
Tablo 9: Bondowoso Dini Mahkemesinde SIDIKA Uygulamasının uygulanmasından Önce ve Sonra Küçüklerin Evlendirilmesi Başvurularında Hizmet Akışındaki Farklılıklar

Kaynak: Bondowoso Dinî Mahkemesi Web Sitesinden Erişilmiştir.

Grafik 4: SIDIKA Uygulamasının Sonrası Küçüklerin Evlendirilmesi Başvuru Grafiği (Mayıs-Aralık 2023)

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafik 5: SIDIKA Uygunluk Testi Uygulanmasının Uygulanmasından Sonra Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarının Yıllık Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafikteki rakamlar, 2019'dan 2024'e kadar küçük yaşta evliliklerin sayıca azalmakta olduğunu göstermektedir. Bu durumda, Bondowoso Dinî Mahkemesi tarafından tasarlanan SIDIKA uygulamasına entegre edilen Uygunluk Testi yeniliğinin, Bondowoso İlçesi'nde küçüklerin evlendirilmesi davalarının azaltılmasında oldukça etkili olduğu söylenebilir. Bondowoso Dinî Mahkemesi, küçüklerin evlendirilmesi başvurusu için uygunluk testinin sonuçlarını, küçüklerin evlendirilmesi başvurusu yaparken ek

gereksinimler arasında değerlendirmektedir. Kklerin evlendirilmesi için uygunluk testi, yalnızca kklerin evlendirilmesi davalarının sayısını azaltma çabası değil, aynı zamanda aday çiftlerin hazır olup olmadığını gösterme ve evlilikte hem gelin hem de damadı muhtemel olumsuz sonuçlardan koruma amacı gütmektedir. Ayrıca, evlenmeden önce aday çiftin, evlilik hayatına dair hüküm ve görüşlere sahip olmalarını sağlamaktadır. Perma No. 5/2019'un uygulanmasında, Bondowoso Dinî Mahkemesi hakimi Kklerin Evliliğe Uygunluk Testi Uygulamasını oluşturmuştur. Bu bağlamda, Bondowoso Dinî Mahkemesi hakiminin kklerin evlendirilmesinin sayısını azaltma yönündeki taahhüdü hatırlanmalı ve buna uygun hareket ettiğine dikkat edilmelidir. Ayrıca, bu taahhüt hem aday çiftin ebeveynlerine hem de aday çiftlerin kendilerine yönelik bir göstergedir. Bu taahhüdü kanıtlamak amacıyla, aday çiftlerin ebeveynlerinin, Bondowoso Dinî Mahkemesi'ne yapılan Kklerin evlendirilmesi başvurusuyla ilgili sorumluluk alacaklarına dair taahhütte bulunduklarını gösteren bir beyanname doldurmaları da gerekmektedir.

TAHAHHÜT BEYANI

Biz, aşağıda imzası bulunanlar:

1. Adı :
Görevi : Müstakbal Koca
Beyan :
1. Eşimle evlenmem durumunda, eşimin ve gelecekteki çocuklarımızın ev ihtiyaçlarını karşılamak için tembellik yapmaksızın özveriyle çalışacağıma taahhüt ediyorum.
2. Evlilikten sonra en az iki (2) yıl boyunca veya en küçük çocuğumuz iki (2) yaşına ulaşana kadar eşimden (herhangi bir sebeple) boşanma talebinde bulunmayacağıma söz veriyorum.
2. Adı :
Görevi : Müstakbal Eş
Beyan :
1. Kocamla evlenmem durumunda, kendisine karşı itaatkâr ve uyumlu olacağıma (belirleyeceği ikametgâha taşınmak da dahil) taahhüt ediyorum.
2. Evlilikten sonra en az iki (2) yıl boyunca veya en küçük çocuğumuz iki (2) yaşına ulaşana kadar kocamdan (herhangi bir nedenle) boşanma talebinde bulunmayacağıma söz veriyorum.
3. Adı :
Görevi : Müstakbel Kocanın Velisi
Beyan :
1. Oğlumun müstakbel eşiyle evlenmesi durumunda, evliliklerinin sürekliliğini ve uyumunu sağlamak için kendilerine yardımcı olacağıma ve rehberlik edeceğime taahhüt ediyorum.
2. Oğlumu, eşi ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere özveriyle çalışmaya teşvik edeceğime ve destekleyeceğime söz veriyorum.
3. Oğlumun evliliğinde boşanmanın gerçekleşmemesi için her türlü çabayı göstereceğime taahhüt ediyorum.
4. Adı :
Görevi : Müstakbel Eşinin Velisi
Beyan :
1. Kızımın müstakbel kocasıyla evlenmesi durumunda, evliliklerinin sürekliliğini ve uyumunu sağlamak için kendilerine yardımcı olacağıma ve rehberlik edeceğime taahhüt ediyorum.
2. Kızımı kocasına karşı itaatkâr ve uyumlu olması konusunda teşvik edeceğime ve destekleyeceğime söz veriyorum.
3. Kızımın evliliğinde boşanmanın gerçekleşmemesi için her türlü çabayı göstereceğime taahhüt ediyorum.

Bu beyan, tam bilinç ve herhangi bir tarafın zorlaması olmaksızın yapılmıştır.

Bondowoso, 7 Temmuz 2024

Müstakbel Koca Müstakbel Eş

Müstakbel Kocanın Velisi

Müstakbel Eşinin Velisi

Görsel 10: Küçüklerin Evlendirilmesi Davalarında Ebeveynler ve Her İki Aday Gelin İçin Beyanname

Kaynak: Bondowoso Dinî Mahkemesi Web Sitesinden Erişilmiştir.

Bondowoso Dinî Mahkemesi, hem aday gelinlerin hem de damatların küçüklerin evlendirilmesi uygunluk testine tabi olmalarını zorunlu kılmaktadır. Uygunluk testini geçmeyen adaylar için küçüklerin evlendirilmesi başvurusu işleme alınmamaktadır. Küçüklerin evlendirilmesi uygunluk testinin uygulanması, aday gelinler ve damatların Bondowoso Dinî Mahkemesi'ne küçüklerin evlendirilmesi başvurusu için geldiklerinde

gerçekleştirilmektedir. Mahkeme, tarafların küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunurken kararlarını daha iyi değerlendirebilmelerini ummaktadır. Hem aday gelinlerin hem de damatların evlilik hayatının dinamiklerini anlamaları beklenmekte ve bu uygunluk değerlendirmesi sayesinde başvuruda bulunan hiçbir tarafın gelecekte boşanma yaşamaması temenni edilmektedir. Küçüklerin evlendirilmesi uygunluk testinin uygulanması şu ana kadar yalnızca Bondowoso Dinî Mahkemesi'nde gerçekleştirilmiştir ve araştırmacılar, Bondowoso Dinî Mahkemesi tarafından ortaya konan bu yenilikçi yaklaşımın diğer Dinî Mahkemeler için de bir referans olabileceğini ummaktadır (Laila, 2024).

SIDIKA Uygulaması Uygunluk Testinde, küçüklerin evlendirilmesi başvurusunda bulunan adaylar aşağıdaki maddeler halinde saydığımız hususlar bakımından değerlendirilmeye tabi tutulmaktadır. Bu değerlendirmeler dikkatle incelendiğinde hakim tarafından verilecek karara ilişkin de rehber niteliği taşımaktadır: (Laila, 2024).

- a. Her bir aday gelin ve damadın evlilikle ilgili genel bilgi, eşlerin hak ve yükümlülükleri gibi temel yetenekler.
- b. Aday gelin ve damadın bir yuva kurmaya yönelik olgunluk ve hazır bulunuşluk halleri;
- c. Aday gelin ve damadın erken yaşta evliliğin psikolojik ve fiziksel etkileri konusunda bilgi düzeyleri.
- ç. Aday gelin ve damadın, küçüklerin evlenmesi evliliklerin eğitim sürecinin devamı üzerindeki sonuçları ve etkileri hakkında anlayışları.
- d. Aday gelin ve damadın ekonomik durumları, bağımsızlık ve öz güvenlerinin bir evi kurma yeteneklerini değerlendirmeleri.
- e. Erken yaşta evliliğin sağlık üzerindeki riskleri ve etkileri.
- f. Ev içi problemleri çözme ve yönetme konusunda duygusal denge ve yönetim yetenekleri.
- g. Sosyal çevrenin taleplerine uyum sağlama yetenekleri.

2.3.4.1. SIDIKA Uygunluk Testi Sonuçları

Müstakbel eş ve damat için uygunluk testi soruları

Soru Numarası	İndikatörler
1-5	Evlilik, eşlerin sorumlulukları hakkında bilgi
6-10	Aile hayatına hazırlık
11-15	Eğitim üzerindeki etkisi
16-20	Sağlık üzerindeki etkisi
21-25	Psikolojik etki
26-30	Uyum ve sosyal açıdan etki

Görsel 11: SIDIKA Uygunluk Testi Soruları

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Aday gelin ve damat, yukarıda belirtilen tüm soruları yanıtladıktan sonra uygunluk testinin sonuçları otomatik olarak ortaya çıkacaktır. Görülebilir uygunluk testi sonuçları, bir sayı puanı şeklinde sunulmaktadır.

AÇIKLAMA	TOPLAM PUAN	Test Puanı Aralığı
ÇOK AZ ANLAMA	0-5	0-24
AZ ANLAMA	5-11	25-44
YETERLİ DÜZEYDE ANLAMA	12-17	45-63
ANLAMA	18-23	64-84
ÇOK İYİ DÜZEYDE ANLAMA	24-30	85-100

PUAN	AÇIKLAMA
0/1	ÇOK AZ ANLAMA
2	AZ ANLAMA
3	YETERLİ DÜZEYDE ANLAMA
4	ANLAMA
5	ÇOK İYİ DÜZEYDE ANLAMA

Görsel 12: Uygulanabilirlik Testinin Sonuçlarının Açıklaması

Kaynak: Laila (2024).

Yukarıdaki puanlama sonuçları, aday gelin ve damadın evlilik süreçlerinin etkilerini ve risklerini ne derece anladıklarını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Uygunluk testinin sonuçları, memur tarafından aday gelin ve damada verilerek duruşmaya getirilmeleri sağlanacaktır. 2023 yılında bu uygunluk testi ile Bondowoso Dinî Mahkemesi 416 küçük yaşta evlilik davasını karara bağlamıştır. Oysa bu sayı 2020 yılında 1045'tir (Laila, 2024). Uygunluk testi sonuçları, hakim tarafından aday gelin ve damat ile onların ebeveynlerine duruşma sırasında verilecek tavsiyelerde bir kıstas olarak kullanılacaktır.

MÜSTAKBEL GELİN VE DAMAT İÇİN EVLİLİK MUAFİYETİ UYGUNLUK TESTİ SONUÇLARI

Başvuru Sahibinin Adı	: Muallimin Bin Janawi
Dava Numarası	: 0442/PP/PA.Bdw/2023
Müstakbel Gelinin Adı	: Rodiatul Andawiya AG bin Mualim
Başvuru Sahibinin Çocuğunun Yaşı	: 16
Test Tarihi	: 25/07/23
Doğru Yanıtlar	: 20/30
Uygunluk Testi Puanı:	: 60

NO	ASPEKT	AÇIKLAMA	Puan
1	Genel Yeterlilik	Evlilik, sorumluluklar ve eşlerin görevleri hakkında bilgi edinme konusundaki temel bireysel yeterlilik.	2
2	Evliliğe Hazırlık	Bireyin yeterlilik düzeyi, evlenme motivasyonu, özgüven ve bağımsızlık gibi unsurları içerir.	1
3	Eğitim Üzerindeki Etki	Bireyin yeterlilik düzeyi, erken evliliğin etkileri ve sonuçlarına dair farkındalığı içerir.	5
4	Sağlık Üzerindeki Etki	Bireyin yeterlilik düzeyi, erken evlilikle ilişkilendirilen sağlık etkileri ve sağlıkla ilgili sonuçlar hakkında bilgi sahibidir.	5
5	Psikolojik Etki	Bireyin yeterlilik düzeyi, duygusal denge, duyguları yönetme ve evlilik sorunlarını çözerken duyguları orantılı bir şekilde ifade etme ile ilgilidir.	3
6	Uyum ve Sosyal Etki	Bireyin aşağıdaki göstergelerdeki yeterlilik düzeyi: 1. Problem Çözme: Evlilik ve aile sorunlarını çözmek için yöntemler ve stratejiler bulma çabası. 2. Karar Verme: Verilen bir durumda gerekli eylemleri, ilişkili riskleri dikkate alarak alma yeteneği. 3. İşbirliği: Evdeki hak ve sorumlulukları yerine getirirken etkili bir şekilde işbirliği yapabilme yeteneği. 4. Sosyal Uyum: Çevrenin taleplerine uyum sağlama yeteneği.	4
Toplam Puan			20

AÇIKLAMA	TOPLAM PUAN	Test Score Range
ÇOK AZ ANLAMA	0-5	0-24
AZ ANLAMA	5-11	25-44
YETERLİ DÜZEYDE ANLAMA	12-17	45-63
ANLAMA	18-23	64-84
ÇOK İYİ DÜZEYDE ANLAMA	24-30	85-100

PUAN	AÇIKLAMA
0/1	ÇOK AZ ANLAMA
2	AZ ANLAMA
3	YETERLİ DÜZEYDE ANLAMA
4	ANLAMA
5	ÇOK İYİ DÜZEYDE ANLAMA

SONUÇ:

Uygunluk Testi sonuçlarına göre, adı: Rodiatul Andawiya AG, soyadı: Muallim, evlilikle ilgili riskleri anladığı sonucuna varılmıştır.

Uygulayıcı

Onaylanmıştır,
Bondowoso, 25 Temmuz 2023
Yazman

Görevli

Sugeng Hariyadi,S.H

Görsel 13: SIDIKA Uygulanabilirlik Testi Sonuçları

Kaynak: Atik Yuliana (2024).

2.3.4.2. SIDIKA Uygunluk Testi Uygulamasının Amacı

Bondowoso Dinî Mahkemesi'nin web sitesine göre, SIDIKA Uygunluk Testi Uygulamasının amacı, küçüklerin evlendirilmesi için uygunluk testinin, aday eşler ve aday eşlerin ebeveynleri/vasilerinin erken yaşta evliliğin riskleri hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Bu muhtemel riskler şu şekildedir (Uji Kelayakan Dispensasi Kawin (SIDIKA), n.d.):

- a. Küçüklerin evlendirilmesi gerçekleştiğinde çocukların eğitimlerinin durma olasılığı.
- b. Çocukların 12 yıllık zorunlu eğitim programına devamlarının engellenmesi.
- c. Çocuğun üreme organlarının hazır olmaması.
- ç. Erken yaşta evliliğin çocuğun ekonomik, sosyal ve psikolojik yönler üzerinde etkisi.
- d. Küçüklerin Evlendirilmesi başvurusunun, anlaşmazlıklar ve aile içi şiddet potansiyeli yaratma riski.

SONUÇ

Bu çalışmada küçüklerin evlendirilmesi altında yatan faktörlerin kapsamlı bir analizi sunulmuş, hakimlerin küçüklerin evlendirilmesi davalarında dikkate aldığı hukuki değerlendirmeler incelenmiş ve Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesi oranlarındaki kayda değer düşüğe katkı sağlayan unsurlar belirlenmiştir. Araştırmanın küçük yaşta evliliklerin azaltılmasında Bondowoso İlçe Hükümeti ve Dini Mahkemesi'nin kayda değer bir mesafe aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Bulgular, Bondowoso bölgesinde küçüklerin evlendirilmesine yol açan temel faktörlerin kültürel gelenekler, özellikle de Bondowoso sakinlerinin çocuklarını küçüklerin evlendirilmesi nişanlama ve evlendirme alışkanlığı olduğunu göstermektedir. Nişan faktörünün yanı sıra, zinadan kaçınma faktörü, Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesine neden olan ikinci en yaygın faktördür. Küçüklerin evlendirilmesi davalarını karara bağlarken hâkimler hukuka uygun hareket etmek zorundadır. Küçüklerin evlendirilmesi başvuruları, yalnızca başvuru sırasında tüm şartların yerine getirilmesi durumunda kabul edilmektedir. Hâkimler, duruşma sırasında sunulan kanıt ve olguları dikkate alır. Bu kapsamda, evliliğin çocuğun kendi isteğiyle gerçekleştiğine, ebeveynlerin arzusu olmadığına dair teyit, Dini İşler Bürosu'ndan (KUA) alınan bir ret yazısı, Sosyal Hizmetler ve Sağlık Bakanlıklarından alınan ve evlenmek isteyen çiftin uygunluğunu onaylayan tavsiye yazıları ile SIDIKA uygunluk testi sonuçları incelenmektedir. Ayrıca hâkimler evlilik neticesinde hem taraflar ve hem de kamu için oluşabilecek yararı ve zarar unsurlarını da değerlendirmektedir.

Hakimler, acil durumları da dikkate almaktadır. Evlenmek isteyen gelin adayının hamile olması ya da çocukların evlenmemeleri durumunda dini normları ihlal edebileceklerine dair endişeler bu durumlar arasında yer alır. Genellikle kabul edilen başvurular, çocukların yaşlarının yasal evlilik yaşına (19) yakın olduğu durumları içermektedir. Diğer bir değerlendirme unsuru, çiftin nişanlılık süresinin uzunluğudur. Zira daha uzun bir nişanlılık dönemi, bireylerin birbirlerini daha iyi tanımalarına olanak tanır. Ekonomik faktörler de değerlendirilmekte olup hâkim, çiftin özellikle Bondowoso bölgesi bağlamında bir aileyi geçindirebilecek yeterli mali istikrara sahip olup olmadığını incelenmektedir. Çiftin ebeveynlerinin durumu da önemli bir değerlendirme kriteridir. Nitekim hakimler, genellikle ebeveynlerin çiftin gelecekte istikrarlı ve uyumlu bir aile

hayatı kurmalarına yardımcı olmak amacıyla mali destek ve rehberlik sağlayacaklarına dair taahhüt verdikleri başvuruları onaylamaktadır.

Bu çalışma, Bondowoso Dini Mahkemesi'ne yapılan küçüklerin evlendirilmesi başvurularındaki düşüşün, mahkeme tarafından uygulamaya konulan yenilikçi stratejilerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Bondowoso Dini Mahkemesi ile Bondowoso İlçe Hükümeti arasındaki iş birliği, bu başarının elde edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bondowoso Dini Mahkemesi'nin yetkisi kararların alınmasıyla sınırlı olup İlçe Hükümeti sahada takip işlemlerinin gerçekleştirilmesinden sorumludur. Bondowoso Dini Mahkemesi, Bondowoso halkını eğitmek amacıyla toplum ve din liderleriyle iş birliği yapmıştır. Toplumun bu liderlere duyduğu yüksek güven göz önüne alındığında, onların katılımıyla küçük yaşta evliliklerin sonuçlarına ilişkin farkındalık oluşturmak daha kolay ve etkili hale gelmektedir.

Bondowoso Dini Mahkemesi ile Bondowoso İlçe Hükümeti arasında imzalanan Mutabakat Zaptı (MoU) ve İş Birliği Anlaşmaları (PKS) çerçevesinde arttırılan prosedürün karmaşıklığı ve uzunluğu, evlenecek çiftlerin evliliğe ilişkin sınırlı anlayışını veya farkındalık eksikliğini gösteren düşük uygunluk testi puanları ve bunların hakimlerin aldıkları karara doğrudan etkisi de küçük yaşta evliliklerin azalmasındaki önemli faktörler arasında yer alır.

Öneriler

Sonuç yukarıda belirtilen sonuçlara dayanarak çocuk yaşta evliliklerin azaltılmasına yönelik stratejileri ele alan paydaşlara aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Bondowoso Dini Mahkemesi ile Bondowoso İlçe Hükümeti arasında imzalanan Mutabakat Zaptı (MoU) ve İş Birliği Anlaşması (PKS), Bondowoso bölgesindeki küçüklerin evlendirilmesini azaltılmasında son derece etkili olmuştur. Ancak, MoU ve PKS yalnızca üç yıl geçerlidir. Bu nedenle, Bondowoso Dini Mahkemesi'nin Bondowoso İlçe Hükümeti ile iş birliği içinde MoU ve PKS'yi uzatması önerilmektedir.
2. MoU ve PKS'nin toplum içinde etkili olmasını sağlamak için Bölgesel Hükümet, küçük yaşta evliliklerin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla diğer dış paydaşlarla iş birliği içinde stratejik ve ortak bir plan geliştirmelidir.

3. Bondowoso Dini Mahkemesi, küçüklerin evlendirilmesi etkileri konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla toplum liderleri ve dinî şahsiyetlerle iş birliği takdire şayandır. Bununla birlikte bu işbirliği ve iletişimi daha güçlendirmelidir.
4. Ayrıca, SIDIKA Uygunluk Testi'nin uygulanması, yargıçlar için duruşmalar sırasında ve potansiyel çiftler için önemli faydalar sağlamış, onların evlilik için hazır olup olmadıklarını ve bu kararın olası sonuçlarını değerlendirmelerine ve anlamalarına olanak tanımıştır. Bondowoso Dini Mahkemesi tarafından getirilen yenilikler, küçüklerin evlendirilmesi yaygınlığını azaltmaya yönelik çabalarında diğer Dini Mahkemeleri için bir model ve öneri olarak hizmet edebilir.

KAYNAKÇA

- Administrator. (2014). *Upacara Perkawinan Adat Jawa*. Dinas Kebudayaan DI Yogyakarta. Erişim 25 Haziran 2024. <https://budaya.jogjaprovo.go.id/artikel/detail/319-upacara-perkawinan--adat-jawa>
- Administrator. (2020a). *Akta Kelahiran Anak Kini Bisa Dibuak tanpa Buku Nikah*. Dinas Kependudukan Dan Pencatatan Sipil NTB. Erişim 25 Haziran 2024. <https://lombokpost.jawapos.com/ntb/1502776802/akta-kelahiran-anak-kini-bisa-dibuak-tanpa-buku-nikah>
- Administrator. (2020b). *Cara Mengurus Akta Kelahiran Anak di Luar Kawin*. Dinas Kependudukan Dan Pencatatan Sipil. Erişim 20 Temmuz 2024. <https://disdukcapil.endekab.go.id/dukcapil/2020-11-08-02-40-07/tentang-adminduk/310-cara-mengurus-akta-kelahiran-anak-di-luar-kawin>
- Administrator. (2023a). *MoU dan PKS Pengadilan Agama Bondowoso*. Pengadilan Agama Bondowoso. Erişim 10 Mayıs 2024. <https://pa-bondowoso.go.id/mou-dan-pks/>
- Administrator. (2023b). *Tim Percepatan Penanganan Stunting Gelar Pertemuan di Kantor Camat Mpunda*. Badan Riset Dan Inovasi Daerah Kota Bima. Erişim 15 Mayıs 2024. <https://brida.bimakota.go.id/>
- Administrator. (2024). *Upah Minimum Provinsi (UMP) Tahun 2024*. Kementerian Ketenagakerjaan Republik Indonesia. Erişim 4 Nisan 2024. <https://satudata.kemnaker.go.id/data/kumpulan-data/1611>
- Afrianti, D., Rahman, F., Ramlah, R., & Aggraini, D. (2023). Implementasi Undang Undang Nomor 16 Tahun 2019 Perubahan atas Undang-Undang Perkawinan Nomor 1 Tahun 1974 Tentang Pernikahan di Bawah Umur. *JMPIS Jurnal Manajemen Pendidikan Dan Ilmu Sosial*, 4(2), 715–724. <https://doi.org/https://doi.org/10.38035/jmpis.v4i2.1661>
- Agama, P. B. (2021). *Alur dan Syarat Pengajuan Dispensasi Kawin*. Pengadilan Agama Bondowoso. Erişim 20 Mayıs 2024. <https://pa-bondowoso.go.id/alur-dan-syarat-pengajuan-dispensasi-kawin/>
- Ahmed, S., Khan, S., Alia, M., & Noushad, S. (2013). Psychological Impact Evaluation of Early Marriages. *International Journal of Endorsing Health Science Research*, 1(2). <https://doi.org/https://doi.org/10.29052/IJEHSR.v1.i2.2013.84-86>
- Alerida, R. (2017). *Perlindungan Anak Hasil Zina Menurut Persepektif Hukum Islam Dan Hukum Positif*. 51.
- Arifianto, H. (2023, January 30). *1.923 Pasangan di Bondowoso Bercerai pada 2023, Kebanyakan Diajukan Istri*. Liputan 6. Erişim 3 Ekim 2024. <https://www.liputan6.com/surabaya/read/5193090/1923-pasangan-di-bondowoso-bercerai-pada-2023-kebanyakan-diajukan-istri>

- Asrofi. (n.d.). *Penetapan Asal Usul Anak*. Pengadilan Agama Mojokerto. Erişim 3 Ekim 2024. <http://www.pa-mojokerto.go.id/prosedur-berperkara/panjar-biaya-perkara/9-berita/263-pengambilan-sumpah-jabatan-dan-pelantikan-panitera-pengganti-pengadilan-agama-mojokerto-2016.html>
- Astuti, A. A. (2020). *Dampak Pernikahan Usia Dini Terhadap Pendidikan Anak di Desa Tatakarya Kec. Abung Surakarta Kab. Lampung Utara* [Institut Agama Islam Negeri (IAIN) METRO]. <https://repository.metrouniv.ac.id/id/eprint/3987/>
- Ayudha, M. D., Herowati, D., & Rochmat, T. N. (2023). Does Age of First Marriage Affect Stunting? (Ecological Analysis of the 2021 Family Data Collection and 2022 Nutritional Status Survey). *Jurnal Aisyah: Jurnal Ilmu Kesehatan*, 8(3), 1639–1649. <https://doi.org/10.30604/jika.v8i3.2237>
- Bangka Belitung Hari Ini. (2022). *Pernikahan Sirri Anak Dibawah Umur*. Erişim 5 Haziran 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=2OEptQILo1k>
- Batubara, Y. P. (2021). *Putusan NO (Niet Ontvankelijke Verklaard): Berbagai Macam Cacat Formil yang Melekat pada Gugatan*. Kementerian Keuangan Republik Indonesia. Erişim 25 Haziran 2024. <https://www.djkn.kemenkeu.go.id/kpknl-manado/baca-artikel/13958/Putusan-NO-Niet-Ontvankelijke-Verklaard-Berbagai-Macam-Cacat-Formil-yang-Melekat-pada-Gugatan.html>
- Bemmelen, S. T. Van, & Grijns, M. (2018). Relevansi Kajian Hukum Adat: Kasus Perkawinan Anak Dari Masa Ke Masa. *MIMBAR HUKUM*, 30(3), 516–543. <https://jurnal.ugm.ac.id/jmh/article/view/38093/23955>
- Choirurroziqin, M. (2020). Analisis Putusan Perkara Dispensasi Nikah Tahun 2018 Ditinjau Dari Fiqh Madzhab Syafi'i (Studi di Pengadilan Agama Kabupaten Malang). *SAKINA: Journal of Family Studies*, 4(3), 1–14. <http://urj.uin-malang.ac.id/index.php/jfs>
- Dahriah, Jabbar, A., & Rusdi, M. (2020). Strategi Pemerintah Dalam Meminimalisir Pernikahan Dini Di Kecamatan Maritengngae Kabupaten Sidenreng Rappang. *PRAJA: Jurnal Ilmiah Pemerintahan*, 88(3), 163–172. <https://doi.org/https://doi.org/10.55678/prj.v8i3.291>
- Darondos, S. (2014). Perkawinan Anak Di Bawah Umur Dan Akibat Hukumnya. *Lex Societatis*, II (4), 51–58. <https://doi.org/https://doi.org/10.35796/les.v2i4.4670>
- Dewi, A. P. (2023). *Badilag: Kabupaten Malang tertinggi dispensasi kawin pada 2022*. ANTARA Kantor Berita Indonesia. Erişim 10 Mart 2024. <https://www.antaranews.com/berita/3366522/badilag-kabupaten-malang-tertinggi-dispensasi-kawin-pada-2022>
- Dzulfikri, A. (2019). *Strategi Kantor Urusan Agama (KUA) Dalam Menanggulangi Kasus Pernikahan Dini Pasca Peneteapan Undang-Undang Nomor 16 Tahun 2019 Tentang Perkawinan (Study Kasus KUA Kecamatan Bondowoso Kabupaten Bondowoso)* [UIN Jember]. <http://digilib.uinkhas.ac.id/31690/1/Ahmad>

- Fatma, Y. (2019). Batasan Usia Perkawinan Dalam Hukum Keluarga Islam (Perbandingan Antar Negara Muslim: Turki, Pakistan, Maroko dan Indonesia). *Jurnal Ilmiah Syari'ah*, 18(2), 118–135.
- Hadiati, M., & Brilianci, O. (2023). Analisis Alasan Mendesak dalam Penetapan Dispensasi Perkawinan Anak Pada Putusan Pengadilan Cilegon Nomor 32/Pdt. P/2019/Pa. Clg. *UNES Law Review*, 6(1), 3663–3671. <https://doi.org/https://doi.org/10.31933/unesrev.v6i1.1167>
- Hadrian, E., & Hakim, L. (2020). *Hukum Acara Perdata Di Indonesia: Permasalahan Eksekusi dan Mediasi* (1st ed.). Deepublish. [http://repository.ubharajaya.ac.id/6311/1/Buku Hukum Acara Perdata di Indonesia.pdf](http://repository.ubharajaya.ac.id/6311/1/Buku%20Hukum%20Acara%20Perdata%20di%20Indonesia.pdf)
- Hakim, A. (2023). Fenomena Perkawinan Di Bawah Umur: Penyebab Dan Dampak. *Usroh: Jurnal Hukum Keluarga Islam*, 7(1), 60–75. <https://doi.org/10.19109/ujhki.v7i1.17926>
- Hakim, I. R. (2017). *Pertimbangan Hakim Terhadap Penetapan Dispensasi Kawin Di Pengadilan Agama Pacitan Pada Tahun 2016* [Institut Agama Islam Negeri (IAIN) Ponorogo]. <https://etheses.iainponorogo.ac.id/1942/>
- Handayani, V. T., & Rofii, M. S. (2023). Evaluasi Kebijakan Pencegahan Perkawinan Anak Melalui Program Strategi Nasional Pencegahan Perkawinan Anak (Stranas PPA). *Jurnal Administrasi Publik*, 9(April), 1–16. <https://doi.org/https://doi.org/10.26618/kjap.v9i1.10159>
- Hanifah, N. A. A., & Stefani, M. (2022). Hubungan Pernikahan Usia Dini dengan Angka Kejadian Stunting pada Balita di Kelurahan Mekarsari. *Jurnal Gizi Ilmiah (JGI)*, 9(3), 32–41. <https://doi.org/https://doi.org/10.46233/jgi.v9i3.819>
- Harahap, Y. (2019). *Hukum acara perdata tentang Gugatan persidangan penyitaan pembuktian dan putusan pengadilan Edisi Kedua* (Tarmizi (Ed.)). Sinar Grafika.
- Hasanah, Y. M., & Jabar, C. S. A. (2017). Evaluasi Program Wajib Belajar 12 Tahun Pemerintah Daerah Kota Yogyakarta. *Jurnal Akuntabilitas Manajemen Pendidikan*, 5(2), 228–239. <https://journal.uny.ac.id/index.php/jamp/article/view/8546/9798>
- Hidatilah, I., & Bastian, Z. (2022). Tradisi Kawin Gantung di Jawa Barat dalam Perspektif Perlindungan Hak Anak di Bawah Umur. *Journal of Law, Society, and Civilization*, 10(1), 33–46. <https://doi.org/10.20961/jolsic.v10i1.57538>
- Hikmah, N. (2019). Faktor-Faktor Yang Menyebabkan Terjadinya Pernikahan Dini Di Desa Muara Wis Kecamatan Muara Wis Kabupaten Kutai Kartanegara. *Jurnal Pembangunan Sosial*, 7(1), 261–272. <https://ejournal.ps.fisip-unmul.ac.id/site/?p=1235>

- Ihsan, M. (2021). *Pertimbangan Hakim Dalam Mengabulkan Permohonan Dispensasi Kawin (Studi Kasus di Mahkamah Syar'iyah Sigli)* [UIN Ar-Raniry Banda Aceh]. <https://repository.ar-raniry.ac.id/id/eprint/20163/>
- Ijal, M. (2022, September 20). *Delapan Bulan 1.888 Pasangan di Bondowoso Cerai, Dipicu Ekonomi dan KDRT*. Radar Jember Jawa Pos. Erişim 10 Ağustos 2024. <https://radarjember.jawapos.com/bondowoso/791118687/delapan-bulan-1888-pasangan-di-bondowoso-cerai-dipicu-ekonomi-dan-kdrt>
- İlham. (2014). *Belum 19 Tahun, Organ Reproduksi Perempuan Masih Rentan*. Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Erişim 10 Ağustos 2024. <https://www.mkri.id/index.php?page=web.Berita&id=10234>
- Indriyana, A. A., R, R., & J, J. (2022). Keabsahan Ayah Biologis Sebagai Wali Nikah Terhadap Anak Zina Setelah Berlakunya Kompilasi Hukum Islam (Studi Kasus di Kecamatan Cot Girek Kabupaten Aceh Utara). *Jurnal Ilmiah Mahasiswa Fakultas Hukum Universitas Malikussaleh*, 5(2), 110–119. <https://doi.org/10.29103/jimfh.v5i2.7502>
- Kamila, N., Sunariyah, A., Hipni, M., Mawardi, I., & Madura, U. T. (2024). Dampak pernikahan dini terhadap manajemen keuangan keluarga dalam islam. *USRAH: Jurnal Hukum Keluarga Islam*, 5(2), 256–268.
- Karim, A. (2021). Penyuluhan Hukum Tentang Pentingnya Akta Kelahiran Bagi Anak Sebagai Warga Negara. *Jurnal Ilmiah Padma Sri Kreshna*, 3(1), 1–8. <https://doi.org/10.37631/psk.v3i1.395>
- Khakim, L., & Thobroni, A. (2019). Faktor Penyebab Perkawinan di Bawah Umur dalam Tinjauan Maqashid Syariah. *Conference on Islamic Studies (CoIS)*, 121–130. <https://jurnal.unissula.ac.id>
- Laila, N. A. Z. (2024). *Efektivitas Tes Uji Kelayakan Dalam Permohonan Dispensasi Kawin Di Pengadilan Agama Bondowoso Kelas 1A* [UIN Kiai Haji Achmad Siddiq Jember]. http://digilib.uinkhas.ac.id/33719/1/Nadia_Ainun_Zulfa_Laila_201102010045.pdf
- Layyinah, K., Sunariyah, A., Hipni, M., Mawardi, I., & Madura, U. T. (2024). Problematika pernikahan dini terhadap kesejahteraan ekonomi keluarga dalam pespektif ekonomi syariah. *USRAH: Jurnal Hukum Keluarga Islam*, 5(2), 269–284.
- Lestari, Y. (2022). Tindakan Penyalahgunaan Nikah Siri Menurut Ketentuan Hukum Pidana. *Bhirawa Law Journal*, 3(2), 156–163.
- Mahkamah Agung Republik Indonesia. (n.d.). *Reglemen Indonesia Yang Diperbaharui (Het Herziene Indonesisch Regelement)* (p. 3). Mahkamah Agung Republik Indonesia.
- Mahkamah Agung Republik Indonesia. (2007). *Himpunan Surat Edaran Mahkamah Agung (SEMA) dan Peraturan Mahkamah Agung (PERMA) Republik Indonesia*

- Tahun 1951-2007. Mahkamah Agung Republik Indonesia. Erişim 12 Ocak 2024.
<https://perpustakaan.mahkamahagung.go.id/assets/resource/ebook/28.pdf>
- Mahkamah Agung Republik Indonesia. (2010). *Pedoman Pelaksanaan Tugas dan Administrasi Peradilan Agama* (II). Mahkamah Agung Republik Indonesia. Erişim 12 Ocak 2024.
[https://perpustakaan.mahkamahagung.go.id/assets/resource/ebook/Pedoman Pelaksanaan Tugas dan Administrasi Peradilan Agama.pdf](https://perpustakaan.mahkamahagung.go.id/assets/resource/ebook/Pedoman%20Pelaksana%20Tugas%20dan%20Administrasi%20Peradilan%20Agama.pdf)
- Mufarida, B. (2023). 4 Provinsi Ini Catatkan Angka Dispensasi Nikah Tertinggi di Indonesia. Sindonews.Com. Erişim 12 Ocak 2024.
<https://nasional.sindonews.com/read/1003441/15/4-provinsi-ini-catatkan-angka-dispensasi-nikah-tertinggi-di-indonesia-1674468077>
- Nahdiyanti, Yunus, A., & Qamar, N. (2021). Implementasi Perubahan Kebijakan Batas Usia Perkawinan Terhadap Perkawinan Di Bawah Umur. *Journal of Lex Generalis*, 2(1), 116–128.
- Nanda, D., Adnyani, N. K. S., & Sanjaya, D. B. (2023). Implikasi Pemberian Dispensasi Perkawinan Terhadap Perkawinan Anak Di Bawah Umur Menurut Undang-(Studi Kasus Di Pengadilan Agama Singaraja). *Ilmu Hukum Sui Generis*, 3(April), 24–35.
- Ningrum, E. (n.d.). *Pengembangan Sumber Daya Manusia Bidang Pendidikan*.
- Ningrum, R. W. K., & Anjarwati. (2021). Dampak pernikahan dini pada remaja putri (Impact of early marriage on adolescent women). *Jurnal of Midwifery and Reproduction*, 5(1), 37–45.
- Nurselin, D. S., Zabar, M. A., Reni Nurdianti, & Suyandi..., D. (2021). Analisis Faktor Penyebab dan Dampak Pernikahan Dini di Desa Pakuon Kecamatan Sukaresmi Kabupaten Cianjur. *Proceedings UIN Sunan Gunung Djati Bandung*, 1(32), 133–145.
<https://proceedings.uinsgd.ac.id/index.php/proceedings/article/view/444%0Ahttps://proceedings.uinsgd.ac.id/index.php/proceedings/article/download/444/393>
- Octaviani, F., & Nurwati, N. (2020). Dampak Pernikahan Usia Dini Terhadap Perceraian Di Indonesia. *Jurnal Ilmu Kesejahteraan Sosial Humanitas*, 2(2), 33–52.
<https://journal.unpas.ac.id/index.php/humanitas/article/view/2820>
- Pengadilan Agama Subang. (2024). *Web Binar Penanganan Perkara Dispensasi Kawin & Pencegahan Perkawinan Anak di Peradilan Agama*. Web Binar Penanganan Perkara Dispensasi Kawin & Pencegahan Perkawinan Anak di Peradilan Agama
- Peraturan Mahkamah Agung. (2011). *Himpunan Peraturan Perundang-Undangan Yang Berkaitan Dengan Kompilasi Hukum Islam Serta Pengertian Dalam Pembahasannya*.
- Peraturan Mahkamah Agung. (2021). *Peraturan Mahkamah Agung Republik Indonesia Nomor 5 Tahun 2019 (PERMA Nomor 5 Tahun 2021)* (pp. 1–15).

- Permatasari, I., & Luthfi, M. (2022). Dampak Pernikahan di Bawah Umur terhadap Kesejahteraan Rumah Tangga (Studi Kasus di Desa Trangkil Kecamatan Trangkil Kabupaten Pati). *Journal Of Law*, 1(2), 149–165. <https://doi.org/https://doi.org/10.56322/v1i2.24>
- Prasetya, Y. (2024). Dampak Pernikahan Dini terhadap Sosial dan Ekonomi di Kecamatan Padang Selatan Kota Padang. *Jurnal Pendidikan Tambusi*, 8(1), 8067–8071. <https://doi.org/https://doi.org/10.31004/jptam.v8i1.13602>
- Rahmatillah, S., & Nurlina. (2018). Pencegahan Perkawinan di Bawah Umur (Analisis Terhadap Lembaga Pelaksana Instrumen Hukum di Kec. Blangkejeren Kab. Gayo Lues). *Samarah, Jurnal Hukum Keluarga Dan Hukum Islam*, 2(2), 466–484.
- Rahmawati, S. (2020). Batas Usia Minimal Pernikahan (Studi Komparatif Hukum Islam dan Hukum Positif). *UIN SMH Banten*, 21(1), 1–26. <https://doi.org/https://doi.org/10.37035/syakhsia.v22i1.2918>
- Republik Indonesia. (1974). *Undang-Undang Republik Indonesia tentang Perkawinan (UU Nomor 1 Tahun 1974 Pasal 1)* (pp. 1–39).
- Rumawi, Bgaenda, C., Jiwantara, F., Mulyana, Y., & Latupono, B. (2022). *Hukum acara perdata* (I, Issue April). Widina Bhakti Persada.
- Saifullah. (2019). Upaya Pencegahan Pernikahan Dini Dengan Pemberdayaan Masyarakat Melalui Kegiatan Keagamaan Di Desa Klekean Kecamatan Botolinggo Kabupaten Bondowoso Tahun 2019. *SAMAWA Jurnal Hukum Keluarga Islam*, 1(1), 38–48. <https://doi.org/https://doi.org/10.53948/samawa.v1i1.5>
- Samsudi, M. (2022). *Tiap Lebaran, Tradisi “Ter Ater” Pasangan Tunangan Di Bondowoso Masih Dilestarikan*. Radio Republik Indonesia. Erişim 11 Haziran 2024. <https://rri.co.id/jember/sosial-dan-budaya/1444179/tiap-lebaran-tradisi-ter-ater-pasangan-tunangan-di-bondowoso-masih-dilestarikan>
- Samsudi, M. (2024, October 15). *Jumlah Perceraian Tinggi Didominasi Usia Produktif*. Radio Republik Indonesia. Erişim 11 Haziran 2024. <https://www.rri.co.id/daerah/1047913/jumlah-perceraian-tinggi-didominasi-usia-produktif>
- Sejarah Singkat*. (n.d.). Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Retrieved May 25, 2024, from <https://pa-bondowoso.go.id/tentang-kami/sejarah-singkat/>
- Shabrina, D. (2023). *Perkawinan Siri Anak di Bawah Umur Marak, Tersembunyi dan Tidak Terdata*. Media Indonesia. Erişim 22 Mayıs 2024. https://mediaindonesia.com/humaniora/587494/perkawinan-siri-anak-di-bawah-umur-marak-tersembunyi-dan-tidak-terdata#google_vignette
- Siswosoediro, H. (2008). *Mengurus Surat-surat Kependudukan (Identitas Diri)* (I). Visimedia.

- Sukses Tekan Angka Pernikahan Dini, Hakim Pengadilan Agama Bondowoso Menjadi Narasumber Dalam Webinar.* (2023). Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Erişim 5 Mayıs 2024. <https://pa-bondowoso.go.id/sukses-tekan-angka-pernikahan-dini-hakim-pengadilan-agama-bondowoso-menjadi-narasumber-dalam-webinar/>
- Suprima, S. (2022). Pernikahan Dini Dalam Upaya Menjauhi Zina: Solusi atau Kontroversi? *AL-MANHAJ: Jurnal Hukum Dan Pranata Sosial Islam*, 4(2), 381–390. <https://doi.org/10.37680/almanhaj.v4i2.1716>
- Sutriyono. (2023). Problematika Pernikahan Usia Dini di Kabupaten Bondowoso : Studi Lacak Atas Faktor-Faktor Penyebabnya. *Attractive Innovative Education Journal*, 5(2). <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.51278/aj.v5i2.738>
- Tantimin. (2022). Polemik Meningkatnya Perkawinan Anak: Realitas dan Pencegahannya. *MALEO Law Journal*, 6(1), 15–29. <https://doi.org/https://doi.org/10.56338/mlj.v6i1.2365>
- Tugas Pokok dan Fungsi.* (n.d.). Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Retrieved May 25, 2024, from <https://pa-bondowoso.go.id/profil-pengadilan/tugas-dan-fungsi.html>
- Turut Serta Cegah Pernikahan Dini Pengadilan Agama Bondowoso Menjadi Tuan Rumah Diskusi Penanganan Dispensasi Kawin.* (2023). Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Erişim 25 Mayıs 2024. <https://pa-bondowoso.go.id/turut-serta-cegah-pernikahan-dini-pengadilan-agama-bondowoso-menjadi-tuan-rumah-diskusi-penanganan-dispensasi-kawin/>
- Uji Kelayakan Dispensasi Kawin (SIDIKA).* (n.d.). Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Retrieved May 26, 2024, from Uji Kelayakan Dispensasi Kawin (SIDIKA)
- Ulum, B., & Muzawwir, A. (2023). Analisis Pertimbangan Hakim Lama Pacaran Sebagai Alasan Mendesak Mengabulkan Permohonan Dispensasi Nikah Dini (Study Putusan Nomor: 354/Pdt.P/2022/Pa) Bangkalan. *Al-Ibrah*, 8(2), 92–110. <https://doi.org/https://doi.org/10.61815/alibrah.v8i2.283>
- Ummi Persameda dan Bunda Kespro di Bondowoso.* (2016). JIPPJATIM. Erişim 10 Mayıs 2024. <https://jipp.jatimprov.go.id/read/direktori/6720>
- Undang-Undang. (2019). *Undang-Undang Republik Indonesia Nomor 16 Tahun 2019 tentang Perubahan Atas Undang-Undang Nomor 1 Tahun 1974 tentang Perkawinan* (pp. 1–8).
- Usman, R. (2014). Prinsip Tanggung Jawab Orangtua Biologis terhadap Anak Di Luar Perkawinan. *Jurnal Konstitusi*, 11(1), 168–193. <https://doi.org/https://doi.org/10.31078/jk1119>
- Visi Dan Misi.* (n.d.). Mahkamah Agung Republik Indonesia Pengadilan Agama Bondowoso. Retrieved May 25, 2024, from <https://pa-bondowoso.go.id/tentang->

- Wahyuni, W. (2022). *Mengenal Cacat Hukum*. Hukum Online. Erişim 1 Ocak 2025. <https://www.hukumonline.com/berita/a/mengenal-cacat-hukum-lt62a329138bae7/>
- Waid, A. (2020). NIKAH SIRI DAN DAMPAKNYA TERHADAP EKONOMI KELUARGA (Telaah Kristis Terhadap Maqashid Al-Syari'ah dan Urgensi Pencatatan Nikah Terhadap Kesejahteraan Ekonomi Keluarga). *Labatila*, 4(2), 120–137. <https://doi.org/10.33507/lab.v4i01>
- Warseno, A., & Solihah, H. (2019). Tingkat Pendidikan Ibu Memiliki Hubungan Dengan Status Perkembangan Motorik Halus Anak Usia Prasekolah. *Jurnal Keperawatan Malang*, 4(1), 57–66. <http://jurnal.stikespantiwaluya.ac.id/>
- Wasik, A. (2023). *Mengembalikan Tradisi “Abhekalan” (Tunangan) dalam Tradisi Islam*. Nursyam Centre. Erişim 11 Haziran 2024. https://nursyamcentre.com/artikel/khazanah/mengembalikan_tradisi_abhekalan_tunangan_dalam_tradisi_islam#
- Wodon, Q., Male, C., Nayihouba, A., Onagoruwa, A., Savadogo, A., Yedan, A., Jeff, E., Kes, A., John, N., Murithi, L., Steinhaus, M. and, & Petroni, S. (2017). Economic Impacts Of Child Marriage: Global Synthesis Report. *The Ecnomic Impacts of Child Marriage*, June, 1–99. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/530891498511398503/pdf/116829-WP-P151842-PUBLIC-EICM-Global-Conference-Edition-June-27.pdf>
- Yana, K. F., Mu'arofah, L., & Robbaniyah, I. (2022). Kajian Yuridis Regulasi Hukum Profram Kebijakan Wajib Belajar 12 Tahun Sebagai Upaya Penanggulangan Perkawinan Anak Di Bawah Umur. *MODERAT*, 8(4), 683–697. <https://doi.org/https://doi.org/10.25157/moderat.v8i4.2837>
- Yuliana, A., Ishaq, & Nurcahyono, M. L. (2024). The Legality of Digitalization of Marriage Dispensation in Religious Courts: A Legal Perspective. *Indonesian Journal of Innovation Studies*, 25(1), 6–11. <https://doi.org/10.21070/ijins.v25i.1053>
- Yunitasari, R. (2020). Dinamika Pembaharuan Batas Usia Perkawinan (Analisis Batas Umur Melangsungkan Pernikahan dalam Hukum Nasional Indonesia). In *Doktrina: Journal of Law* (Vol. 3, Issue 1, pp. 9–21).
- Yuti, D., & Citra, R. S. (2020). Faktor-Faktor Yang Berhubungan Orangtua Menikahkan Anak Pada Usia Dini Di Wilayah Kecamatan Wonosari. *HNS Journal Of Holistic Nursing Science*, 7(1), 32–38. <https://doi.org/https://doi.org/10.31603/nursing.v7i1>
- Zakaria, E., & Saad, M. (2021). Nikah Sirri Menurut Hukum Islam dan Hukum Positif. *KORDINAT, Jurnal Komunikasi Antar Perguruan Tinggi Agama Islam*, XX(2), 249–264. <https://journal.uinjkt.ac.id/index.php/kordinat/article/view/21933/9130>

EK

Ek 1: Görüşme Soruları Listesi

Görüşme sorularının listesi, "Bondowoso Dini Mahkemesinin Küçüklerin Evlendirilmesiyle İlgili Kararlarının Tahlili" başlıklı araştırma hedeflerine cevap vermek için İslam Hukuku alanında uzmanları tarafından onaylanmıştır. Aşağıda görüşme sorularının bir listesi yer almaktadır:

1. Endonezya’da küçüklerin evlendirilmesi fenomeni hakkında ne düşünüyoruz?
2. Küçüklerin evlendirilmesi davalarında Bondowoso Dini Mahkemesi’ne başvuru sıklığı dünden bugüne nasıl değişti?
3. Küçüklerin evlendirilmesi davalarının artışında geleneklerin veya yerel adetlerin rolü var mı?
4. Dini mahkemede küçüklerin evlendirilmesi başvurusu prosedürü nelerdir?
5. Küçüklerin evlendirilmesi talebini Kabul ederken veya reddederken kullanılan kriterler ve yasal değerlendirmeler nelerdir?
6. Alınan kararların çocuk haklarını ve refahını ihlal etmediğinden nasıl emin oluyorsunuz?
7. Küçüklerin evlendirilmesi davalarında yasal gereklilikler, sosyal normlar ve çocuğun en iyi çıkarları arasında nasıl denge kuruyorsunuz?
8. Hakimler, küçük yaşta evlenen çocukların psikolojik ve fiziksel etkilerini nasıl değerlendirir?
9. Bondowoso İlçe Hükümeti ve Bondowoso Dini Mahkemesi, küçüklerin evlendirilmesi sorununu ele almak için hangi adımları atabilir?
10. Bondowoso Dini Mahkemesi ile diğer dini mahkemeler arasında küçüklerin evlendirilmesi davalarının ele alınmasında farklar var mı? Varsa, nedenleri nelerdir?
11. Bondowoso Dini Mahkemesi'nin bu yıl küçüklerin evlendirilmesi davalarını ele alma şekli ile önceki yıllar arasında herhangi bir farkı var mı?
12. Bondowoso Dini Mahkemesi'nde küçüklerin evlendirilmesi davalarının sayısındaki düşüşe katkıda bulunan faktörler nelerdir?

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Nur Najmi ANGGRAENI	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Endonezya İslam Üniversitesi
Fakülte	İslami İlimler Fakültesi
Bölümü	İslam Hukuku
Makale ve Bildiriler	
1. Anggraeni, N. N., SOYDAN, M. Z., Ustaadza, L. S., Setiawan, R., & Melinda, E. (2023). Unwritten Policy, Contradiction Or Acceptance In Turkish Society Viewed From A Religious Life Prespective: Kebijakan Tidak Tertulis, Kontradiksi Atau Penerimaan Dalam Masyarakat Turkiye Ditinjau Dari Sudut Pandang Kehidupan Beragama. <i>Journal of Religious Policy</i>, 2(2), 243–268. https://doi.org/10.31330/repo.v2i2.29 2. Anggraeni, N. N., Ustaadza, L. S., & Komalasari, K. (2023). Multicultural Education in Indonesian Diaspora Families (Study Case: Gelin Community). <i>Educative: Jurnal Ilmiah Pendidikan</i>, 1(2), 79–86. https://doi.org/10.37985/educative.v1i2.76 3. Umilati, D., Iqbal, M., Husni, M., Anggraeni, N., & Romdhoni, A. (2024). Saint Of South Kalimantan: Banjar People's Pilgrimage To The Tomb Of Sheikh Nafis Idris Al-Banjari. <i>Jurnal Studi Agama dan Masyarakat</i>, 19(2), 150-161. doi:https://doi.org/10.23971/jsam.v19i2.7522 4. Anggraeni, N. N., Bakti, A. S., Zainol, S. Z., Syahmirwan, S., & Fathiyakan, F. (2024). Ulama in Indonesia's political contestation: The Indonesian Ulama council's election posts on Instagram. <i>NALAR: Jurnal Peradaban dan Pemikiran Islam</i>, 8(1), 116-140. https://doi.org/10.23971/njppi.v8i1.8196	